

INFORMATIVNO-POLITIČKI TJEDNIK  
IZLAZIO OD 1945. DO 1956.  
OBNOVLJEN 2003.

HR

HRVATSKA

RIJEČ

BROJ 836

26. TRAVNJA 2019. CIJENA 50 DINARA

ISSN 1451-4257



9 771451 425001 >



*Intervju: Zoran Stojiljković*

**Sve je na prodaju –  
tvrtke, presude, mandati,  
diplome, savjesti**



6

Izbori u Hrvatskoj  
za EU parlament

**Test popularnosti  
kod birača**



8

Poljoprivreda na niskim granama

**Nepovratno  
izgubljena desetljeća**



22

Polivači: Običaj očuvan  
kod somborskih Hrvata

**Od salaša do salaša**



30

O novoj knjizi Laze Vojnića Haj-  
duka *Dužijanca s nama i u nama*

**Izazivanje dijaloga**



32

»Godina hrvatskih velikana u  
Vojvodini«: 175 godina  
od rođenja Age Mamužića

**Veliki organizator  
političkog i kulturnog  
rada Hrvata**



34

Kalvarija u Bajmaku

**Obnovljene postaje  
i nova ograda**

## OSNIVAČ:

Hrvatsko nacionalno vijeće

## IZDAVAČ:

Novinsko-izdavačka ustanova

Hrvatska riječ, Trg cara Jovana Nenada 15/II,

24000 Subotica

## UPRAVNI ODBOR:

Ladislav Suknović (zamjenik predsjednika/ce),

Martin Bačić, Antun Borovac, Josip Dumendžić,

Petar Pifat, Josip Stantić, Thomas Šujić

## RAVNATELJ

Ivan Ušumović

e-mail: [direktor@hrvatskarijec.rs](mailto:direktor@hrvatskarijec.rs)

## V. D. GLAVNE I ODGOVORNE UREDNICE:

dr. sc. Jasminka Dulić ([urednica@hrvatskarijec.rs](mailto:urednica@hrvatskarijec.rs))

## LEKTOR:

Zlatko Romić

## REDAKCIJA:

e-mail: [desk@hrvatskarijec.rs](mailto:desk@hrvatskarijec.rs)

Zvonko Sarić

(koordinatorska služba)

Jelena Dulić Bako

(novinarka)

Davor Bašić Palković

(novinar, urednik rubrike kultura)

Ivana Petrekanić Sič

(novinarka i korektorica)

Željka Vukov

(novinarka, urednica društvene rubrike)

Zlata Vasiljević (novinarka dopisništva Sombor)

Suzana Darabašić (novinarka dopisništva Srijem)

## TEHNIČKA REDAKCIJA:

Thomas Šujić (tehnički urednik)

Jelena Ademi (grafička urednica)

## FOTOGRAFIJE:

Nada Sudarević

## ADMINISTRACIJA:

Branimir Kuntić ([pravnik@hrvatskarijec.rs](mailto:pravnik@hrvatskarijec.rs))

Ljubica Vujković-Lamić ([tajnice@hrvatskarijec.rs](mailto:tajnice@hrvatskarijec.rs))

Zdenka Sudarević ([distribucija@hrvatskarijec.rs](mailto:distribucija@hrvatskarijec.rs))

## KOMERCIJALISTICA:

Mirjana Trkulja ([komercijala@hrvatskarijec.rs](mailto:komercijala@hrvatskarijec.rs))

TELEFON: ++381 24/55-33-55;

++381 24/55-15-78;

++381 24/53-51-55

**TEKUĆI RAČUN:** 355-1023208-69

**E-MAIL:** [ured@hrvatskarijec.rs](mailto:ured@hrvatskarijec.rs)

**WEB:** [www.hrvatskarijec.rs](http://www.hrvatskarijec.rs)

**TISAK:** Doo Magyar Szó Kft Novi Sad

List je upisan u Registar javnih glasila

Agencije za privredne registre Republike Srbije

pod registarskim brojem: NV000315

COBISS SR-ID 109442828

CIP - Katalogizacija

u publikaciji Biblioteka

Matice srpske, Novi Sad

32+659.3(497.113=163.42)



## Uskršnji bereški motiv

FOTO: Milorad Stojnić

Poštovani čitatelji, zbog državnog praznika (1. i 2. svibnja) sljedeći broj tjednika *Hrvatska riječ* pojavit će se u prodaji u subotu, 4. svibnja.



Otadžbinski kongres SRS-a 4. svibnja u Hrtkovcima

# Ruganje žrtvama i pravdi

***Prošlogodišnji skup u Hrtkovcima nije uspio, jer ga je zabranio MUP, ali se predsjednik SRS-a okupljenim pristalicama obratio u Jarku. Ovog puta, za sada nema službenih najava da radikali neće slobodno moći u Hrtkovce na Otadžbinski kongres na kom će glasovati o predsjedniku***

Srpska radikalna stranka (SRS), čiji je lider haški osuđenik **Vojislav Šešelj** namjerava održati svoj deseti Otadžbinski kongres 4. svibnja u Hrtkovcima, mjestu koje je postalo simbolom protjerivanja i stradanja srijemskih Hrvata početkom devedesetih, objavio je prošlog tjedna novosadski portal *021.rs*, nakon čega su tu vijest prenijeli brojni srbijanski i hrvatski mediji. Izborni kongres srbijanskih radikala bit će održan u kući Vojislava Šešelja, koju je u tom mjestu ne tako davno kupio. Vojvođanski Hrvati ogorčeni su zbog te najave Šešelja i to drže još jednom provokacijom osuđenog ratnog zločinca.



Mališić: Hrtkovci, traumatična točka

Podsjetimo se kako će se 6. svibnja navršiti 27 godina otkako je u srijemskom mjestu Hrtkovci održan miting na kojemu su, u prisustvu lidera SRS-a Šešelja, pročitana imena mještana hrvatske nacionalnosti kojima je zapriječeno da se moraju iseliti.

»Ubrzo se poruka počela i ostvarivati – u samo 19 dana, od 10. do 29. lipnja te 1992. godine, protjerano je oko 600 hrtkovačkih obitelji koje sada žive diljem Hrvatske i svijeta«, rekao je u ranijim izjavama predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini **Tomislav Žigmanov** i dodao da je to bilo vrijeme straha, etnički motiviranog nasilja i ubojstava, što se sve organizirano provodilo bez ikakvih povoda spram lojalnih građana hrvatske nacionalnosti, samo zato što su Hrvati.

## Izostaju reakcije državnih tijela

Namjeru SRS-a da svoj Otadžbinski kongres održi u Hrtkovcima, predsjednik DSHV-a Žigmanov ocijenio je za *HR* kao novi poraz pravne države i kao ruganje žrtvama, etničkim Hrvatima.

»Najprije, to je još jedan dokaz da u Srbiji postoje veliki deficiti kada je riječ o vladavini prava, napose u dijelu odnosa prema ratnim zločinima. Drugo, najavljen skup je ruganje žrtvama, etničkim Hrvatima, koji su bili objekti nasilja i protjerivanja. I na koncu, ali ne i najmanje važno, iza toga se krije jezovita poruka Hrvatima u Srbiji da osuđeni ratni zločinac čini što mu se prohtije, a da pri tom izostaje reakcija mjerodavnih državnih tijela«, smatra Žigmanov.

Na pitanje portala *021.rs* zbog čega SRS organizira kongres baš u Hrtkovcima, a ne u nekom drugom mjestu, predsjednik kluba zastupnika SRS-a u Skupštini Vojvodine **Đurađ Jakšić** odgovorio je da se u tom selu nalazi sjedište Komiteta za obranu Vojislava Šešelja, ali da je tamo sjedište i Okružnog odbora u Srijemu, kao i sjedište Općinskog odbora u Rumi.

»Deseti Otadžbinski kongres SRS-a zakazan je za 4. svibanj u Hrtkovcima i održat će se u mojoj kući, na mom imanju. Kako to može biti provokacija?«

Ovako lider radikala Šešelj odgovara na prozivke da novim skupom u ovom srijemskom selu nastavlja provocirati mještane.

»To je zatvoren skup na mom privatnom posjedu i za njega ne treba nikakva prijava. Doći će oko 600 ljudi, delegata SRS-a iz Srbije, RS, Crne Gore i Republike Srpske Krajine. Kongres održavamo svake četiri godine, to je naše pravo«, navodi Šešelj. Međutim, ne slažu se svi s takvim pojednostavljenim stajalištem.

»To smatram apsolutnom provokacijom. Državna tijela bi trebala raditi svoj posao i spriječiti daljnje dizanje tenzija, a što je očigledno cilj SRS-a u ovoj prilici. Sasvim sigurno da se ovim događajem prizivaju sjećanja na devedesete. Djelovanje SRS-a svih ovih godina je temeljeno na razdorima, sijanju mržnje i na poticanju najlošijih strasti kod stanovništva i to se za njih pokazalo dobrim, jer i danas živimo u duboko podijeljenom društvu, gdje je nasilje vrlo značajna komponenta i to je sjeme koje održava SRS u životu«, smatra predsjednik Hrvatskog građanskog saveza **Tomislav Stantić**.

## Podizanje tenzija

Pomoćnica glavnog i odgovornog urednika *NIN*-a **Vesna Mališić** rekla je za *021.rs* kako su Hrtkovci zbog »užasnog iskustva protjerivanja ljudi« traumatična točka za sve. »Šešelj radi ono što može raditi. On se očigledno ruga pravdi, ruga se presudi. S druge strane, čini mi se da se ponovno podiže tenzija koja bi nečemu trebala poslužiti. To treba vjerojatno napraviti neku atmosferu oko koje ćemo se dijeliti, da pričamo o njoj, bez ikakve odgovornosti prema tome što se radi ljudi-

Zastupničko pitanje Europskoj komisiji

# Petir: Zašto se Srbiji dopušta uloga »malog Haaga«?



**H**rvatska zastupnica u Europskom parlamentu **Marijana Petir** uputila je 17. travnja Europskoj komisiji zastupničko pitanje vezano za procesuiranje ratnih zločina nad hrvatskim stanovništvom u Vojvodini. Pitanje zastupnice Petir portal *dnevno.hr* prenio je u cijelosti:

»Tužilaštvo za ratne zločine Srbije odbacilo je kaznenu prijavu koju je Fond za humanitarno pravo podnio početkom veljače 2019. godine zbog zločina protiv čovječnosti koji je počinjen u listopadu 1991. godine u Moroviću, kada su pripadnici JNA iz kuće izveli Hrvate, braću Abjanović, nakon čega im se izgubio svaki trag. Kaznena prijava je odbačena jer se, prema tumačenju srbijanskog Tužilaštva, procesuiranjem zločina protiv čovječno-

sti krši načelo zakonitosti. Ovim obrazloženjem, Tužilaštvo je nastavilo s praksom neprocesuiranja zločina protiv čovječnosti koji su počinjeni na teritoriju današnje Republike Srbije, čime su uskratili pravo velikom broju žrtava da konačno dostignu pravdu.

Srbija je donijela zakon o procesuiranju ratnih zločina, međutim, umjesto da prema tom zakonu sudi za ratne zločine počinjene u Srbiji, taj zakon koristi protiv građana susjednih država čime si uzima ulogu 'malog Haaga' i dežurnog policajca.

1. Je li procesuiranje ratnih zločina nad hrvatskim stanovništvom u Vojvodini dio obveza koje Srbija treba ispuniti u pregovorima o pristupanju EU i što činite po tom pitanju?

2. Što ste poduzeli kako bi zaustavili pravnu agresiju Srbije na Republiku Hrvatsku a posebice kako bi privoljeli Srbiju da ukine članke 2. i 3. Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupku za ratne zločine Srbije?»

Podsjećamo, zastupnica Petir od početka svoga mandata redovito upozorava Europsku komisiju na slučajeve diskriminacije Hrvata u Srbiji. Od Europske komisije je zahtijevala da se zaštiti pravo Hrvata na jezik, kulturu i obrazovanje na materinskom jeziku. Upozorila je Komisiju i na gašenje Radio Subotice, koja je emitirala svakodnevni program na hrvatskom jeziku, kao i na slučajeve fizičkog nasilja nad pripadnicima hrvatske nacionalne manjine. Također je reagirala i na govor mržnje u srbijanskim medijima kao i na prijetnje koje pojedini srbijanski političari upućuju pripadnicima hrvatske nacionalne manjine. Petir smatra da Srbija neće moći nastaviti svoj europski put ukoliko ne bude poštovala europske vrijednosti i pravnu stečevinu Europske unije, što sada, kako ocjenjuje, nije slučaj.

H. R.

ma koji tamo žive. Užasno se plašim da takve stvari dugoročno prave problem s manjinama i da vlast to tolerira iz potpuno nerazumnih razloga. Ne mogu razumjeti zašto je potrebno dizati tenziju u Hrtkovcima, a uvjerena sam da Šešelji ne radi ništa bez dosluha s vlašću», rekla je Mališić.

Fond za humanitarno pravo (FHP) objavio je početkom godine, u publikaciji *Dosije: Zločini nad Hrvatima u Vojvodini*, da je na teritoriju Autonomne pokrajine Vojvodine od 1991. do 1995. vođena kampanja zastrašivanja i pritisaka na hrvatske civile, a cilj je bio da se oni isele iz svojih kuća i napuste Srbiju. Rezultat te kampanje bio je, tvrdi FHP, nekoliko desetaka tisuća protjeranih. Kao glavne zagovornike i »inspiratore kampanje zastrašivanja i pritisaka« na Hrvate u Vojvodini Fond je označio upravo Vojislava Šešelja i Srpsku radikalnu stranku.

Podsjetimo se i sljedećeg: Šešelji je prošle godine pred Mehanizmom za međunarodne kaznene sudove u Hagu (nasljednik

Haškog suda), osuđen na 10 godina zatvora – kaznu koju je u tom momentu već odslužio. Kako je zaključilo Žalbeno vijeće, Šešelji je kriv za progon, deportaciju i poticanje deportacije Hrvata iz Vojvodine.

Podsjetimo se ovih činjenica: mjesec dana poslije izricanja presude Šešelji se želio vratiti na mjesto zločina. Radikali su zakazali skup u Hrtkovcima za 6. svibanj 2018. godine, točno 26 godina poslije mitinga u ovom selu, na kom su pročitana imena »nepodobnih« Hrvata.

Međutim, prošlogodišnji skup u Hrtkovcima nije uspio, jer ga je zabranio MUP, ali se predsjednik SRS-a okupljenim pristalicama obratio u Jarku. Ovog puta, za sada nema službenih najava da radikali neće slobodno moći u Hrtkovce na Otadžbinski kongres na kom će glasovati o predsjedniku.

Z. Sarić

Izbori u Hrvatskoj za EU parlament

# Test popularnosti kod birača

*Na izborima će se natjecati 33 kandidacijske liste \* Tko će sjediti u budućem sazivu Europskog parlamenta bitno je strankama kako bi testirale svoju popularnost kod kuće \* Kojim će temama političke stranke nastojati mobilizirati birače?*

**N**a izborima u Hrvatskoj za Europski parlament 26. svibnja natjecat će se 33 kandidacijske liste, dvije neovisne i 31 stranačka, odnosno koalicijska. Toliko ih je predano Državnom izbornom povjerenstvu (DIP) Hrvatske do 9. travnja u ponoć, do kada je bio rok za predaju. Sudi li se samo po broju tih lista, zanimanje za izbore je veće nego prije pet godina kada se za mjesto u Europskom parlamentu natjecalo 25 lista.

Potpredsjednica DIP-a Hrvatske **Ana Lovrin** izvijestila je nakon sjednice tog tijela 10. travnja da su utvrđene i prihvaćene sve 33 pravovaljane kandidacijske liste, a objavljivanjem tih lista na stranicama DIP-a počela je izborna promocija i kampanja, koja će trajati do ponoći 24. svibnja. Lovrin je kazala da od dana objave lista počinje i nadzor računa za izbornu promociju, medijskih troškova i svega onoga što ide po Zakonu o financiranju političkih stranaka.

## Predizborna obećanja vodećih stranaka

Tko će sjediti u budućem sazivu Europskog parlamenta bitno je strankama kako bi testirale svoju popularnost kod kuće. Njihova kampanja trebala bi se usredotočiti na sadržaj i važnost europskih tema i tendencija razvoja za svakodnevni život građana. Hoće li to biti tako i kojim će temama političke stranke nastojati mobilizirati birače? O tome svjedoče izjave političara.

Nakon što je Hrvatska demokratska zajednica predala listu, predsjednik Vlade Hrvatske i predsjednik HDZ-a **Andrej Plenković** izjavio je kako je ta stranka odabrala snažnu i kvalitetnu listu kandidata.

»Naša lista predstavlja jamstvo da će svi oni koji budu izabrani jako dobro artikulirati hrvatske nacionalne interese u Europskom parlamentu. Svatko od njih izrazito dobro zna funkcioniranje Europske unije i Europskog parlamenta. Nadamo se pobjedi, očekujemo veliku potporu članova i birača. Naši kandidati izvrstan su spoj iskustva, znanja, mladosti. Lista je sveobuhvatna, ona nije nikakva lista koja je izmišljena iz prsta predsjednika stranke, svi kandidati su kandidati ili županijskih organizacija ili zajednica i jednoglasno je usvojena«, poručio je Plenković, kako prenose hrvatski mediji.

O kandidatu **Stjepanu Ribiću**, koji je 2014. godine bio na listi HDSSB-a i oštro kritizirao HDZ, premijer je rekao:

»On je član HDZ-a, mislim da je sjajno pojasnio svoje izjave u subotu. Mi stojimo iza njega, Osječko-baranjska županija iza njega stoji, dokazao se kao čovjek koji je vodio Agenciju za regionalni razvoj i apsorpciju europskih sredstava. Njegov doprinos ovoj stranci i listi bit će izrazito uspješan.«

**Karlo Ressler**, koji je na poziciji vrha HDZ-ove liste, kaže:

»Svi kandidati razumiju europsku politiku, pravo, europske fondove i Hrvatsku žele pozicionirati kao snažnu državu u Europi uz koju nastavljamo realizirati velike razvojne projekte. Imamo jasno vrijednosno opredjeljenje kao stranka, a i svaki od kandidata. To su vrijednosti europskog desnog centra koje su u našim temeljima. To su narodnjačke i demokršćanske vrijednosti, domoljublje i zalaganje za hrvatske nacionalne interese. Znamo koji su naši temelji i temelji Europske unije, ali kampanju ćemo voditi s pogledom na budućnost i konkretne teme, pitanja od interesa za kvalitetu života u Hrvatskoj.«

Nakon što je Socijaldemokratska partija Hrvatske (SDP) predala kandidacijsku listu za izbor članova u Europski parlament, njezin nositelj **Tonino Picula** poručio je da Europska unija za Hrvatsku nije prijetnja te da je cilj SDP-a osvojiti barem tri mandata.

»Ciljevi SDP-a su predstaviti program kojim ćemo nastojati nadograditi EU i kojim zastupamo vrijednosti bez kojih takva EU nije moguća, te povećati broj naših zastupnika s dva na barem tri kako bi takav angažman do krajnosti i ojačao. Za nas je EU prostor šansi za Hrvatsku koji nije dovoljno iskorišten u prvih šest godina članstva«, kazao je Picula u izjavi novinarima nakon predaje liste.

»EU nije za Hrvatsku prijetnja. Eventualno bi mogla postati prijetnja ako bi europski projekt pao u ruke europskim političarima poput **Antonija Tajanija** ili **Viktora Orbána**, neovisno o tome jesu li oni u EPP-u ili su pripadnici radikalne desnice. SDP će nastojati sa svim strankama slične političke orijentacije u budućem sastavu EP-a znati oduprijeti se takvoj prijetnji koja je sve ozbiljnija unutar EU«, najavio je SDP-ov aktualni europarlamentarac.

Predsjednik stranke **Davor Bernardić** kazao je da SDP želi ravnopravan status hrvatskih građana s ostalim građanima Europske unije.





**S**vojih 12 zastupnika za Europski parlament hrvatski će birači moći izabrati među 396 kandidata, što je stotinjak više nego prije pet godina. Izbori za 12 zastupnika u Europski parlament u Hrvatskoj se održavaju 26. svibnja. Birači Europske unije na izbore izlaze od 23. do 26. svibnja i biraju zastupnike koji će ih u EP-u predstavljati sljedećih pet godina.

»To ćemo postići povećanjem plaća i mirovina, boljom kvalitetom zdravstvene zaštite, borit ćemo se za manje poreze u ugostiteljstvu i turizmu, ravnopravni položaj naših poljoprivrednika s onima u EU i za veću iskoristivost europskih fondova«, naveo je Bernardić.

»Inzistirat ćemo na otvorenoj, tolerantnoj zemlji koja treba biti pravedna, optimistična, a ne depresivna. Borit ćemo se za Hrvatsku jednaku za sve njene građane, a ne samo za privilegirane. Vodit ćemo afirmativnu kampanju s naglaskom na ravnopravnom statusu svih naših građana unutar EU«, dodao je Bernardić.

### »Srpsko postignuće« i Pupovac

Most nezavisnih lista također je predao kandidacijsku listu, a predsjednik stranke i nositelj liste **Božo Petrov** najavio je da će se njihova lista boriti za hrvatske interese u EP-u.

»Naši kandidati su ljudi koji će se pošteno, čestito i hrabro boriti za hrvatske interese u EP-u. Za Hrvatsku je 26. svibnja vrlo važan dan, to je prva prilika u kojoj građani mogu odlučiti u kojem smjeru država treba ići. Zato ih pozivam da svi izađu na ove izbore. Sazrelo je vrijeme da se konačno u EP-u može čuti glas običnog čovjeka, da se u tom parlamentu konačno progovori o pravim, realnim problemima i da se njih krene rješavati«, rekao je Petrov.

Iako je nositelj liste, Petrov je ranije objavio da nema namjeru postati europarlamentarac.

Među brojnim listama nalazi se lista koju je predao *Živi zid*. **Ivan Vilibor Sinčić** pozvao je »sve one kojima je dosta da hrvatske vlade bespogovorno izvršavaju želje Bruxellesa i Plenkovićeve diktature« da daju glas *Živom zidu*.

Lista Samostalne demokratske srpske stranke, koju predvodi predsjednik te stranke **Milorad Pupovac** bori se za jedan mandat.

»SDSS računa da na temelju aktualnog stanja može osvojiti jedan mandat na izborima za Europski parlament, što bi bilo veliko postignuće ne samo za Srbe u Hrvatskoj, već i za Srbe na području bivše Jugoslavije, jer bi to bio prvi Srbin ili Srkinja u Europskom parlamentu«, izjavio je Pupovac za *Sputnik*.

»To je u sadašnjim okolnostima Europe, europske politike i Srba uopće od presudne važnosti za ostvarivanje prava Srba u Hrvatskoj, poštovanje onoga što je sadržaj pristupnog ugovora Hrvatske s EU, ali i od presudne važnosti i za politiku proširenja za druge dijelove bivše Jugoslavije, uključujući i Republiku Srbiju«, smatra Pupovac i dodaje da bi broj od oko 60.000 osvojenih glasova bio minimum za osvajanje »prvog srpskog mandata« u Europskom parlamentu.

»Najveći dio glasova će doći iz Hrvatske, ali također očekujem da će dio glasova doći i od ljudi koji su u izbjeglištvu ili na privremenom radu u Bosni i Hercegovini, Srbiji ili drugim zemljama, poput Austrije i Njemačke«, rekao je za *Sputnik* lider SDSS-a.

Posljednja je listu predala nositeljica nezavisne liste **Marijana Petir**, eurozastupnica i bivša članica Hrvatske seljačke stranke, koja je za dva dana uspjela skupiti gotovo 11.500 potpisa. Lista koju »nosi« Petir te lista suca **Mislava Kolakušića** jedine su dvije neovisne, odnosno liste birača.

Činjenice govore da će s 12 zastupnika i Hrvatska imati određenu ulogu u Europskom parlamentu, a ti budući zastupnici će sudjelovati u sukreiranju, i to u manjoj mjeri, europske politike i europskih zakona koji će se odnositi i na hrvatske građane kao i na sve građane EU. A naravno, formalno interese Hrvatske zastupa i dalje hrvatska Vlada i njeni ministri koji sjede u Vijeću Europske unije.

Europski izbori uvod su u druge važne odluke koje će se usvojiti poslije, od dogovora o višegodišnjem financijskom okviru za sedmogodišnje razdoblje nakon 2020. godine do podjele ključnih pozicija u institucijama Unije. O tome tko će biti na čelu Europske komisije, Europskog vijeća, Europskog parlamenta, Europske središnje banke i vanjske politike EU umnogome će ovisiti kuda će se Unija kretati u sljedećih pet godina.

Predsjedništvo Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini apeliralo je na sve članove i simpatizere koji su državljani i Hrvatske da se uključe u izborni proces za Europski parlament.

Priradio: Z. Sarić

# Nepovratno izgubljena desetljeća

**V**rijednost poljoprivredne proizvodnje u Srbiji po hektaru iznosi tisuću eura. U Nizozemskoj je to 17.000 eura. Prije dva desetljeća Srbija je godišnje izvozila 54.500 tona *baby beefa*. Prošle godine samo 400 tona. U 2018. godini za uvoz mesa plaćeno je 71 milijun dolara, a prije dva i pol desetljeća vrijednost izvoza svinjskog mesa bila je 726 milijuna dolara.

Jabuke, s kojima proizvođači ne zanju što će, jer je prošle godine izostao izvoz na rusko tržište, niska cijena tovljenika koja proizvođače tjera u gubitak od oko 2.000 dinara po tovljeniku, štale pune bikova za koje ovih dana nitko i ne pita, to su samo neki od problema s kojima su se poljoprivrednici borili na kraju 2018. i na početku 2019. godine. Šire gledano, popisu tih problema treba dodati i da je za posljednjih deset godina broj goveda u Srbiji smanjen za 6,5 postotaka, a svinja za 14,7 posto. Manje je i koza u uzgoju, i to za 14 posto i peradi za 11 postotaka. I još jedan nevjerojatan podatak – u Srbiji je u 2018. navodnjavano samo 46.800 hektara, što je sedam posto manje nego u 2017. godini.

## Muke stočara

Poljoprivrednik iz sela Telečka **Slobodan Utvić** na svom poljoprivrednom gospodarstvu drži muzne krave i tovnju junad. Kaže, ne zna što je gore od toga. Cijena mlijeka je sve niža, a obećane cijene za tovnju junad od 2,4 eura zbog najavljenog izvoza nema ni u šali.

»Vidite ove muzne krave. Da ste došli koji dan kasnije, ne biste ih vidjeli, jer upravo ih rasprodajem. Što je razlog? Pa niska otkupna cijena mlijeka. Trenutačno je cijena takva da mlijeko uopće ne predajem mljekarama. Nekada sam radio sa *Somboledom* i

mlijeko su plaćali 25 dinara, onda sam prešao u Maglić i tamo je litra plaćana 31 dinar. Ali sve je to malo, i za dan-dva rasprodat ću i ovih nekoliko krava koliko je još ostalo. Trenutačno je isplativ tovnju junadi, ali i to je pri kraju. Telad, sisavci, kako mi kažemo, košta od 300 do 350 eura. Bik na kraju tova vrijedi oko 1.000 eura. Ali cijena tovnih junadi pada i onih najavljenih 2,4 eura mi nismo ni vidjeli. Ja sam uspio jedno grlo prodati za 2,3 eura, a sada je cijena 1,8 i nitko ne pita za otkup«, kaže Utvić.

A da njegov primjer nije usamljen slučaj pokazuju i službeni statistički podatci. Početkom 2019. godine Srbija je imala 900.000 goveda. Od tog broja 350.000 bile su muzne krave i junice. A posljednja dva desetljeća broj goveda opada po godišnjoj stopi od tri posto. Proizvođači mlijeka sada opstaju zahvaljujući premiji od sedam dinara po litri mlijeka i poticajima od 25.000 dinara, koliko se godišnje dobiva za muznu kravu. Ono što poljoprivrednike još »drži« u proizvodnji mlijeka su pravo prečeg zakupa državnih njiva koje imaju za stočarsku proizvodnju.

**Bojan Jozić**, poljoprivrednik iz salaša Nenadić, poslije višegodišnje stanke vratio se svinjogojstvu, poslu koji u njegovoj obitelji ima generacijsku tradiciju.

»Posljednje dvije-tri godine cijena je bila dobra, pa smo obore ponovo napunili. Svinjogojstvu sam se vratio prošle godine, jer se pokazalo da nije dovoljno samo se baviti ratarstvom. S obzirom na to da sam imao objekte za tovnju svinja najjednostavnije je bilo vratiti se uzgoju tovljenika. Ali pokazalo se da to dobro nije dugo trajalo. Prije mjesec dana cijena po kojoj se mogao prodati tovljenik bila je jedan euro po kilogramu žive mjere, što znači da se opet vraćamo u godine kada cijena nije bila isplativa i kada smo po tovljeniku dobili i po 20 eura«, kaže Jozić i dodaje da je problem ne samo cijena već i to što nema organiziranog otku-



pa, pa su stočari primorani na prodaju nakupcima, a to znači da ostaju i bez državnog poticaja koji iznosi 10 eura.

Jozić je izlaz našao u proizvodnji prasadi za koje se može postići cijena od 50 eura po komadu, uz znatno manje troškove hrane nego što to iziskuje proizvodnja tovljenika.

### Izgubljena desetljeća

To u kom smjeru ide poljoprivreda **Branislavu Gulanu**, agrarnom analitičaru, ne ulijeva mnogo nade. »Bitka za sela je izgubljena. Vraćaju se oni koji su otišli u gradove, a sad idu u mirvinu. A slika sela je takva da 500 sela nema asfaltnu cestu, u tisuću sela nema trgovine. U selima je 50.000 kuća bez vlasnika i još 150.000 njih u kojima trenačno nitko ne živi. Pošte nema 2.000 sela, u 230 nema ni osnovne škole, 2.760 sela nema vrtića, u dvije trećine njih nema ni ambulante. Istovremeno, za posljednja tri desetljeća rast agrarne proizvodnje u Srbiji je samo 0,45 posto. Daleko manje od onoga što je projektirano Strategijom razvoja agrara u kojoj je planiran godišnji rast između 6,1 i 9,1 posto. Realnost je sasvim drugačija, jer je rasta bilo jedino 2018. godine i to zahvaljujući Bogu, odnosno povoljnim uvjetima za ratarsku proizvodnju. Ostvareni su tada veliki viškovi u proizvodnji kukuruza, čak tri milijuna tona. Ta tri milijuna tona ćemo izvoziti i hvaliti se tim potezima«, kaže Gulan.

Druga strana medalje je uvoz živih tovljenika, čak oko 400.000 komada godišnje. Uz to, i oko 38.000 tona mesa najlošije kvalitete će dolaziti iz uvoza. Svakome je jasno da bi to trebao biti obrnuti proces, da se kukuruz potroši ovdje, pa da se izvoze artikli iz viših faza prerade. Samo u 2018. godini Srbija je za uvoz zamr-

znutog svinjskog mesa platila 71 milijun dolara. Ista ta Srbija prije dva i pol desetljeća od izvoza svinjskog mesa dobijala je godišnje oko 726 milijuna dolara, upozorava Gulan. A usporedbu domaće poljoprivrede s onom u europskim zemljama nastavlja sljedećim podatcima.

»Na 4,1 milijuna hektara poljoprivrednih površina vrijednost proizvodnje je oko 1.000 dolara po hektaru. U Danskoj je to 14.000, Nizozemskoj 17.000 eura. Proizvodimo manje od 400.000 tona svih vrsta mesa, trošimo po stanovniku manje od 30 kilograma godišnje. Prije dva desetljeća proizvodili smo 650.000 i trošili po stanovniku 65 kilograma. Da bismo se vratili u tu prošlost kada smo izvozili godišnje 54.500 tona *baby beefa*, potrebna je nova agrarna i socijalna reforma. Jer nije lako vratiti se na 54.500 tona godišnjeg izvoza ako polazimo od 315 tona koliko je izvezeno 2015. godine, ili 415 tona koliko je na ino tržište plasirano 2017., ili tek 400 tona koliko smo *baby beefa* izvezli prošle godine. Te godine smo i poklali gotovo svu junad u zemlji (bilo ih je oko 12.000) i hvalimo se sada s izvozom 4.000 tona junećeg i goveđeg mesa u Tursku. Kad će u Kinu javno obećanih 500.000 tona, kada je godišnja proizvodnja tog mesa u Srbiji samo 75.000 tona? Nauk bi trebao biti – prvo obnoviti stočni fond u zemlji, pa onda prodavati viškove«, ocjenjuje Gulan.

Ovoj sumornoj statistici poljoprivrede treba dodati i podatak da su zemlje istočne Europe, koje su članice EU, svoj BDP u odnosu na početak 90-ih povećale za 75 posto. Istovremeno, u Srbiji je BDP u odnosu na 1990. manji za 25 posto. U toj sveopćoj slici ni priča o poljoprivredi ne može biti ni bolja, ni drugačija.

Z. Vasiljević

### Nizozemska i Srbija

Nizozemska ima 1,5 milijuna hektara obradive zemlje. Godišnje izveze poljoprivredno-prehrambenih proizvoda od 75 milijardi eura. Srbija ima šest milijuna hektara visoko kvalitetne obradive zemlje i godišnji izvoz od oko tri milijarde eura.

### Zemlja na cijeni

Najskuplja zemlja je u Nizozemskoj, gdje se hektar obradive zemlje plaća oko 55.000 eura. Hektar u Sloveniji košta 14.000 eura, Poljskoj nešto iznad 8.000, u Srbiji, u prosjeku, oko 7.700 eura, a u Rumunjskoj 3.000 eura. Poljoprivrednik u Nizozemskoj će za zakup jednog hektara godišnje morati platiti i više od 700 eura, u Sloveniji 136 eura, Poljskoj oko 220, Rumunjskoj 110 eura po hektaru, dok je u Srbiji, ili preciznije Vojvodini, cijena zakupa dostigla već i 300 eura, ali po jutru.



# Nasilje nad hrvatskim stanovništvom Vojvodine, 1995. godina

***Nasilje u avgustu 1995. godine dovelo je do masovnijeg odlaska Hrvata iz Kukujevac, ali i susednog sela Gibarac, uprkos brznoj reakciji policije koja je pokušala da uspostavi red. Ova dva sela su gotovo u potpunosti ostala bez hrvatskog stanovništva u periodu između 1991. i 1995. godine***

Nakon akcije Hrvatske vojske »Bljesak« početkom maja 1995. godine<sup>233</sup>, a zatim i akcije »Oluja« u avgustu 1995. godine<sup>234</sup>, u Srbiju je došao veći broj srpskih izbeglica iz Hrvatske, sa područja Zapadne Slavonije i teritorije takozvane Republike Srpske Krajine. Veliki broj njih je došao u Vojvodinu, što je ponovo dovelo do međuetničkih tenzija.<sup>235</sup>

Tokom 1995. godine ponovo je došlo do prisilnog iseljavanja i isterivanja hrvatskog stanovništva iz kuća od strane militantnog dela Srba izbeglih iz Hrvatske, koji su uglavnom bili naoružani i uniformisani, uz podršku lokalnog stanovništva bliskog SRS.<sup>236</sup> Građani srpske nacionalnosti, koji su stali u zaštitu komšija, i sami su bili izloženi napadima.<sup>237</sup> Iako je na većinu incidenata policija reagovala brže i adekvatnije nego prethodnih godina, od maja do oktobra 1995. godine iz Srbije se iselilo još oko 5.000 građana hrvatske nacionalnosti.<sup>238</sup>

## Opština Ruma, 1995. godina

U avgustu 1995. godine srpske izbeglice iz Hrvatske ulazile su u kuće Hrvata u Rumi i isterivali vlasnike uz pretnje i postavljanje ultimatumata za iseljenje u roku od 48 sati. Između 10. i 12. avgusta, što je period najvećeg talasa dolaska izbeglica sa prostora tzv. RSK nakon operacije »Oluja«, skoro sve kuće Hrvata na

233 Operacija *Bljesak* – Etničko čišćenje zapadne Slavonije 1. maj 1995. godine, Izveštaj FHP-a, dostupan na <http://www.hlc-rdc.org/?p=13797>, pristupljeno 11. decembra 2018. godine

234 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Gotovina i dr.* od 15. aprila 2011. godine.

235 »Teror glasan, država nema - Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji o etničkom čišćenju u Vojvodini«, *Dnevnik*, 19. februar 2003. godine dostupno na <http://web.archive.org/web/20080211104555/http://www.dnevnik.co.yu/arhiva/19-02-2003/Strane/spec.htm>; Miroslav Samardžić, Položaj manjina u Vojvodini, 1998. godina, dostupno na [http://www.kczr.org/download/tekstovi/miroslav\\_samardzic\\_polozej\\_manjina\\_u\\_vojvodini.pdf](http://www.kczr.org/download/tekstovi/miroslav_samardzic_polozej_manjina_u_vojvodini.pdf), pristupljeno 19. novembra 2018. godine, par. 3.1;

236 »Teror glasan, država nema - Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji o etničkom čišćenju u Vojvodini«, *Dnevnik*, 19. februar 2003. godine dostupno na <http://web.archive.org/web/20080211104555/http://www.dnevnik.co.yu/arhiva/19-02-2003/Strane/spec.htm>; Ni specijalci nisu sprečili iseljavanje«, *Borba*, 14. avgust 1995. godine.

237 »Zid ćutanja«, *NIN*, 1. septembar 1995. godine, 30 i 31.

238 Miroslav Samardžić, Položaj manjina u Vojvodini, 1998. godina, dostupno na [http://www.kczr.org/download/tekstovi/miroslav\\_samardzic\\_polozej\\_manjina\\_u\\_vojvodini.pdf](http://www.kczr.org/download/tekstovi/miroslav_samardzic_polozej_manjina_u_vojvodini.pdf), pristupljeno 19. novembra 2018. godine; »Teror glasan, država nema - Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji o etničkom čišćenju u Vojvodini«, *Dnevnik*, 19. februar 2003. godine, dostupno na <http://web.archive.org/web/20080211104555/http://www.dnevnik.co.yu/arhiva/19-02-2003/Strane/spec.htm>.

Bregu u Rumi bile su meta napada, neke i više puta.<sup>239</sup> Prema svedočenju meštana Brega hrvatske nacionalnosti, izbeglice je na njih upućivao vlasnik kafane »Brlog« u kojoj su se okupljali članovi i simpatizeri lokalnog odbora SRS.<sup>240</sup>

Jedna meštanka Brega hrvatske nacionalnosti je u razgovoru sa istraživačima FHP-a opisala događaj iz avgusta 1995. godine: »Desetog avgusta je naišla gomila. Pitali su za hrvatske kuće. Mi, žene koje smo stajale na ulici pobegle smo u kuće i zaključale ulazne kapije. Tada je nastalo lupanje po vratima. Vikali su 'ustaše'. Toliko su lupali da sam morala da izađem i pokušam da se dogovorimo. Žene su nasrnule na mene, govoreći da su one izašle iz Knina bez ičega i da ću tako morati i ja. Moj sin je otišao po policiju i oni su ih oterali. Ponovo su dolazili, posle policijske racije. Ali sada nastupaju ljubazno, pitaju za razmenu. Ne spavamo, nego dežuramo.«<sup>241</sup>

U Rumi je zebeležen i slučaj da su novopridošle izbeglice iz kuće izbacile srpske izbeglice iz Pakraca koje je ranijih godina primila jedna hrvatska porodica. »Na Bregu imamo još jednu kuću u koju smo ranije primili jednu srpsku izbegličku porodicu iz Pakraca. Njih su tog 12. avgusta isterali Kninjani. Pokušavala sam telefonom da razgovaram sa njima, da ih sprečim u tome, ali nije vredelo. Pozvala sam policiju. Milicija ih je isterala i mi smo vratili ljude iz Pakraca. U noći između 11. i 12. avgusta došla je policija i terala ove ljude napolje. Jedva smo ih ubedili da ih ostave na miru, da smo ih dobrovoljno primili.«<sup>242</sup>

Na događaje u Rumi reagovao je i Branislav Devrnja, tada načelnik Sremskog upravnog okruga. On je osudio nasilje i najavio da će nadležni državni organi reagovati.<sup>243</sup> MUP u Rumi je reagovao tako što su iseljavali izbeglice iz zauzetih kuća i vraćali u njih vlasnike Hrvate.<sup>244</sup>

## Opština Stara Pazova, 1995. godina

Počevši od 7. avgusta 1995. godine srpske izbeglice iz Krajine masovno su dolazile u selo Golubince blizu Stare Pazove. Najpre

239 Izjava K.V. data FHP-u, avgust 1995. godine; »Ni specijalci nisu sprečili iseljavanje«, *Borba*, 14. avgust 1995. godine; »Krajišnici useljavaju, specijalci iseljavaju«, *Borba*, 12. avgust 1995. godine.

240 Izjava S.R. data FHP-u, avgust 1995. godine.

241 Izjava K.R. data FHP-u, avgust 1995. godine.

242 Izjava S.R. data FHP-u, avgust 1995. godine.

243 »Ni specijalci nisu sprečili iseljavanje«, *Borba*, 14. avgust 1995. godine.

244 »Krajišnici useljavaju, specijalci iseljavaju«, *Borba*, 12. avgust 1995. godine.





## Fond za humanitarno pravo

**D**osije »Zločini nad Hrvatima u Vojvodini« objavio je Fond za humanitarno pravo (FHP) – nevladina organizacija osnovana 1992. godine s ciljem dokumentiranja kršenja ljudskih prava koja su masovno činjena na prostoru bivše Jugoslavije. Dosije »Zločini nad Hrvatima u Vojvodini« je u cjelini dostupan na internet prezentaciji FHP-a [www.hlc-rdc.org](http://www.hlc-rdc.org). Ti skani primjerak može se dobiti slanjem podataka na [office@hlc-rdc.org](mailto:office@hlc-rdc.org).

Dosije objavljujemo u originalu kako je objavljen, uz nužnu redakcijsku opremu.

su Hrvatima nudili u zamenu svoje kuće u Krajini. Međutim, nakon što je lokalno hrvatsko stanovništvo odbilo zamenu, usledile su pretnje da će biti ubijeni ako ne napuste kuće.<sup>245</sup> Prema proceni meštana, bilo je oko 30 nasilnih upada u hrvatske kuće.<sup>246</sup>

Oko 19 časova, 11. avgusta 1995. godine u Golubince je stigla specijalna jedinica savezne policije i uspostavila red. Sve nasilno useljene izbeglice izbačene su iz kuća meštana.<sup>247</sup> Opštinska vlast Stare Pazove se nije bavila inspiratorima nasilnih ulazaka u kuće Hrvata u Golubincima, iako su meštani Golubinaca ukazivali da su to bili članovi SRS, SPS i Srpske narodne obnove (SNO).<sup>248</sup>

Zbog novog talasa pritisa, veliki broj Hrvata u selu je pristao na razmenu imovine.<sup>249</sup>

U Novim Banovcima je do 15. avgusta 1995. godine prijavljeno 1.377 Srba izbeglih iz Hrvatske nakon akcije »Oluja«. Izbeglice su smeštene po kućama u selu. Većinu izbeglica u Novim Banovcima primili su upravo Hrvati, da bi se time zaštitili.<sup>250</sup>

Jedna veća grupa izbeglica, od kojih su neki bili u uniformama, došla je 10. avgusta u Nove Banovce. Ova grupa je uz podršku

245 »Krajiške izbeglice isteruju vojvođanske Hrvate iz kuća«, *Telegraf*, 16. avgust 1995. godine, str. 36-37.

246 Izveštaj istraživača FHP-a M.B, avgust 1995. godine.

247 Izveštaj istraživača FHP-a M.B, avgust 1995. godine.

248 Izveštaj istraživača FHP-a M.B, avgust 1995. godine; Srpska narodna obnova (SNO) je prva nacionalistička stranka u Srbiji, osnovana je početkom 1990. godine u Novoj Pazovi. Na njenom čelu je bio Mirko Jović, koji je tokom rata organizovao grupe dobrovoljaca i slao ih na front u Hrvatskoj i BiH.

249 Izveštaj istraživača FHP-a M.B, avgust 1995. godine.

250 Izveštaj istraživača FHP-a I.K i A.R, avgust 1995. godine.

ku meštana, članova SRS, pokušala da izbacila nekoliko Hrvata iz njihovih kuća i nasilno se useli. Većina tih incidenata dogodila se u Vojvođanskoj ulici u delu Novih Banovaca koje se zove Džerwin.<sup>251</sup> Policija je veoma brzo reagovala i uspostavila red, međutim nije se bavila odgovornošću članova SRS za organizovanje i podršku nasilnim aktima.<sup>252</sup>

Na većem broju kuća u naselju ispisani su grafiti koji su sugerisali da su vlasnici već primili srpske izbeglice ili sa njima razmenili imovinu: »zauzeto Knin«, »useljene izbeglice«, »Vranješ zauzeto«, »Ivetić Grahovo«, »Radojičić«.<sup>253</sup>

### Opština Šid, 1995. godina

U šidsko selo Kukujevci 8. avgusta 1995. godine došli su uniformisani i naoružani muškarci i na kućama u ulici Stjepana Radića počeli da razbijaju ulazna vrata i prozore. Pretili su meštanima batinama i prisiljavali ih da se isele. Veća grupa hrvatskih meštana krenula je u pravcu železničke stanice, kako bi se sklonila od pretnji i napada.<sup>254</sup>

Ubrzo je u selo došla specijalna jedinica MUP-a Srbije, koja je iz kuća iselila napadače i u njih vratila vlasnike.<sup>255</sup> Međutim, odmah po odlasku specijalne jedinice MUP-a iz Kukujevaca, nastavljeni su upadi naoružanih ljudi u kuće Hrvata.<sup>256</sup>

Tokom nasilja u avgustu 1995. godine došlo je i do ubistva jednog Hrvata u Kukujevcima. U porodičnoj kući u selu ubijen je Živko Litrić.

Predsednik Mesne zajednice Kukujevci Đuro Svorcan je negirao prisilno iseljavanje Hrvata uprkos ubistvu Litrića i brojnim drugim incidentima.<sup>257</sup> Međutim, nasilje u avgustu 1995. godine dovelo je do masovnijeg odlaska Hrvata iz Kukujevaca, ali i susjednog sela Gibarac, uprkos brzom reakciji policije koja je pokušala da uspostavi red. Ova dva sela su gotovo u potpunosti ostala bez hrvatskog stanovništva u periodu između 1991. i 1995. godine.<sup>258</sup>

251 Izveštaj istraživača FHP-a I.K i A.R, avgust 1995. godine; »Ne upadaju izbeglice sa traktora«, *Borba*, 12. avgusta 1995. godina.

252 »Da je Sloba bio tu«, *NIN*, 18. avgust 1995. godine.

253 Izveštaj istraživača FHP-a I.K i A.R, avgust 1995. godine; »Sa strepnjom se čeka noć«, *Borba*, 11. avgust 1995. godine.

254 »Teror glasan, država nema - Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji o etničkom čišćenju u Vojvodini«, *Dnevnik*, 19. februar 2003. godine, dostupno na <http://web.archive.org/web/20080211104555/http://www.dnevnik.co.yu/arhiva/19-02-2003/Strane/spec.htm>

255 »Ni specijalci nisu sprečili iseljavanje«, *Borba*, 14. avgust 1995. godine. Tokom 1995. godine »Glas ravnice«, glasilo DSHV, objavljuje Bilten kriznih dana, svakodnevno prateći atake na građane hrvatske nacionalnosti u Vojvodini. Videti u: »Teror glasan, država nema - Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji o etničkom čišćenju u Vojvodini«, *Dnevnik*, 19. februar 2003. godine, dostupno na <http://web.archive.org/web/20080211104555/http://www.dnevnik.co.yu/arhiva/19-02-2003/Strane/spec.htm>

256 »Ni specijalci nisu sprečili iseljavanje«, *Borba*, 14. avgust 1995. godine; »Teror glasan, država nema - Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji o etničkom čišćenju u Vojvodini«, *Dnevnik*, 19. februar 2003. godine, dostupno na <http://web.archive.org/web/20080211104555/http://www.dnevnik.co.yu/arhiva/19-02-2003/Strane/spec.htm>

257 »Ni specijalci nisu sprečili iseljavanje«, *Borba*, 14. avgust 1995. godine.

258 »Ni specijalci nisu sprečili iseljavanje«, *Borba*, 14. avgust 1995. godine; »Svi su isterani, nema više nikoga«, *Borba*, 21. avgust 1995. godine; Izveštaj Pokrajinskog sekretarijata za propise, upravu i nacionalne manjine o kretanju broja pripadnika hrvatske nacionalne manjine u AP Vojvodini u periodu 1991-2002. godine, dok. pred. br. P00574, *Šešelj*, str. 18.



Intervju vodila: Jasminka Dulić

## **Sve je na prodaju – tvrtke, presude, mandati, diplome, savjesti**

***Demokracija ne ide zajedno sa siromaštvom,  
poniženjem i obespravljenošću \* Ljudi danas  
nemaju povjerenje u sposobnost i kapacitete  
sindikata, još manje u našu moć \* Kad sva-  
kodnevno namećete pohlepu i egoizam kao  
poželjni obrazac ponašanja i obezvrjeđujete  
ideju solidarnosti, vi istovremeno ubijate  
samu svrhu postojanja sindikata***

»**P**artije, čak i one iz korpusa samoproklamirane (socijaldemokratske) ljevice nisu moj izbor. Jaz između onoga što one nude u kampanjama i što rade kada dođu na vlast je drastičan«, kaže profesor Fakulteta političkih nauka, Univerziteta u Beogradu dr. sc. **Zoran Stojiljković**. Kaže i kako su za njega kao profesora koji predaje političku sociologiju sindikati, precizno, Ujedinjeni granski sindikati *Nezavisnost* čiji je predsjednik, »dosta prirodan izbor« jer oni »praktično objedinjuju ideju pluralizma i demokracije s idejom socijalne pravde«. A kad je stanje socijalne pravde u Srbiji u pitanju, smatra da je ono jednako loše, ako ne i gore nego osamdesetih, jer su nejednakosti



dvostruko veće od europskih, zarada i mirovine su na nivou minimalne potrošačke korpe, a društveni proizvod je još uvijek ispod onog iz daleke 1989. Kako su pitanja socijalne pravde, solidarnosti, socijaldemokracije, dostojanstvenog rada oduvijek bila povezana sa sindikalnim aktivnostima a bliži se 1. svibnja, Međunarodni dan rada, logično je zapitati se kakvu ulogu i kakvu moć imaju sindikati danas u Srbiji da takvu situaciju promijene. Odgovore predsjednika UGS-a *Nezavisnost* na ta pitanja pročitajte u razgovoru za naš tjednik.

**Fokus Vašeg višedesetljetnog profesionalnog interesiranja za socijalna pravda, socijaldemokracija, solidarnost i sindikati. Kako vidite današnju Srbiju u pogledu ovih stvari. Ima li socijalne pravde, solidarnosti, koja je to politička stranka za koju se može reći da je dosljedna u zalaganju za socijaldemokraciju?**

Često, rezigniran, ali ne i obeshrabren, kažem da sve stvari za koje se uporno zalažem ova tri desetljeća od kako sam ušao u akademski i javni prostor, a počinju glasom S – solidarnost, socijalna pravda, sindikati, socijalna demokracija – mogli bismo dodati svakako i slobodu i samoispunjenje, stoje danas u Srbiji, i ne samo njoj, jednako loše, ako ne i gore nego osamdesetih. Podsjetimo se, to je bilo ono kratko doba poslije **Tita**, a prije **Miloševića**. Danas, međutim, kao i nekad, držim da treba izići iz sebe, iz svoje životne i profesionalne ljuštore, pobijediti strah i narcizam i založiti se za nešto što nas nadilazi a to je pristojno, tolerantno, dobro društvo. Znam da zvučim patetično, ali da nemam što svojim kćerkama **Ani** i **Emiliji** odgovoriti na pitanje što sam činio da ne dođe do onoga do čega je u međuvremenu došlo, osjećao bih se užasno nesretno i posramljeno. Moj dosta prirodan izbor kao čovjeka koji predaje političku sociologiju su bili sindikati – precizno Ujedinjeni granski sindikati *Nezavisnost* koji praktično objedinjuju ideju pluralizma i demokracije s idejom socijalne pravde. Partije, čak i one iz korpusa samoproklamirane (socijaldemokratske) ljevice nisu moj izbor. Jaz između onoga što one nude u kampanjama i što rade kada dođu na vlast je drastičan. U izboru između principa i interesa korporativnog kapitala, tajkuna i vlastitog interesa opstajanja na vlasti uvijek su birale interese. Do nejednakosti dvostruko većih od europskih, zarada i mirovina na nivou minimalne potrošačke korpe, radne obespravljenosti i stanja privrede u kome nam je društveni proizvod još uvijek ispod onog iz daleke 1989. su nas vodile »socijalno odgovorne vlasti«. Činjenica da ni oni koji su došli na vlast provodeći reforme nisu dobro prošli u sudaru s globalnim kapitalom nije neko naročito opravdanje za one koji se nisu usudili, pa ni naročito željeli, ni bar pokušati. To nas vraća na početak i na, za sindikate i ljevicu, uvijek otvoren problem međunarodne solidarnosti na djelu. Vjerujem danas u umrežavanje autonomnih sindikata s građanskim inicijativama poput, recimo, »Mame su zakon«, »Krov nad glavom«, »Ne mini hidroelektranama« ili »Ne da(vi)mo Beograd«.

**Predsjednik ste Ujedinjenih granskih sindikata *Nezavisnost*. Prepoznaju li danas radnici u sindikalnom organiziranju svoj interes, odnosno mogućnosti za ostvarivanje svojih kolektivnih i individualnih interesa? Konkretno, postoji li zainteresiranost radnika da se učlanjuju i podržavaju sindikalni aktivizam u UGS-u?**

Iskreno, na ovim prostorima klasno svjesnog radništva i autonomnih sindikata, s izuzetkom vremena **Dimitrija Tucovića** i njegovih suboraca, od kojih nas dijeli gotovo čitav vijek, nije ni bilo. Teško da se možemo pozivati na neku živuću tradiciju. Istraživanje koje sam nedavno radio sa **Srećkom Mihailovićem** i suradnicima pokazuje da danas sindikalni identitet – uvjerenje da nije glupo »talasati« – boriti se, štrajkati i biti u sindikatu dijeli manje od petine građana i zaposlenih. Polovica njih, znači desetina svih odraslih građana (pola milijuna) ili desetina svih kako-tako zaposlenih koji mogu biti članovi sindikata (150.000) su i praktično spremni nešto učiniti za sebe i druge. To je i naše aktualno članstvo i potencijalna sindikalna klijentela. Stvari na-prosto tako stoje. Ljudi danas nemaju povjerenje u sposobnost i kapacitete sindikata, još manje u našu moć. Kad svakodnevno namećete pohlepu i egoizam kao poželjni obrazac ponašanja i obezvrjeđujete ideju solidarnosti, vi istovremeno ubijate samu svrhu postojanja sindikata. Sindikati i u nas i u svijetu vode na nacionalnim poljanama neravnomjernu utakmicu i s planetarno raširenim globalnim kapitalom. Sindikati nemaju jasnu viziju kako će i sami izgledati u vrijeme digitalne ekonomije i društva. Došla su vremena gdje je samo promjena izvjesna i u kojima nema budućnosti bez cjeloživotnog učenja. Kako, recimo, sindikalno organizirati i privući slobodne novinare, angažirane na digitalnim platformama, one koji rade od kuće, ili slikare i nogometaše? I »moja« *Nezavisnost* je daleko od idealnog ali sve koji na pomen sindikata prezirivo odmahnu rukom mogu, elementarno kršćanski, upitati, ako se već bacaju kamenom/ciničnim komentarom što su sami učinili da siromaštva, nejednakosti i uniženosti bude manje?

**Kakvi su odnosi između različitih sindikata u Srbiji? Postoji li suradnja ili konkurencija, natjecanje među njima?**

Odnosi između sindikata su se od početnih neprijateljstava i sukoba, preko prinudnog toleriranja našli, na putu k operativnoj suradnji, u zoni povremene, više-manje paradne, manifestacijske suradnje. U Srbiji međusindikalna konkurencija – zbog nejednakih pozicija i nepostojanja pravila fer i ravnopravne utakmice ne vodi do konkurencije borbom za veću kvalitetu zastupanja, čemu onda slijedi i nužna suradnja. Iako smo reprezentativna i međunarodno priznata centrala, mi nemamo zgrade u vlasništvu, koje rentiramo, ne dijelimo pozajmice da bismo tako uz sebe vezali članstvo, ubiramo visok dio članarine bez koje ne bismo mogli funkcionirati dok drugi demagoški novac ostavljaju u osnovnim povjereništvima, jer i nemaju namjeru širiti infrastrukturu. Iskustvo nas je naučilo da suradnja i fer konkurencija nisu more bez obala. *Nezavisnost* je spremna surađivati sa svima koji pretežno žive od članarine i djeluju na temelju odluka vlastitih tijela. Sindikati koje sufinanciraju drugi (poslodavci, ministri, političke partije) suflirajući im onda stavove i odluke, za nas i nisu sindikati.

**Prošlog mjeseca je u Beogradu potpisan »Program dostojanstvenog rada za Republiku Srbiju 2019. do 2022. godine«. Ovaj dokument predviđa zajedničke akcije Vlade, socijalnih partnera i Međunarodne organizacije rada (MOR) na ostvarivanju najviših radnih standarda i standarda socijalne zaštite. Što je sve predviđeno ovim programom?**

Seriya aktivnosti, obuka, seminara i skupova i zakonskih projekata čiji je cilj da, umjesto nesigurnog, prekarnog rada, promovira i uspostavi dostojanstveni rad. Najkraće, dostojanstven je samo onaj rad koji je ugovoren, siguran i pristojno i na vrijeme plaćen.

**HR Vidljivost sindikata i njihovih aktivnosti je na prilično niskoj razini. U čemu (ili kome je problem) u sindikatima, medijima? Jesu li mediji zainteresirani za teme radničkih prava, dostojanstvenog rada, sindikalnih aktivnosti?**

Mislim da je ključni problem u diktatu političke moći i novca nad medijima pa tek onda u nevještom medijskom nastupu i pakiranju sindikata ili nespremnosti novinara da se bave »smarajućim« sindikalnim temama. Konzekvence, recimo, radničkih štrajkova o kojima se još i piše, je da im se kao uzrok može iskopati korupcija, razmjena usluga i poslova između poduzetnika i lokalnih političara, klijentelizam i partijsko zapošljavanje. Naravno da će druga strana sve učiniti da stvari zataška, marginalizira i nadglasa i ocrni svoje kritičare. Izlaz je u podršci preostalim profesionalnim medijima i razvijanju socijalnih medija i njihovom umrežavanju. Uprkos botovima, čestim izljevima netolerancije, čak primitivizma, iluzijama o širokoj podršci koje proizvodi lajkanje i »tastatura aktivizam«, socijalne mreže su često jedina preostala obrana. Populističke vođe ne trpe pluralizam i duh ravnopravne rasprave. Njima su autonomni sindikati i udruženja neželjeni konkurenti u predstavljanju (dijela) njegovog naroda. Uostalom, što bi to oni mogli tražiti što već vođa nije obećao?

**HR Je li tranzicija u Srbiji završena?**

Ne spadam u »tranzitologe« u smislu da tranziciju razumijem kao priču s unaprijed definiranim sretnim krajem, odnosno pravolinijski put od jednopartijskog ka sustavu razvijenih tržišnih demokracija. Niti je put pravolinijski i uvijek i u svemu progresivan niti završava na poželjnoj destinaciji. Svjedoci smo čestog involutivnog vraćanja unazad, recimo u području radnih prava, kao i činjenice da se promjene desetljećima mogu zaglaviti na usputnoj stanici populističkog autoritarizma i tek »fasadne demokracije« kakva je danas i Srbija. Logično je pitanje je li to onda privremeno ili trajno stanje, stjecaj nesretnih okolnosti ili od oligarhija priželjkivano stanje? Poseban je problem i što na kraju puta umjesto demokracije stoji njena postdemokratska redukcija koju karakterizira njeno povlačenje pred anonimnom i nedostupnom vlašću korporativnog kapitala ili »internacionale superbogatih«.

**HR Stalno se govori o desnom populizmu, a što je s lijevom populizmom, je li i on prisutan u Srbiji? U čemu se prepoznaje desni, a u čemu lijevi populizam?**

Najjednostavnije, populizam kao tanku ideologiju koja se onda lako kombinira s drugim »izmima« i prateću demagošku retoriku odlikuje – kao prvo, nekritičko podilaženje »običnom« narodu i pozivanje na njega, drugo, kritika otuđenih i odnarođenih političkih elita koju interesantno vrše oni koji najčešće dolaze i sami iz redova elite i pretendiraju ili već vrše vlast ne prestajući oponašati oporbu i na koncu traženje krivca u opasnim drugim. Opasni drugi su za desne populiste migranti, nacionalne manjine, čak i svi drugi različiti od naših pravila i stereotipa. Za (neo)liberalne, proeuropske populiste opasni drugi su i nepripitomljeni ljevičari ili nekontrolirani nasilni ispadi poput *Žutih prsluka* koji su izraz bijesa najsiriromašnijih iz industrijski devastiranih područja. Lijevi, participativni populizam opasne

druge, s pravom, pronalazi u dominantnom korporativnom kapitalu koji demokraciju i izbore hoće svesti na izbor pogodnih marioneta. On je nažalost u Srbiji prisutan tek na margini unutar malih ljevičarskih grupa.

**HR U svome tekstu o prosvjedima u Srbiji kažete kako »an-kete pokazuju da niti raste rejting političke oporbe, niti pada rejting vlasti pri čemu sve veći dio građana čeka da se pojavi netko sasvim, sasvim treći«. Jesu li realna takva očekivanja? Drugim riječima, nije li i to samo pokazatelj da građani prevelika očekivanja imaju spram lidera, pa kad se razočaraju jednim, traže drugog, trećeg...?**

Ta ideja da će put k našoj sreći pronaći netko sasvim treći je naravno pozajmica od **Zvonka Bogdana**. Ta pasivna logika potrage za novim, ovoga puta nesebičnim, liderom koji će nas (ko-načno) usrećiti je samo dokaz da nismo prešli put od podanika koji se klanjaju i kliču vođi do uspravnih građana koji tragaju, opremljeni sandom, za slobodom, pravdom i srećom – koji ih otimaju. Sreća – posao koga se ne sramimo i od koga možemo pristojno i sigurno živjeti, fizički i mentalno zdravo radno i životno okruženje u kome nam nitko ne gužva karakter i isisava energiju, potpora, razumijevanje i briga i solidarnost najbližeg okruženja i život u svijetu bez systemske korupcije i političke servilnosti, nisu stvar sretnog stjecaja okolnosti – za njih se mora izboriti.

**HR Navodite nalaze istraživača SeConS-a, odnosno Jelen Pešić i Slobodana Cvejića prema kojima su najčešći**

**D**r. sc. Zoran Stojiljković je rođen 25. lipnja 1953. u Požegi, Srbija. Diplomirao je, magistrirao i doktorirao na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, gdje i radi kao redoviti profesor. Stojiljković je objavio više od 150 članaka i monografija te 8 knjiga: *Rečnik demokratije (Građanske inicijative, 1998.)*, *Partijski sistem Srbije* (2006. i drugo izdanje 2008.), *Službeni glasnik*, *Konflikt i/ili dijalog* (2008., Čigoja štampa), *Srbija u lavirintu tranzicije* (2011., Službeni glasnik), *Država i korupcija* (2013., Čigoja štampa), *Sva lica opozicije* (2015., Vukotić Media), *Građani ili podanici* (2016., Zavod za izdavanje udžbenika) i *Srbija traži vođu* (2017., Vukotić Media).

Stojiljković je i priređivač i autor dvije trećine tekstova za udžbenik *Politička sociologija savremenog društva* (2014., Zavod za izdavanje udžbenika). Samostalno je uredio ili bio korednik 15 zbornika radova u polju studija države, demokracije i civilnog društva, u polju političkih organizacija i ideologija, i u polju analize sindikata, industrijskih odnosa i socijalnog dijaloga.

Publicirani znanstveni radovi problemski i disciplinarno pripadaju području političke sociologije suvremenog društva, teoriji suvremene države, partijama i partijskim sustavima, korupciji i antikoruptivnim strategijama, kao i problem-skom istraživanju sindikata i civilnog društva – znanstvenim disciplinama u čijem izvođenju na Fakultetu političkih nauka Stojiljković sudjeluje.

Osim akademskog rada, Stojiljković je i predsjednik Ujedinjenih granskih sindikata *Nezavisnost*, a bio je i u dva mandata član Odbora Agencije za borbu protiv korupcije.



**motivi za priključenje građanskim prosvjedima nesloboda medija, korumpiranost vlasti i nerješavanje pitanja poput nezaposlenosti, siromaštva i odlaska mladih, a ono što sudionici prosvjeda očekuju jest povećanje medijskih sloboda (65%), smjena vlasti (62%) i više demokracije (58%). Što mislite jesu li dosadašnji prosvjedi doveli do toga da se stvari pomjere ili što su učinci dosadašnjih demonstracija?**

Nisu pomjerali, kao što nikada izolirani prosvjedi koji ne prera-  
stu u pokret ne proizvedu trajnu promjenu. Uostalom, za razliku  
od političkih, socijalni zahtjevi su ostali krajnje uopćeni i bez so-  
cijalne adrese na koju su upućeni. Sve dok urbana, obrazovana  
srednja klasa koja čini *gro* sudionika prosvjeda ne shvati da siro-  
maštvo i nepravda i rastuće nejednakosti ne idu ruku pod ruku  
s demokracijom a radnici, seljaci i mali poduzetnici ne uvide da  
pristojne zarade i predvidljivi uvjeti poslovanja nisu mogući bez  
vladavine prava i jasnih procedura koji dolaze tek nakon slobod-  
nih izbora i oslobođenih medija, ostat će tako. No, prosvjedi koji  
traju već pet mjeseci drže nadu budnom i pokazuju nemirenje  
sa stanjem u kome mladi i obrazovani odlaze, Srbija se opasno  
prazni, dok nama vladaju partijski komesari i komesarke sa sum-  
njivim diplomama. Širi se svijest da nešto ne štima u društvu, da  
je zapravo raštiman politički orkestar koji slušamo godinama i  
da bi se nešto moglo promijeniti i sa svircima i s repertoarom.  
Da to nije malo, pokazuje i nervoza druge strane i potreba da se  
odmah odgovori grandioznom ili prije grandomanskom kam-  
panjom i mobilizacijom koja treba pokazati da nam ova vlast  
garantira budućnost. Nije nebitno da se pri tome mobilizira i  
potpora sličnih iz regije. Minimum minimuma je da svi, i opor-  
beni i pozicioni, ne pristanemo da ikada više bude izbora koji to  
zapravo nisu.

 **Što bi danas u Srbiji značilo »više demokracije«?**

Rezultati istraživanja ozbiljnih međunarodnih organizacija,  
fondacija i instituta pokazuju da je Srbija danas, dva desetlje-  
ća nakon izlaska iz (samo)izolacije i započinjanja demokratskih  
promjena, tek poluslobodna zemlja, zarobljenih institucija, bez  
neovisnog sudstva i autonomnih medija i s raširenom sustav-  
nom, političkom korupcijom. U njoj je sve na prodaju – firme,  
presude, mandati, diplome, savjesti. Globalni indeks radnih i sin-  
dikalnih prava pokazuje također da smo mi zemlja gdje se ova  
prava ne sporadično, već sustavno krše. Prvi korak bi bio da se  
partije i političari izbace iz područja koja im ne pripadaju – zapo-  
šljavanje, privreda, obrazovanje, kultura i urbanizam, odnosno  
spriječi sakaćenje i ubijanje duha grada – urbidicid i istovremeno  
strogo kontroliraju u sferama gdje je njihovo prisustvo logično  
poput izbornog procesa i političkih institucija. Izbori u kojima,  
po mišljenju samih vijećnika i zastupnika, na njihovu poziciju i  
izbor više utječu partijske vrhuške nego građani i na koje izla-  
zite s manje informacija tko su oni koji vam se nude nego kad  
uzimate novčanik i krećete na tržnicu ili market nisu baš demo-  
kratski izbori. A pogrešni politički izbori koštaju i vas osobno da-  
leko više od izbora između robe koje ipak ima istaknutu cijenu i  
garanciju ispravnosti. Tek kad dosegne prag liberalne, pred-  
stavničke demokracije sa stabilnim institucijama i sustavom rav-  
noteže i podjele vlasti dolazi na red njeno područjstvo. Više  
demokracije za mene je participativna demokracija s aktivnim  
građankama i građanima koji sudjeluju u javnim raspravama,  
pokreću inicijative, udružuju se i kontroliraju vlast čineći je poli-  
tički odgovornom. Politički punoljetni i obrazovani građani, po  
mome sudu, ne mogu ni na svom poslu biti lišeni svojih prava  
na dijalog i pregovaranje, ali ni na štrajk i šire socijalne prosvje-  
de. Složit ćete se – demokracija ne ide zajedno sa siromaštvom,  
poniženjem i obespravljenosti.

## Crkva u Srbiji ugostit će kardinala Leonarda Sandria

**P**rigodom proslave uspostave  
Eparhije svetoga Nikole za ka-  
tolike bizantskoga obreda u Srbiji,  
u našoj zemlji će 18. i 19. svibnja  
boraviti kardinal **Leonardo San-  
dri**, pročelnik Kongregacije za  
Istočne Crkve, potvrdio je eparhij-  
ski vladika mons. **Đura Džudžar**.  
Prvoga dana proslave, nakon sve-  
čanoga večernjega bogoslužjenja  
u grkokatoličkoj konkatedrali sv.  
Petra i Pavla u Novom Sadu, usli-  
jediti će akademija na kojoj će se  
vjernici i ostali gosti upoznati s po-  
viješću i životom katolika bizantskoga obreda u našoj zemlji, te  
poviješću i sadašnjošću njihova crkvenoga organiziranja.



Svečana arhijerejska liturgija, kojoj će predsjedati kardinal  
Sandri, bit će slavljenja u katedralnoj crkvi sv. Nikole u Ruskom  
Krsturu u nedjelju, 19. svibnja, i početak će u 10 sati. S uglednim  
članom rimske Kurije koncelebrirat će veliki broj biskupa bizant-

skoga i rimskoga obreda iz naše zemlje i inozemstva, a očekuje  
se i veliki broj hodočasnika.

Na blagdan sv. Nikole, 6. prosinca 2018., Sveta Stolica obja-  
vila je da je papa uzdignuo Apostolski egzarchat za katolike bi-  
zantskog obreda u Srbiji na razinu eparhije. Eparhija službeno  
nosi naslov *Sveti Nikola od Ruskog Krstura*. Za prvog eparha Sveti  
Otac je imenovao dosadašnjeg egzarcha mons. Džudžara, do-  
predsjednika Međunarodne biskupske konferencije *Svetih Ćirila  
i Metoda*. Ovom odlukom Svete Stolice sve crkvene oblasti na  
području koje pokriva ova biskupska konferencija (u Srbiji, Cr-  
noj Gori, Sjevernoj Makedoniji i na Kosovu) imaju rang biskupija,  
odnosno eparhija.

Prema službenim podacima Svete Stolice iz 2017. godine,  
Eparhija sv. Nikole ima 21.845 vjernika organiziranih u 21 župi,  
o kojima skrbi 19 eparhijskih svećenika i dvojica redovnika. U  
eparhiji djeluje 65 redovnica. Katolici bizantskoga obreda u Sr-  
biji su većinom Rusini, uz nešto manji broj Ukrajinaca, te dvije  
aktivne župe u kojima su većina Rumunji.

M. Tucakov



## Slastičarna u parku na Paliću

Lijepa drvena zgrada u kojoj je slastičarna, u velikom palićkom parku kraj jezera, sačuvana je na razglednicama, ali je na tom mjestu nema već duže od stoljeća. Turistički dio obale Palićkog jezera nekad je drugačije izgledao, do izgradnje Vodotornja, Velike terase, Ženskog štranda i Muzičkog paviljona, svečano otvorenih 1912. godine, kojima i danas svjedočimo. Sadržaj turističkog dijela Palića i položaj objekata koji su postojali do tad, kao i ondašnju koncepciju Velikog parka, prikazuje karta Palića iz 1908. godine (Povijesni arhiv 3.2.2.27). Slastičarna se nalazila uz šetališnu stazu u parku, iza Donje trščare, prizemnog objekta pokrivenog trskom s nizom soba za goste paličke banje.

»Donja trščara je građena polovicom 19. stoljeća, a u svojih dvadesetak jednostavnih soba, iz godine u godinu, primala je goste željne odmora, izlječenja od bolesti ili pak veselja i novih zadovoljstava. Objekt Donje trščare nalazio se neposredno ispred današnje Velike terase i pružao se paralelno s obalom jezera. Zajedno sa skladnim drvenim objektom u kome je bila smještena slastičarna, Donja trščara je srušena krajem prvog desetljeća 20. stoljeća, pred početak izgradnje Velike terase«, bilježi povjesničar **Mirko Grlica** u knjizi *Subotica koje nema*, u izdanju Gradskog muzeja Subotica 2015. godine (str. 52). Prema svjedočanstvu sačuvanom na snimci na razglednici iz 1905. godine, u dijelu slastičarne nalazio se i fotografski atelje (Mirko Grlica, str. 75).





# Katedrale i kazališta

Najveća vijest prošlog tjedna, bar za mene, bio je požar u katedrali Notre Dam u Parizu. Gledajući u ponoć prve izravne snimke vatre koja je plamtjela oko kupole i malog tornja iznad nje mislio sam: »to je samo manji požar koji će vatrogasci brzo ugasiti!« i prepustio sam se snovima. Sutra ujutru, vidjevši snimke nakon gašenja požara i slušajući komentare »uništena je svjetska baština, simbol katoličanstva itd.« upitao sam se kako su Francuzi sebi to dozvolili, gdje su bili vatrogasci itd. Danas, desetak dana kasnije, saznali smo i neke bizarne detalje. Alarm za signal požara oglasio se prvi put kada su vjernici bili na večernjoj misi. Zaduženi za ovakve prilike bez provjere ocijenili su da je signal lažan i nisu reagirali. Kada se drugi put oglasio alarm, jedan čovjek je otišao pogledati o čemu se radi, požar nije primijetio, ali je za svaki slučaj pozvao vatrogasce koji se, po svemu sudeći, nisu mnogo žurili. Kad su stigli, kupola iznad poprečnog broda bila je u plamenu. Do jutra pao je toranj, kupola se urušila i izgorjela je kompletna drvena krovna konstrukcija. Pošto se radilo o 770 godina staroj kamenoj konstrukciji (građenoj od 1163. do 1249.) nekoliko dana strahovalo se da je možda i ona oštećena. Sada javljaju da nema problema. No, nisam potpuno siguran u tu vijest. Ona je po meni objavljena da bi se umirila javnost zemlje i svijeta. Ova katedrala zapravo nikad nije bila završena, jer su dva zvonika na pročelju ostala bez »glave«. Graditelji su se plašili, pošto je ona podignuta na jednom otoku i na močvarnom terenu, da tlo neće izdržati veliki pritisak potpuno završenih tornjeva i jednostavno su odustali od završetka. Katedrala je građena u zapadnom stilu, osnova joj je latinski križ. Zato ima mali poprečni brod i na ukrštanju brodova dobijeni veliki prazan prostor je zasvođen i iznad svoda je podignut jedan mali toranj. Upravo ovaj »konstrukcijski najdelikatniji« dio crkve se urušio. Iz literature znamo da se nekoliko gotških crkvi tijekom gradnje srušilo i bilo ih je potrebno nanovo graditi. Naravno, u to doba nije postojao statički proračun, graditelji su se rukovodili nekim instinktom. Zato su pravili makete u manjim razmjerama iz dva razloga: da isprobaju sigurnost buduće konstrukcije i da moćnicima vladarima i investitorima pokažu kako će izgledati buduća građevina.

## Talijini hramovi

Naravno, tijekom studija bavili smo se raznim svetišlima, hramovima i crkvama. Tijekom mojih putovanja ušao sam u svaku u kojoj je bio omogućen ulaz. Među njima svakako najveća je bila crkva Sv. Petra u Vatikanu, ogromnih dimenzija, a ja sam se neugodno osjećao u tom prostoru. Postoji objašnjenje da su ove ogromne crkve podignute da slave Božju veličinu i da se da do znanja koliko smo mi ljudi sitni i ništavni. Drugo objašnjenje je da ove megalomanske zgrade služe da pokažu moć same Crkve ili pojedinih vladara. Moram iskreno priznati da nikakvo ushićenje u ovim velikim crkvama nisam doživio, jedino sam se divio znanju graditelja. Veće ushićenje sam osjetio ušavši npr. u crkvicu Lazarica (građena 1380.) ili drugih »čovjekomjernih«



Izgorjelo krovšte Notre Dama

hramova. Kao graditelj, svjestan sam tragedije Pariza, Francuske, ali iskreno ne osjećam veliki »potres«. Mene je više šokiralo namjerno rušenje simbola našeg grada – Kazališta. Objasnit ću kratko: ako su hramovi različitih konfesija simboli vjere, za mene je kazalište, teatar ili pozorište sveopći simbol kulture. Kad god sam išao gledati neku predstavu u bilo kojem kazalištu u nekoliko gradova, osjećao sam neko ushićenje, očekujući neki novi duhovni doživljaj (naravno, nije uvijek baš tako bilo). Ako danas odem u naše »Kazalište«, adaptiranu kino dvoranu, nemam uopće taj nekadašnji doživljaj. Idem utoliti nekadašnju želju za kazalištem, jer ovaj Talijin hram više nije nikakvo svetište, usprkos trudu glumaca. Dopada mi se kazalište u kome gledatelj i glumac imaju relativno bliski kontakt. Zato sam projekt našeg kazališta smatrao promašenim, megalomanskim.

## Sličnosti i razlike

Predsjednik Francuske obećao je naciji da će katedrala Notre Dam biti obnovljena za pet godina. Mnogi stručnjaci sumnjaju u taj rok (među njima sam i ja) iz prostog razloga što iz iskustva znam(o) što znači graditi, obnoviti ili rekonstruirati jednu veću povijesnu građevinu. Nažalost, najefikasniji period građenja novog subotičkog Narodnog kazališta bio je njegovo rušenje, to rušenje bilo je temeljitije od bombardiranja. U tom razdoblju sada već pokojni političar, nama *nevjernim tomama*, obećao je novu zgradu u roku od četiri godine. U doba kampanje za novo kazalište tadašnjeg premijera svita političara je vodala po zgradi, pokazujući kako krov prokišnjava, kako je sve propalo i treba zgradu porušiti. I tu ima sličnosti s Francuzima. Sudeći po snimkama skele oko izgorjelog dijela hrama, i tamo su vršeni neki rekonstrukcijski radovi. Požar je upravo ovdje i počeo, pa postoji tumačenje da je to slučajnost. Recimo, naši projektanti zaboravili su nam pokazati maketu budućeg kazališta. Fizička propast našeg kazališta bila je rezultat dugogodišnje svjesne nebrige odgovornih, ne slučajnost i megalomanski projekt. To je to zbog čega često bjesnim. No, zasad sam vrlo radoznao tko će prvo završiti radove: naša država ili Francuska? Bojim se da će Francuzi pobijediti.

# Uzgoj štetočina

## Drugo lice SUBOTICE

Nekoliko lokalnih medija u posljednjih desetak-petnaestak dana na različite su se načine bavili pitanjima očuvanja i zaštite životnog okoliša: neki su se pozivali na službene podatke o porastu divljih deponija na teritoriju grada i prigradskih naselja; nekima su se javljali čitatelji, šaljući im fotografije svježe niklih odlagališta smeća, a neki su odlaskom na unaprijed zakazani »događaj« svjedočili tek rođenoj bestijalnosti kojoj se i sam sazi-vač novinara iznenadio. Kako se i naš tjednik u više navrata bavio ovim pitanjem, red je da prijedemo i na detalje koji zaslužuju pozornost.

Primjera radi, čitatelji portala *Subotica.com* mogli su saznati da je na teritoriju grada evidentirano 10, a u prigradskim naseljima još 12 divljih deponija, za čije je saniranje samo prošle godine lokalna samouprava izdvojila 15 milijuna dinara! Na sajtu *Slobodne Subotice* nalazi se kratak tekst i fotografija novog odlagališta smeća u naselju *Tokio* (!), a na portalu *Grad Subotica* i zajednički prilog s *TV Suboticom* o tek uređenom izletištu Majdan, za što je Javno poduzeće *Park Palić* izdvojilo 800.000 dinara. Ono što je zajedničko svim navedenim tekstovima jest činjenica da lokalna samouprava, konkretno Javno komunalno poduzeće *Čistoća i zelenilo*, vodi bezuspješnu bitku s građanima koji imaju višak energije i manjak svijesti i savjesti, a što se manifestira u »ponavljanju aktivnosti«: kako divlje odlagalište smeća bude uređeno, tako ono koliko već sutra bude uneređeno, naravno s tendencijom širenja zagađenog prostora. Da nije tako, ne bismo (slikom) svjedočili o skladištenju otpada u naselju koje je od Gradske kuće udaljeno stotinjak metara niti bi ravnateljica JP-a *Park Palić Márta Dobó*, vidjevši pohabanu tek postavljenu novu

kantu za smeće i tek ugaslu logorsku vatru, najavila mogućnost uvođenja kamera na izletišta Majdan na Kelebiji.

Ključni problem u ovoj priči (uostalom, kao i u svim sličnim) jest uzrok koji dovodi do posljedica zbog kojih se većina pristojnog svijeta srami, a on je sadržan u jednostavnom zaključku: ova sredina, na čelu s lokalnom samupravom, godinama, desetljećima unazad njeguje praksu toleriranja štetočina. Godinama unazad svaki stanovnik Subotice svjedok je malih ili malo većih divljih deponija koji mu se polako šire do kućnoga praga, a da, osim negodovanja, kletvi i psovki na račun onoga tko to čini i onoga tko ga u tome ne sprječava, ništa konkretno i efikasno nije učinjeno. Na potencijalni upit a što bi se tu moglo učiniti, jednostavan odgovor prije nekoliko brojeva u *Hrvatskoj riječi* dao je predsjednik Savjeta Mjesne zajednice Tavankut **Tome Vojnić Mijatov** – novčano kazniti počinitelje. Kada bi se ova metoda počela primjenjivati u praksi, rezultati bi vrlo brzo bili poznati. Ako bi se, pak, u pojedinim slučajevima ista radnja ponovila, uz nemalu novčanu kaznu valjalo bi razmisliti i o tome da počinitelj (ili više njih) bude primoran da zaprljani prostor sam dovede u čisto stanje. Slike uređenih prostora u Segedinu ili Osijeku (o Austriji, Njemačkoj ili nekim drugim uređenim zemljama da i ne govorimo) najbolja su potvrda da je takvo što vrlo jednostavno izvesti. Jer, niti onih prošlogodišnjih 15 milijuna dinara za saniranje divljih deponija nisu platili dužnosnici lokalne samouprave iz svog džepa. Taj iznos, mimo njihovog znanja i volje, plaćen je novcem građana koji bi sigurno više voljeli da je utrošen za neki čistiji posao.

Z. R.

## Tribina o Mirku Đorđeviću

Pokret *Novi optimizam* i *NDNV* organizirali su 18. travnja tribinu »O Mirku Đorđeviću i njegovom optimizmu«, povodom pet godina od smrti tog publicista i sociologa religije. Na tribini su govorili povjesničarka **Latinka Perović**, novinar i pisac **Teofil Pančić**, politolog **Pavel Domonji**, a domaćini su bili **Branislav Grubački** i **Dinko Gruhonjić**.

Latinka Perović je rekla da Srbiji nedostaju ljudi poput pokojnog **Mirka Đorđevića** (1938.-2014.) i dodala da su i on i ona bili svjesni da je dubina moralnog i intelektualnog pada Srbije tolika da u društvu ne može brzo doći do promjena, već je potreban naporan rad, koji je usporedila s »dubokim oranjem«.

»Ne pristajući na zaborav na Mirka Đorđevića, mi ne pristajemo na smrt ni naših ideala«, kazala je Perović. Dodala je da je Đorđevićeva kritika Crkve imala duboki moralni značaj i dubinu, jer je bio



vjernik i navela da je ljudi poput njega u Srbiji danas veoma malo »ili su se negde privremeno sklonili«.



**Predstavljanje promidžbenih filmova i turističkih mapa u okviru projekta *Istraži Hrvatsku-Srbiju***

# Gastro, eko i rekreacijske rute istočne Slavonije i sjeverne Bačke

**R**ezultati rada na projektu u okviru Interreg IPA CBC Programa prekogranične suradnje Hrvatska-Srbija 2014.-2020. pod nazivom *Istraži Hrvatsku-Srbiju* (Extraordinary Pleasure of Our Region – Common gastro, eco and recreation routes of Croatia and Serbia) predstavljeni su putem promidžbenih filmova i turističkih mapa istočne Slavonije i sjeverne Bačke na ovogodišnjim sajmovima turizma u Beogradu, Ljubljani i Slavanskom Brodu, a predstoji i ono na *Subotičkom sajmu* koncem svibnja, odnosno početkom lipnja. Na ovim su mapama obilježene trenutno najinteresantnije točke: gastro, eko i rekreacijske rute spomenutih dijelova Hrvatske i Srbije.



rija (eko rute) i *Boss Cafe*, restoran *Gurinović*, *Majkin salaš*, gostiona *Abraham*, restoran *Vila Majur* (gastro rute).

A u istočnoj Slavoniji: Park prirode *Papuk*, Bizovačke toplice, Zlatna greda, Ladanjsko imanje Principovac, Državna ergela Đakovo (rekreacijske rute), Park prirode Kopački rit, Centar za promatranje ptica *Nijemci*, Etno selo *Karanac*, Eko etno centar *Adica* (eko rute) i Seosko gospodarstvo

Paljevine, Baranjska kuća, Stari podrum Ilok, Gradske tržnice istočne Hrvatske (gastro rute).

## Medijsko predstavljanje projekta

Predstavljanje projekta za sada se obavlja isključivo putem promidžbenih filmova koji se emitiraju na lokalnim i regionalnim TV kanalima te na youtubeu. Promidžbeni filmovi snimljeni u okviru projekta mogu se pogledati putem sljedećih linkova:

Explore CRO SRB kratak promidžbeni film - <https://www.youtube.com/watch?v=7AJXD6tOJ84>

Rekreacija u predjelima Sjeverne Bačke i Istočne Hrvatske - <https://www.youtube.com/watch?v=LWcw7U0sEjU&feature=youtu.be>

Gastronomska ponuda Sjeverne Bačke i Istočne Hrvatske - <https://www.youtube.com/watch?v=IG3wBZr6qs4&feature=youtu.be>

Ekoturizam Sjeverne Bačke i Istočne Hrvatske - [https://www.youtube.com/watch?v=JmlK5p\\_bKg&feature=youtu.be](https://www.youtube.com/watch?v=JmlK5p_bKg&feature=youtu.be)

Također, izrađen je i jedan trodnevni turistički paket *Panonski krug*, a radi se o probnoj turi nakon koje će je njezini sudionici ocijeniti i dati svoje prijedlogu za eventualnu dopunu, odnosno izmjenju. Uz te će prijedloge potom biti formiran konačan paket, a prva tura se može očekivati već početkom ovog ljeta.

Ukupna vrijednost projekta je oko 368 tisuća eura, a blizu 313 tisuća su odobrena bespovratna sredstava iz Europskog fonda za regionalni razvoj i IPA II.

I. Petrekanić Sič

## U planu proširenje broja ruta

Nositelj projekta, čiji je cilj ojačati, proširiti i integrirati prekograničnu turističku ponudu i poboljšati upravljanje kulturnom i prirodnim baštinom, je Razvojna agencija Grada Slavanskog Broda, a partneri su Regionalna razvojna agencija *Panonreg* iz Subotice, Fond turistički klaster mikroregije Subotica-Palić iz Subotice i Turistički klaster *Slavonska košarica* iz Slavanskog Broda.

Menadžerica projekta **Ivana Rađenović** iz subotičke Regionalne razvojne agencije *Panonreg* kaže kako se radi o jednom turističkom projektu gdje se kroz niz aktivnosti i studija koje su prethodile došlo do konkretnih rezultata, a to su turističke rute vezane za gastronomiju, eko i rekreacijski turizam u Bačkoj i Slavoniji.

»Na osnovu njih izrađene su turističke mape s opisima ruta, a potom je uslijedilo snimanje filma o ovoj našoj regiji. Inače, za izbor turističkih ruta bili su angažirani vanjski eksperti koji su izradili studije, a kod nas je za tu aktivnost bio zadužen Fond turistički klaster mikroregije Subotica-Palić. Važno je istaknuti da je ovo samo početni izbor, odnosno broj ruta će se vremenom proširivati.«

Među turističkim točkama u sjevernoj Bačkoj nalaze se: Palić, ergela *Kelebija*, Ludaško jezero, Subotička pješčara i šume, Ergela i turistički centar *Zobnatika* (rekreacijske rute), Kapetanski rit, Dolina rijeke Tise, Selevenjske pustare, Park prirode Palić, Tavankut i Čike-

Na što se najviše žale pacijenti u Subotici?

# Pacijenti nemaju puno vajde od onoga što im zakonodavac jamči

Pacijenti se, osim zdravstvenih tegoba, danas često susreću i sa simptomima neljubaznosti medicinskog osoblja, nemogućnosti zakazivanja pregleda kod izabranog liječnika ili dijagnostičkog pregleda u bolnici, a nerijetke su i nuspojave poput liste čekanja na operativno liječenje, neutemeljeno naplaćena participacija ili pak odbijenica za refundiranje troškova liječenja. To je slika zdravstvenog sustava, u kojemu očito svega manjka, od osoblja, infrastrukture, organizacije rada do profesionalnog odnosa i posvećenosti pacijentima.

Zahvaljujući tome što su strogi uvjeti za pristupanje Europskoj uniji primorali našu državu na zakonske promjene, nezadovoljni pacijenti sada imaju zaštitnike svojih prava koji više ne primaju plaću iz zdravstvene blagajne, nego ih, radi osiguranja nepristranosti, financiraju lokalne samouprave.

Od brojnih pacijenata koji se tiskaju u hodnicima bolnica i domova zdravlja, pojedini se odluče obratiti savjetniku za zaštitu njihovih prava. U Subotici je odvažnih i upornih da od države zatraže zaštitu prava koja im Ustav velikodušno jamči, u protekloj godini bilo 1.090, od čega je pismenih prigovora bilo 40, dok su ostalo bile usmene žalbe, kaže savjetnik za zaštitu pacijenata Grada Subotice **Branislav Vitasović**.

»Uredu savjetnika za zaštitu pacijenata je tijekom protekle godine pristiglo ukupno 1.090 prigovora, što je 30 posto više u odnosu na 2017. godinu. U prvom tromjesečju ove godine imali smo 95 usmenih, te 11 pismenih prigovora, koji se rješavaju u roku od tri do pet dana«, naveo je Vitasović.

Pacijenti se najviše žale na kvalitetu zdravstvenih usluga, postupke zdravstvenih radnika, na organizaciju rada zdravstvenih službi i na duljinu čekanja na zdravstvene usluge, osobito kada je u pitanju zakazivanje pregleda kod liječnika specijalista, kaže Vitasović.

»Pacijenti često moraju čekati po nekoliko mjeseci na pregled kod specijalista, a zakonski rok je mjesec dana, te upravo u vezi s tom problematikom često imamo prigovore pacijenata. Ovakve slučajeve nastojim riješiti s menadžmentom bolnice, koji treba pokušati zakazati pregled u zakonskom roku ili ukoliko je to ipak nemoguće, pacijent se upućuje na privatnu praksu, uz refundiranje troškova na račun RFZO-a, na što se čeka od jedan do tri mjeseca«, pojašnjava Branislav Vitasović.

On navodi da se na termin za pregled najdulje čeka kod oftalmologa, endokrinologa i kod internista, a kada je riječ o zdravstvenim ustanovama, najviše pritužbi već mjesecima, kako kaže, stiže na račun Dispanzera za žene.

»Tijekom prošle i ove godine sam zaprimio dosta prigovora na rad Dispanzera za žene, poglavito zbog nemogućnosti zakazi-





vanja termina, neljubaznosti medicinskih sestara, a bilo je žalbi i na mali broj ginekologa i glede toga je situacija sada nešto bolja. U svakom slučaju, načelnica ove ustanove će biti pozvana na sastanak Savjeta za zdravlje Grada Subotice, kako bi obrazložila ovu problematiku.»

### Provode li se sankcije za prekršaje u zdravstvu?

Budući da je temeljna uloga savjetnika za zaštitu prava pacijenata informirati građane o pravima pacijenata i načinu njihovog ostvarivanja, kroz razgovor se rješava više od polovice podnesenih prigovora. Kada je riječ o pismenim prigovorima, oni zahtijevaju postupak kojim se utvrđuje je li prigovor utemeljen ili nije, kaže Vitasović.

»Moja obveza je prikupiti izjave medicinskog osoblja i načelnika zdravstvene ustanove na koje se prigovor odnosi i u roku od nekoliko dana utvrditi je li on utemeljen ili nije. Po provedenom postupku se izvješće dostavlja podnositelju prigovora i odgovor-

savjetniku pacijenata dostavi obavijest o poduzetim mjerama u vezi s prigovorom, što u praksi baš i ne pije vodu budući da savjetnici ne dobivaju redovito povratne informacije o prigovorima koje su prosljedili. Što se poduzetih mjera tiče, Vitasović kaže da su se one poglavito odnosile na umanjenje plaće medicinskog osoblja koje je napravilo prekršaj, ali da nema informacija o izricanju novčanih kazni, a koje se inače kreću od 50.000 do 500.000 dinara, dok je najstrožija kazna oduzimanje licence, ukoliko je u pitanju kazneno djelo.

### Mali broj prigovora u odnosu na broj nezadovoljnih pacijenata

Iako bi se iz broja i sadržine prigovora moglo zaključiti da subotičko zdravstvo pacijentima pruža prilično kvalitetno liječenje, činjenica je da onih koji su potražili savjet, ali se nisu odvažili staviti potpis na žalbu, ima višestruko od nezadovoljnika spremnih da imenom i prezimenom stanu iza svoje pritužbe. Još

manji je broj žalbi na privatnu praksu budući da većina građana ne zna da ih zaštitnik prava pacijenata štiti i u slučaju kada se liječe kod privatnika.

Savjetnik za zaštitu prava pacijenata u Subotici radi već više od pet godina, međutim općenito gledano, građani nisu dovoljno informirani o svojim pravima, kao niti o instituciji zaštitnika prava pacijenata, iako je obavijest o tomu izložena na šalterima zdravstvenih ustanova. Osim toga, razlog za mali broj prigovora u odnosu na broj nezadovoljnih pacijenata čije se žalbe svakodnevno mogu čuti na sokaku, u hodniku ambulante ili dok čekate u redu u ljekarni, mogao bi biti i nepovjerenje u moć zaštitnika prava pacijenata.

Naime, ruka njegove pravde nažalost seže samo do obavještanja načelnika ili ravnatelja zdravstvene ustanove o utemeljenosti prigovora i čekanja da ustanova poduzme odgovarajuće mjere, bez mogućnosti da utječe na to kako će prekršitelj biti sankcioniran.

U moru problema ispliva i poneka pozitivna stavka, a to su pohvale pacijenata na račun hitnog prijema subotičke bolnice, dobra suradnja s RFZO-om od kojeg redovito stižu povratne informacije, a Ljekarna Subotica ustanova je kojoj do sada nije upućen niti jedan prigovor od pacijenata, kaže Branislav Vitasović.

Svi bismo željeli da pozitivnih pomaka u zdravstvu bude sve više, ali kako je to dugotrajan proces, realno je za očekivati da će se mali čovjek praznih džepova koji nema veze i utjecaja, još neko neizvjesno vrijeme morati boriti za svoja prava. Na tom putu za istjerivanje pravde mogao bi mu inicijalno pomoći savjetnik za zaštitu prava pacijenata, kojemu se Subotičani mogu obratiti osobno u Gradskoj kući, Trg slobode 1, ured br. 238/4 na drugom katu ili putem telefona, na brojeve 024/626-882 i 063/44 26 26.

Marija Matković



noj osobi zdravstvene ustanove. Tijekom prošle godine je više od 50 posto prigovora bilo utemeljeno i u tim slučajevima se od ravnatelja ustanove očekuje poduzimanje odgovarajućih mjera.»

Podnositelj prigovora koji nije zadovoljan izvješćem savjetnika može se obratiti Savjetu za zdravlje, koje se sastaje tromjesečno ili po potrebi i češće, a sastavljen je od devet članova iz redova liječnika, pravnika, te predstavnika Zavoda za javno zdravlje, Ljekarne Subotica, Udruge dijabetičara, te Udruge bubrežnih bolesnika.

Sljedeća instanca kojoj bi se nezadovoljni pacijenti mogli obratiti jest zdravstvena inspekcija, međutim prema Vitasovićevim riječima, zdravstveni inspektor za područje Sjevernobačkog okruga nije imenovan u proteklih nekoliko godina, odnosno od odlaska u mirovinu posljednjeg na toj dužnosti. Stoga preostaje uputiti se do Novog Sada ili pak do Beograda i Ministarstva zdravlja, ali ih u tom slučaju čeka dugotrajan i mukotrpan pokušaj pobijediti vjetrenjače.

Ukoliko se utvrdi da su prava pacijenta narušena, ravnatelj zdravstvene ustanove ili osnivač privatne prakse u obvezi je

# Od salaša do salaša

*Nekada su se djevojke vodile do bunara i zalijevale vodom. Danas se to polijevanje vodom zadržalo kao simbolika, a djevojke se polijevaju parfemima*

**T**radicionalni običaj Hrvata Bunjevaca očuvan do današnjih dana po salašima jesu polivači. Taj običaj polijevanja djevojaka vezan je za *Vodeni ponediljak*. Nekada su polivači išli fijakerom i konjskom zapregom, a danas automobilima. Nekada je za običi sve cure trebao cijeli dan, a danas polivače primaju tek u desetak salaša. Nekada su se cure vodile na bunar i polijevale vodom, a danas parfemom. Ali, bez obzira na te razlike, običaj i dalje živi u narodu.

## Polivači danas

U kući obitelji **Gorana Firanja** na salašima Nenadić dvije djevojke: **Aneta i Emina**, čekaju polivače. Kapija na prilasku salašu otvorena, što je znak da su polivači dobro došli, da će ih domaćini primiti i počastiti sve po redu i običajima. A polivači svoj dolazak najavljuju bečarcem – »Ustaj, curo, i suknje navlači, evo tebi idu polivači«. Ovoga puta njih sedmorica i dva harmonikaša. I kako ulaze u dvorište tako curama čestitaju Uskrs, špricaju ih parfemom i polijevaju vodom, da se barem podsjetite kako je to nekada bilo kada su se cure vodile do bunara i toliko polijevale vodom da su se morale presvlačiti. Bunara s đermovima više nema, pa ovim današnjim polivačima dobro dođe umjesto kofe i boca s vodom. A cure okupane svakako.

»Krenuo sam u polivače kao klinac s tatom, stricem i bratom od strica. Kada sam stasao bliže srednje škole, krenuo sam sa svojim društvom. Išli smo svakako: i biciklima i traktorima i kombi prijevozom, a posljednjih godinu-dvije automobilom. Neka-

da su se djevojke 'vukle' do đerma, zalijevale kantom vode, a mi ih sada 'polivamo' parfemima, ali uvijek se napravi izuzetak, pa se neka od njih i zalije vodom«, kaže **Antonio Gromilović**.

»Da smo ovdje zatekli neku drugu grupu polivača, vjerojatno bi došlo do 'sukoba', jer bi obje grupe htjele dokazati koja je glavna. Ulazimo u kuće i salaše gdje je kapija otvorena. Tu polivači ulaze, polijevaju cure, čestitaju Uskrs. Djevojke nas prime, počaste, a na odlasku zakite cvijećem i svatko od nas bira po jedno šareno jaje. Najznačajniji polivač u toj kući ne bira sam jaje već uzima ono koje je cura za njega odabrala. A tko je najznačajniji polivač uvijek se zna – budući zet«, kaže **Mario Kirasić**.

»Kao klinci gledali smo starije polivače i željeli da što prije i mi budemo na njihovom mjestu. Sada smo mi ti stariji i ovi mlađi gledaju, uče od nas. Svake godine barem jedna djevojka se uda, pa je sve manje cura, ali običi ćemo ove godine desetak djevojaka iz Nenadića, Gradine, Bezdanskog puta, Monoštora«, kaže **Siniša Kirasić**.

## Polivači nekada

I dok gleda svoje unuke i njihove polivače **Katarina Firanj** prisjeća se svog djevojaštva i svojih polivača.

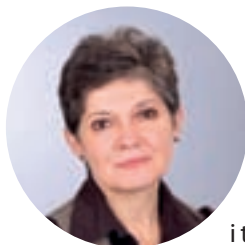
»Sve je počinjalo na Uskrs, na igranci, kada se sviralo specijalno kolo za polivače. Cure su se hvatale u kolo, a onaj tko želi politi baš tu djevojku hvatao se do nje. Ujutru se rano ustajalo i spremalo. A cura je bilo puno. U kući nekada i pet-šest. Nas u Kočevima dolazili su polivati momci s Bezdanskog puta, Šikare,





## Tjedan u Somboru

# U najavi



**U** gradu u kome se investitori čekaju kao ozeblo sunce vi-jest je najava da će Sombor dobiti poslovnu zonu. A iza tog naziva krije se zapravo izgradnja biznis inkubatora, hladnjače i tržnica. Sve na jednom mjestu, na površini od 17.000 četvornih metara.

Na prostoru nekadašnjeg društvenog poduzeća čiji je vlasnik silom prilika postao Grad Sombor. A to silom prilika je preuzimanjem onoga što je ostalo od nekadašnje trgovine opremom i dijelovima za traktore i poljoprivredne strojeve u zamjenu za dugove prema gradskom proračunu i gradskim komunalnim poduzećima. Uz to, dodan je još koji dinar iz proračuna i nekadašnji *Agro-savez* postao je gradska imovina. Ne znam je li već tada postojala vizija što s njom ili se čekala neka pametna ideja, tek poslije nekoliko godina zna se što bi tu trebalo biti. A od »trebalo bi biti« do »jeste« puno je skupih koraka. U grubo oko 600 milijuna dinara. Ali, kažu, novac nije problem. Bit će ga, i to kako iz državnog, tako i iz našeg, lokalnog proračuna. Znamo što hoćemo, znamo koliko nam novca treba za to, znamo gdje ih naći. Čini se jednostavno, zar ne? Ali iskustvo nas opominje da kada su novci u pitanju ništa nije ni jednostavno ni brzo, pa bih ja oprezno ovu poslovnu zonu nazvala projektom u najavi. Za svaki slučaj da me netko poslije ne hvata za riječ.

I znate što će me još obradovati? To što više na jednom od prilaza Somboru (onom iz pravca Stapara) neće više u oči upadati čatrlje sklepane kako je tko znao, stigao, mogao platiti..., koje su danas ono što se zove *buvlja pijaca*. Jer, ako ja dobro iščitavam ovu ideju (u najavi) u novoj poslovnoj zoni mjesta će biti i za njih. Možda i za dio onoga što danas ruži i sliku zelene tržnice u centru grada.

Za početak postoji projekt, kažu dobivena je i građevinska dozvola. Nakon realizacije projekta, Sombor će biti prepoznatljiv po specifičnom obrtnom – izložbenom centru, kakav ne postoji ni u jednom mjestu u Srbiji. Ovo posljednje nije moje, već rečenica »pozajmljena« iz vijesti od prije godinu, objavljene na jednom portalu specijaliziranom za građevinarstvo.

Z. V.



Malog Beča, Bajskog puta, čak i iz Lemeša. Cijeli dan je to trajalo. Jedna grupa polivača ode, druga dođe. Nekada smo dalje nastavljale i mi cure s njima, do drugog salaša, do drugarica, kako bismo što duže igrale i pjevale«, sjeća se Katarina Firanj.

Kaže, momci su do salaša išli pješice, biciklima, a najviše fijakerom i zaprežnim kolima. Mladi momci su dolazili sami, a oni već »ozbiljniji« polivači u pratnji glazbe.

»Bili su dočekani u svakoj kući i svagdje se moralo i jesti i piti. Prvo rakija, pa onda kuhana šunka, vino i kolači. Tko je pazio, taj je dobro prošao, a tko nije, brzo je slomio kotač jer redom u svakoj kući jesti i piti nije bilo lako izdržati. Cure su se obvezno polijevale vodom, ali još u moje vrijeme polako se prelazilo na parfeme. Vodile su se cure na bunar, a bili su to bunari s džermom i iz kabla se grabila voda i polijevale djevojke. Na ispraćaju momci su kičeni cvijećem i dobivali su farbano jaje. Nekada je to bilo cvijeće koje se tada moglo naći u vrtu na salašu, onda je u modu došlo plastično cvijeće, pa se opet vratilo 'živo' cvijeće. Polivači su se uz pjesmu i ples ispraćali do kola, a u drugom salašu cure su ih već nestrpljivo čekale«, priča Katarina Firanj.

Z. V.



Početak suradnje HNV-a i Srednje škole *Ilok* u Iloku

# Suradnja na obostrano zadovoljstvo

**»Promovirat ćemo obrazovne profile ove škole i u Subotici, ali to nije naš prioritet. Prioritet je pokrenuti pogranična mjesta. Uvjerili smo se da su uvjeti u školi i više od onoga što smo očekivali, polazeći od opremljenosti škole i svega onoga što se radi u strukovnom obrazovanju«, kazala je Margareta Uršal**

Djeca iz pograničnih mjesta Srijema i Bačke imat će mogućnost obrazovati se u Srednjoj školi *Ilok* u Iloku, već u 2020./21. školskoj godini. Takav dogovor postigli su predsjednik Izvršnog odbora HNV-a **Lazar Cvijin** i predsjednica Odbora HNV-a za obrazovanje **Margareta Uršal** nakon radnog sastanka s ravnateljem srednje škole u Iloku **Željkom Prskalom**. To bi bio prvi projekt kojim bi bila započeta takva vrsta suradnje između HNV-a i obrazovnih institucija u Hrvatskoj.

## Stoljetna tradicija

Iločki kraj je najpoznatiji po svojim vinarskim proizvodima iz kojih stoji duga vinogradarska tradicija, a vinogradarstvo, vinarstvo i podrumarstvo sinonim Iloka, ostali su i danas. Davne 1899. godine Iločani su osnovali Kraljevsku vinogradarsko-voćarsku školu, čiju tradiciju danas njeguje Srednja škola *Ilok*. Tijekom svog stoljetnog djelovanja škola je proširila svoju obrazovnu

misiju uvodeći nove smjerove, a oni koji trenutno postoje su: opća gimnazija, poljoprivredni tehničar, agroturistički tehničar, te trogodišnji smjer: voćar-vinogradar-vinar. Svi učenici poljoprivrednih smjerova imaju izvrsnu priliku za stjecanje praktičnoga znanja, jer školska ekonomija obuhvaća 20 ha, u sklopu koje su plastenik za uzgoj cvijeća, povrća i začinskoga bilja, voćnjak, vinograd, ratarska površina, te moderno opremljeni vinski podrum i sušara za sušenje voća i povrća. Škola u Iloku je od 2002. godine u programu Međunarodnih eko škola, a od 2003. godine nagrađena je za najljepši školski vrt.

»Škola ima dugu tradiciju što se tiče poljoprivrednih zanimanja tako da je bilo i različitih smjerova. Učenici koji su kod nas završili školovanje imali su priliku proći sve procese proizvodnje, kako u vinogradarstvu, tako i voćarstvu i onaj tko je stvarno zainteresiran, može biti spreman da se bavi svojom proizvodnjom nakon završene srednje škole«, istaknuo je Željko Prskalo.

Kako navodi, kada su došli na ideju da djeca iz Vojvodine dobiju mogućnost da se obrazuju u njihovoj školi, u tome su vidjeli i svoj interes, ali i interes djece Hrvata koji žive u Vojvodini.

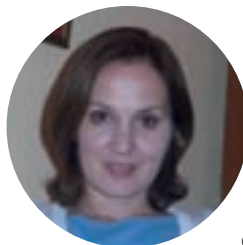
»Ako bi projekt zaživio i ako bi se za školovanje u našoj školi zainteresirao dovoljan broj učenika iz Vojvodine, naša škola bi dobila veći broj učenika. Šteta je da ovakvi uvjeti ne budu iskorišteni, a djeca Hrvati koji žive u Vojvodini dobili bi mogućnost školovati se u školi koja zaista ima izuzetne uvjete pogotovo za vinogradarstvo, voćarstvo i vinarstvo. Interes je obostran. U realiziranju te ideje imamo punu podršku župana i naše pročelnice, ali i tajnika Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske **Zvonka Milasa**, s kojim sam također razgovarao. Nadam se da ćemo već u školskoj 2020./21. godini, imati prve đake iz Vojvodine«, kaže ravnatelj.





## Tjedan u Srijemu

# Kultura iznad svega



U posljednje vrijeme često smo u našem tjedniku pisali o kulturi kao poveznici država različitih naroda. Grad Srijemska Mitrovica nedavno je bio domaćin još jednog takvog događaja. Ovoga puta riječ je o međunarodnom simpoziju *Srbija kao most*, na kojem su sudjelovali eminentni stručnjaci iz Francuske, Srbije i Hrvatske. Tema simpozija bila je upravo povezivanje ljudi i kultura. Simpozij je održan prošloga tjedna u Carskoj palači u Srijemskoj Mitrovici, a osnovna zamisao je da se na simpoziju Srbija predstavi kao most među kulturama zapadne Europe i kao most iz vremena Rimljana, ali i kasnijeg razdoblja. Domaćini simpozija bili su Turistička organizacija grada, Zavod za zaštitu spomenika kulture i lokalna samouprava. Tijekom dva dana trajanja simpozija sudionici su imali priliku razmijeniti mišljenja i stavove i učvrstiti veze koje su ranije bile uspostavljene. Bila je to prigoda da se domaćini podsjetu na sedamdesete godine prošloga vijeka kada je Sirmij bio stjecište arheologa iz cijelog svijeta i kada je uspostavljena suradnja iz područja arheologije. Među sudionicima su bili i poznati stručnjaci iz arheologije koji su imali priliku posjetiti iskopine drevnog rimskog grada na kojima je kasnije izgrađena Srijemska Mitrovica, kao i brojna arheološka nalazišta, koja Mitrovica kao stara prijestolnica ima. U vremenu kada je kultura, rekla bih, u velikoj mjeri podcijenjena, ovakvi skupovi i slična dešavanja daju nadu. A u Srijemu, osim u Srijemskoj Mitrovici, arheološka nalazišta, vrijedne iskopine, arheološke zbirke postoje i u drugim mjestima. Rekla bih da su zapostavljene iako nisu ništa manje vrijedne od onih koje su izložene u muzejima većih gradova. Nažalost, dragocjeni predmeti stari i preko tisuću godina u pojedinim srijemskim mjestima nemaju svoje mjesto gdje bi mogli biti odgovarajuće smješteni i dostupni javnosti. Je li razlog tome nebriga čelnih ljudi, institucija kulture, pojedina ca ili nedostatak financija, nisam sigurna, ali sam sigurna da će biti prostora u našem tjedniku i za tu temu i da ćemo uspjeti pronaći odgovor i na to pitanje.

S. D.



## Prioritet – pogranična mjesta

Narednih godinu dana projekt će biti predstavljen djeci iz pograničnih mjesta.

»Promovirat ćemo obrazovne profile ove škole i u Subotici, ali to nije naš prioritet. Prioritet je pokrenuti pogranična mjesta. Uvjerili smo se da su uvjeti u školi i više od onoga što smo očekivali, polazeći od opremljenosti škole i svega onoga što se radi u strukovnom obrazovanju. U školi ima puno prakse i to je nešto što je dragocjeno. Jer, bez prakse, teorijska znanja je teško poslije pretočiti u ono što treba raditi. Naš obrazovni sustav iz Srbije još uvijek je fokusiran na znanja, a obrazovni sustav u Hrvatskoj je daleko iznad Srbije«, kazala je Uršal, dodajući da podršku u realiziranju projekta očekuju od područnog ureda HNV-a u Srijemskoj Mitrovici i od profesora koji predaju predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture u pograničnim mjestima gdje žive Hrvati.

## Povratak školovanih kadrova

Osnovna ideja predstavnika HNV-a je da se djeca iz Vojvodine nakon završenog školovanja i stručne osposobljenosti vrate na svoja obiteljska imanja i svoje znanje primijene u praksi.

»Kada sam izabran za predsjednika IO HNV-a, želio sam se upoznati i s obrazovnim sustavom u Hrvatskoj, a suradnja sa školom u lloku je započela na osnovu kulturne suradnje. Ono što nas najviše zanima je vjerojatnoća povratka školovanih kadrova. Ovi smjerovi su prije svega prihvatljivi za onu djecu koja u svojoj obitelji imaju takva gospodarstva gdje bi to svoje znanje mogla prenijeti nakon školovanja. Naravno, postoji i mogućnost daljeg školovanja u nekim od gradova u Hrvatskoj. Hrvatsko nacionalno vijeće će i dalje raditi na ovakvim i sličnim programima i podupirati ih«, istaknuo je Cvijin.

Osim dobrih uvjeta za obrazovanje, u sklopu škole nalazi se i Dom učenika kapaciteta više od 40 mjesta. U njemu bi, ukoliko bi projekt zaživio, bila smještena djeca iz pograničnih mjesta u Vojvodini.

S. D.

## Manifestacijski turizam (4.)

# Značaj kulturnih manifestacija

*Iako se danas pojmovi »vašar« i »vašarski« često shvaćaju u pejorativnom smislu, dobro osmišljeni i organizirani vašari s atraktivnim programima i ponudom mogu biti vrlo zanimljivi, naročito u segmentu ruralnog turizma, pa čak i u velikim urbanim centrima*

Posebno se izdvajaju kulturne manifestacije. Prema definiciji Svjetske turističke organizacije, kulturni turizam se definira kao »aktivnost ljudi koja predstavlja čistu kulturnu motivaciju kao što su studijska putovanja, izvođenje umjetničkih i kulturnih putovanja, putovanja na festivale i druge događaje, posjet iskopinama i spomenicima, putovanja radi upoznavanja prirode, folklora ili umjetnosti i posjet mjestima hodočašća«.

Manifestacijski turizam je jedna od najznačajnijih formi kulturnog turizma i mnoge destinacije sve češće obogaćuju svoju turističku ponudu različitim programima iz područja kulture. Ovisno o sadržaju programa prepoznatljive su:

- manifestacije koje se sastoje samo iz jednog područja: to su kazališni, glazbeni, literarni i drugi festivali sa samo jednom vrstom izvođenja;

- manifestacije koje u sebi sadrže više priredbi, sličnih po sadržini (npr. priredbe s kazališnim, literarnim, likovnim ili glazbenim događajima), koje su različite po sadržini, a održavaju se u isto vrijeme.

U praksi sadržaji pojedinih manifestacija najčešće su isprepleteni. Ako je manifestacija sadržajno i određena, »čista«, obično je prate i programi drugačijih sadržaja.

### Umjetničke manifestacije

Umjetničke manifestacije sadržajno su vezane za jedno ili više područja kulture, a organiziraju se samostalno ili kao dopuna ostaloj turističkoj ponudi. Osnovna podjela ovih manifestacija bila bi na kazališne festivale, filmske i video festivale, fotografske izložbe, književne i glazbene festivale, likovne izložbe, sajmove kulture, odnosno mješovite. Svaka od njih po pravilu utječe na imidž turističkog mjesta, na samosvijest, samodokazivanje i samopoštovanje lokalne sredine, odnosno mjesta održavanja manifestacije.

Turistička mjesta i njihovi prirodni ambijenti, u smislu estetskog oblikovanja i humanizacije prostora, moraju se zasnivati na principima sinteze svih grana umjetničkog stvaralaštva, ali i urbanizma, arhitekture i hortikulture, koji su pojedinačno i zajedno sastavni dio jedinstvene umjetničke fizionomije predjela. Prirod-



ni ambijenti turističkih mjesta, uz (relativno) skromna materijalna ulaganja, mogu se pretvoriti u svojevrsnu pozornicu. Njihova vrijednost je nesumnjiva, naročito za likovne manifestacije i izložbe skulptura. Na taj način umjetničko djelo može postati funkcija prostora, stvarajući poseban ambijent.

Umjetnički festivali dijele se na vizualne (slikanje, skulpture, ručni rad), predstave (glazbene, dramske, filmske, plesne) i tzv. participativne (sudioničke, gdje izvođači i publika zajednički sudjeluju u izvođenju programa).

Samim tim što su izraz scenskog prikazivanja i/ili komunikacije, umjetničke manifestacije su prilagođene za turističku prezentaciju i vrijednosti koje privlače turiste i posjetitelje. Turističke agencije rijetko se pojavljuju kao organizatori ili suorganizatori. Njihova uloga se većinom svodi samo na posredovanje i osiguranje prijevoza, smještaja i ishrane za posjetitelje. Ostale potrebne turističke usluge većinom osiguravaju organizatori ovih manifestacija, kao i institucije iz područja kulture i umjetnosti.

### Znanstveno-stručne manifestacije (kongresni turizam)

Znanstveno-stručne manifestacije su po svojoj suštini edukativnog karaktera. Predstavljaju razmjenu znanstvenih i stručnih saznanja iz određenih područja, a organiziraju se u vidu kongresa, simpozija, seminara, sabora i sličnih skupova. Važan su dio tzv. poslovnog i profesionalnog turizma. Suvremeni znanstveno-tehnološki razvoj utjecao je na potrebu suradnje, razmjene saznanja i dostignuća u određenom području. Ovakve manifestacije organiziraju se radi edukacije kao i razmjene mišljenja i





iskustava. Pridonijele su stvaranju jedne nove turističke grane zvane kongresni turizam.

Prema definiciji STO (Svjetske turističke organizacije), »kongresni turizam predstavlja pokretanje ljudi, često i s velikih udaljenosti, k mjestu održavanja, zadovoljavajući pri tome i njihove turističke potrebe koje proizlaze iz putovanja i boravka osoba koje se sastaju radi razmjene pretežno znanstvenih i stručnih informacija, a kojima mjesto sastanka nije stalno mjesto boravka ili rada«. Po pravilu, uglavnom se održavaju izvan glavne turističke sezone pridonijevši na taj način boljem iskorištavanju hotelskih i drugih turističkih kapaciteta, a ponudom raznih turističkih programa daju veću mogućnost produljenja boravka sudionika, što uvjetuje i bolje/veće financijske efekte.

Kongresni turizam je povezan s profesionalnim, poslovnim i manifestacijskim vidovima turizma. Ovi skupovi mogu se organizirati samostano ili kao dopuna određenim drugim (gospodarskim, etnografskim, kulturnim, sportskim i sl.) manifestacijama.

Posebno treba istaknuti da je kongresni turizam jedna od elitnih grana turizma i zahtijeva visok stupanj organiziranja, kvalitetu turističkih i drugih usluga, infrastrukture i suprastrukture, te ne trpi nikakve improvizacije. Zbog toga se najveći broj kongresa održava u velikim (značajnim) gradskim, privrednim i turističkim centrima s razvijenom turističko-prometnom infrastrukturnom mrežom.

Po pravilu, za vrijeme trajanja kongresa organiziraju se i prateće manifestacije i programi kao što su izleti, organizirani posjeti prirodnim i/ili antropogenim turističkim lokalitetima u blizini



okolici mjesta održavanja, zabavni i glazbeni programi različitog sadržaja, često s prezentacijom etno i folklornog naslijeđa.

Organiziranje znanstveno-stručnih skupova, odnosno kongresni turizam, može imati (i ima! op. a.) turističko-propagandne elemente i to:

- kao manifestacija koja publicitetom, nivoom organiziranja i postignutim rezultatima propagira mjesto u kojem se skup održava,
- kao manifestacija na čije se sudionike vrši određeno propagandno djelovanje koje se kasnije može odražavati na razne načine kroz i na turistički promet mjesta održavanja, i
- kao manifestacija koja treba privući određeni broj domaćih i stranih sudionika i na taj način neposredno utječe na povećanje turističkog prometa.

### Priredbe kao manifestacije

Priredbe su manifestacije organizirane s ciljem predstavljanja znanstvenih, tehničkih i gospodarskih dostignuća. U okviru njih organiziraju se manifestacije koje imaju i određeni značaj za turističku ponudu. Izdvajaju se četiri grupe priredbi: sajmovi i vašari, izložbe (smotre), privredno-stručne i privredno-folklorne.

Sajmovi predstavljaju mjesto izlaganja poljoprivrednih i industrijskih proizvoda s ciljem razmjene iskustava i dobara. Možemo ih smatrati kompleksnim privredno-turističkim i kulturnim događajima, a prema vrsti eksponata koje biraju sami sudionici dijele se na opće (tzv. velesajmove) i specijalizirane. U isto vrijeme mogu se održavati nekoliko različitih sajmova. Razlikujemo otvorene (za široku javnost) i zatvorene (samo za sudionike/izlagače) sajmove. Uobičajeno je da se tijekom održavanja sajmova organiziraju i dopunski programi i sadržaji kao što su razna savjetovanja, workshopovi (radionice) i zabavni sadržaji, bez obzira je li sajam otvorenog ili zatvorenog tipa. Oni su svojevrsan forum za razmjenu informacija i dobara između izlagača, potencijalnih i postojećih klijenata i investitora.

Vašari su preteča sajmova i izložbi. Danas su to lokalne manifestacije manjeg ili većeg opsega, gdje se izlaže i prodaje razna roba i zanatski proizvodi. Po pravilu, na vašarima se posjetitelj može upoznati s nizom »zaboravljenih« zanata. Organiziraju se, kako odvojeno tako i kao prateći program nekom drugom događaju. Najčešći povod organiziranju i održavanju vašara su razne proslave i slavlja povodom značajnih svjetovnih i vjerskih blagdana. Iako se danas pojmovi »vašar« i »vašarski« često shvaćaju u pejorativnom smislu, dobro osmišljeni i organizirani vašari s atraktivnim programima i ponudom mogu biti vrlo zanimljivi, naročito u segmentu ruralnog turizma, pa čak i u velikim urbanim centrima (npr. Božićni vašar u Beču). U turističkoj ponudi prije svega imaju ulogu dopune turističkom boravku i segment su ukupnog turističkog proizvoda destinacije/mjesta u kojem se vašar održava, a služi i kao oblik propagande.

Izložbe također služe za predstavljanje ljudskih dostignuća, pri čemu se izdvajaju privredne izložbe koje mogu biti stalne (stacionirane) ili pokretne, s već unaprijed određenom vrstom eksponata. Postoje i izložbe koje prvenstveno imaju obrazovno, historijsko, umjetničko ili etnografsko obilježje. Izložbe osim gospodarskog, umjetničkog, obrazovnog i zabavnog karaktera, u turističkoj ponudi imaju prije svega ulogu dopune turističkog boravka za goste i posjetitelje, a ujedno su i jedan od oblika propagande.

Atila Dunderski  
dipl. turizmolog

## Knjige i časopisi vojvođanskih Hrvata u HMI

**ZAGREB** – U Hrvatskoj matici iseljenika u Zagrebu u utorak je održano predstavljanje knjige **Tomislava Žigmanova** *Vivisekcije književnosti – vojvođanske i ine književne teme hrvatske*. Istoga dana, u organizaciji HMI-ja, održana je manifestacija *Noć knjige 2019*. Uz virtualni festival pročitanih iseljeničkih knjiga, priređena je i izložba hrvatskih časopisa iz zemalja srednje i jugoistočne Europe, na kojoj je, među ostalim, predstavljeni tjednik i mjesečnici iz naklade NIU *Hrvatska riječ* iz Subotice.

Hrvatska glazbena udruga *Festival bunjevački pisama* iz Subotice raspisala je

### Natječaj za skladbe koje će biti izvedene na XIX. Festivalu bunjevački pisama

Festival će biti održan 29. 9. 2019. u Subotici. Temeljna svrha ovoga festivala je promocija i popularizacija nove bunjevačke pisme i poticaj svima, a osobito mladima kako bi sami pridonijeli očuvanju i unaprijeđenju kulturne baštine svoga roda i naroda.

#### PROPOZICIJE NATJEČAJA:

1. Tekst i glazba trebaju predstavljati život i običaje bačkih Bunjevaca;
2. Tekst pjesme mora biti pisan ikavicom ili ijekavicom;
3. Pjesma može imati 3 ili 4 strofe;
4. Dužina pjesme je od 3 do 5 minuta;
5. Note (melodija, akordi) i tekst treba dostaviti u 2 primjerka;
6. Uz tekst i melodiju obavezno dostaviti i demo snimku;
7. Radovi prethodno ne smiju biti izvođeni (premijerno izvođenje);
8. Jedan autor može dostaviti najviše 3 skladbe;
9. Primljeni radovi se ne vraćaju;
10. Radovi se šalju pod šifrom, a rješenje šifre (ime, prezime i adresa autora i kontakt telefon) mora biti u posebnoj, zatvorenoj kuverti;
11. Nakon odabira najboljih radova, stručna komisija će autore izvijestiti o rezultatima;
12. Festival se organizira isključivo na volonterskim principima, te se radovi neće honorirati;
13. Autor skladbe koja je odabrana za izvedbu na festivalu samim njezinim slanjem daje svoj neopozivi pristanak da se skladba studijski snimi i izda na nosaču zvuka i video zapisa radi popularizacije festivala.

Natječaj je otvoren do 31. 5. 2019. Skladbe slati na adresu:

- Vojislav Temunović, Skerlićeva 17, 24000 Subotica,  
- HGU FBP, Vladimira Gortana 23, 24000 Subotica;  
ili mail: hgu.fbp@gmail.com s naznakom: ZA XIX. FESTIVAL  
BUNJEVAČKI PISAMA

## Uskrсни koncert u Vajskoj

**VAJSKA** – U organizaciji HKU *Antun Sorgg* i Župe sv. Jurja u Vajskoj u toj će crkvi sutra (subota, 27. travnja) biti održan Uskrсни koncert. Na koncertu će nastupiti zbor mladih *Veritas* iz župe Dobri Pastir iz Đakova. Izvest će uskrсне pjesme i duhovne šansone. Koncert počinje u 18 sati.

## Uskrсни koncert u subotičkoj katedrali

**SUBOTICA** – Uskrсни koncert katedralnog zbora *Albe Vidaković*, 29. po redu, bit će održan u nedjelju, 28. travnja, u subotičkoj katedrali sv. Terezije Avilske, s početkom u 19 sati. Na programu će se naći djela Bacha, Gallusa, Halmosa, Harmata, Antonića i Marovića. Uz zbor, nastupit će solistica mezosopran **Izabela Gužvanj**, a za orguljama će biti mo. **Kornelije Vizin**. Dirigent će biti mo. **Miroslav Stantić**. Ulaz je slobodan.



**XI. dani A. G. Matoša  
i dr. Josipa Andrića**

**U ČAST  
VELIKANA!**

**Plavna, 11. i 12. V. 2019.**

**Subota, 11. V.**  
**16.00** – Posjet groblju –  
sjećanje na osnivače Društva

**Nedjelja, 12. V.**  
**15.00** – Rad s djecom  
– kreativna radionica  
– Vatrogasni dom Plavna  
**17.00** – Sveta misa u župnoj  
crkvi sv. Jakova u Plavni  
**18.00** – Svečana akademija  
– Vatrogasni dom Plavna

**Gosti:**  
Društvo hrvatskih književnika,  
Ogranak slavonsko-baranjsko-  
srijemski  
Hrvatska glazbena udruga  
„Festival bunjevački pisama”  
Subotica  
Šokački pjesnici

Generalni pokrovitelj: 



Od 8. do 13. srpnja u Tavankutu

## Prijave za Seminar bunjevačkog stvaralaštva

**H**KPD *Matija Gubec* iz Tavankuta organizira VIII. seminar bunjevačkog stvaralaštva koji će biti održan od 8. do 13. srpnja 2019. godine u Tavankutu. Seminar obuhvaća sljedeće teme: ples, tamburaške tradicijske melodije, tradicijske instrumente, tradicijske vještine – izradu predmeta od slame. Ovogodišnja tema seminara bit će običaj bunjevačkih Hrvata *Veliko prelo*.

### PREDAVAČI I PROGRAM

Predavači su: **Ivica Dulić**, voditelj folklornog odjela HKPD-a *Matija Gubec* (Izvorni oblici bunjevačkih plesova s osvrtom na tradicijsko i scensko oblačenje – ples); **Kata Suknović**, dipl. ing. tekstila (Vrste tekstila stare bunjevačke nošnje te primjena novih materijala u izradi novih nošnji prema starim predlošcima – teorijsko predavanje o bunjevačkoj nošnji); **Tamara Štricki Seg**, master teoretičarka umjetnosti – etno muzikologinja (Bunjevačko pjevanje); **Ljubica Vuković Dulić**, prof. povijesti i povijesti umjetnosti (Crte iz prošlosti); **Ladislav Suknović**, dipl. pravnik (Povijest HKPD

*Matija Gubec* iz Tavankuta); **Vojislav Temunović**, profesor glazbene kulture i tambure (Glazbena pratnja bunjevačkih pjesama i plesova); **Augustin Žigmanov** (Tradicijska glazbala: gajde i frula); **Jozefina Skenderović**, umirovljena profesorica i **Branka Vujić**, asistentica (Radionica perlica i suvenira od slame).

Tijekom trajanja seminara svaku se večer održavaju kulturni programi poput tamburaških, folklornih, filmskih večeri... Uz plesna predavanja bit će održana i prezentacija tradicijskog načina odijevanja te odijevanja prilagođenog scenskoj izvedbi. Polaznici plesnog seminara u okviru aktivnosti imaju predviđenu i prezentaciju i radionicu izrade ukrasa od slame. Na kraju seminara, 14. srpnja, u Tavankutu će biti održana seoska *Dužijanica*, žetveni običaj, te je to prigoda da zainteresirani mogu prisustvovati i u njemu sudjelovati.



### TROŠKOVNIK I SMJEŠTAJ

Školarina je 25 eura. Smještaj podrazumijeva višekrevetne sobe u prostorijama udruge i mjesne škole i dvokrevetne sobe u privatnom smještaju. Cijena punog pansiona je 15 eura po danu. Prijavnica za seminar dostupna je na internetskoj poveznici <https://tinyurl.com/prijavnicaseminar>. Više informacija možete pronaći na facebook stranici *Seminar bunjevačkog stvaralaštva*.



O novoj knjizi Laze Vojnića Hajduka *Dužijanca s nama i u nama*

# Izazivanje dijaloga

**V**eliki dio života, a posebno posljednjih četvrt vijeka, ime **Laze Vojnića Hajduka** neraskidivo je vezano uz *Dužijancu*. Stoga, naravno, nije čudno što je pred nama njegova nova knjiga, čiji naslov možda i na najiskreniji način opisuje zajedničku ljubav prema ovom običaju-manifestaciji: *Dužijanca s nama i u nama*. Jer, kako je i sam običaj, neznano točno ni kad ni na kom salašu, nastao iz ljubavi prema zemlji i Nebu, tako je i ova knjiga nastala iz ljubavi prema tom običaju za kog autor već u uvodnim napomenama tvrdi kako je »središnja točka kulturnog i duhovnog života bunjevačkih Hrvata«. Stavimo li na stranu onu poznatu o ukusima i o raspravljanju, teško je zaista prisjetiti se nekog običaja s tolikom tradicijom i snagom među bunjevačkim Hrvatima kao što je to *Dužijanca*. Po mom osobnom uvjerenju, a vjerujem da nisam jedini koji to mišljenje dijeli s Lazom, nečega sličnog nema. Ne samo među bunjevačkim Hrvatima nego ni u svijetu.

## Kritike iz ljubavi

Prvo što pada u oči u ovoj knjizi je njen jak autorski pečat, koji se nameće u vidu vlastitih stajališta i impresija o *Dužijanci*, utemeljenih, naravno, na činjenicama od njezinih početaka do današnjih dana. Taj i takav pristup pisanja čitatelja ne informira samo o najznačajnijim događajima o ovom višestoljetnom običaju nego ga nuka i na razmišljanje o izrečenom, otvarajući na taj način mogućnost i za širi kulturološki dijalog, raspravu i polemiku, forme toliko deficitarne u ovom društvu. »Što se više današnji čovjek poziva na tradiciju koja je vrlo često svedena na puki banalizam (tradicionalnim se proglašavaju i običaji stari tek godinu dana ili dvije i bez ukorijenjenosti u narodu), čovjek dakle sve više gubi osjećaj za smisao, a istinske duhovne vrijednosti zamijenjene su senzacionalizmom, subjektivnim racionalizmom, egoizmom, a nerijetko i fanatizmom«. Već ovaj stav, izrečen na samom početku knjige, jedan je od boljih primjera koji bi mogao biti povod za ozbiljnu temu u medijima, za tribine, pa i za neku novu knjigu s radnim naslovom, recimo, »Instant tradicija, novi običaj ovoga društva«. Sjetite se i sami koliko ste do sada puta čuli, ponajprije zahvaljujući organizatorima i mojim lakomislenim kolegama novinarima, da uoči početka neke manifestacije već sljedeće godine žele da ona »preraste u tradicionalnu«. Pa u Engleskoj, primjerice, svaki događaj koji nema 100 godina ne može ni primirisati tradicionalnom!

Ma s koliko ljubavi o *Dužijanci* pisao, ima kod Laze Vojnića Hajduka i podosta kritika na njen račun, a koje se, ovisno o temi, protežu diljem cijele knjige. Kao bolji primjer za ovo, a to se nekako i nadovezuje na prethodnu tvrdnju o »tradiciji«, može poslužiti i njegov negativni stav o kratkotrajnom uspješnom »povašarenju« *Dužijance*, napose koncem šezdesetih i početkom sedam-



**Jak autorski pečat u knjizi koja se bavi dokumentiranom prošlošću pristup je pisanja koji čitatelja ne informira samo o najznačajnijim događajima o ovom višestoljetnom običaju nego ga nuka i na razmišljanje o izrečenom, otvarajući na taj način mogućnost i za širi kulturološki dijalog, raspravu i polemiku, forme toliko deficitarne u ovom društvu**



desetih godina prošloga stoljeća. Ovo razdoblje, kojem je i sam bio svjedok, s pravom je dobilo posebno mjesto u knjizi, jer riječ je ipak o jednom od jubileja koji su prošle godine bili obilježeni. Ono, pak, što je drugačije u odnosu na očekivani faktografski pristup, kakav se i inače najčešće rabi u publikacijama ovakve vrste, je sam autorov prilaz ovom pitanju. Uz dužno poštovanje i zasluženno vrednovanje organizatora *Dužijance* s konca šezdesetih i početka sedamdesetih Lazo Vojnić Hajduk ne samo da postavlja pitanje vjerodostojnosti njenog imena, a samim tim i njene suštine, nego i daje odgovor kako »bez čina zahvale Bogu nema Dužijance kao tradicionalnog kontinuiranog običaja pri završetku žetve kod bunjevačkih Hrvata«. Pa ipak, sjećaju se neki još tih vremena, i to mnogi vjerujem i sa sjetom, *Dužijanca* prije pedesetak godina ponovno je dobila svoj javni oblik i uz potporu ne samo ondašnjih rukovodećih struktura nego i građana Subotice, što se najbolje očitavalo njihovim prisustvom na ulicama i u središtu grada.

Jedan od najjačih stavova koji u knjizi potiče na razmišljanje, dijalog i raspravu, a iz koga će u kasnijim retcima uslijediti i ne-skrivena kritika na račun vodećih institucija unutar ovdašnje hrvatske zajednice, svakako je onaj o uplitanju politike u kulturu. »Tko misli da će politikom održati Dužijancu i njeno nacionalno bogatstvo, na pogrešnom je putu«, kaže autor na početku poglavlja o 1993. godini kada je postao predsjednik Organizacijskog odbora ove manifestacije. Uz navođenje događaja vezanih za ulogu Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini, kasnije i Hrvatskog nacionalnog vijeća, pa opet DSHV-a, autor na jednom mjestu ističe kako je *Dužijanca* u sadašnjem obliku, negdje na svojim počecima, imala veću potporu od tada vladajuće Demokratske zajednice vojvođanskih Mađara, kasnije Saveza vojvođanskih Mađara, nego li od političkih predstavnika hrvatske zajednice. Pravo pitanje, kojem ovaj stav u knjizi može poslužiti samo kao povod za temu u medijima, tribine ili pak novu knjigu, svakako je ono »treba li se politika miješati u kulturu«, odnosno koje bi trebalo biti njeno realno mjesto u tom odnosu? Svakodnevno iskustvo, i to vjerujem ne samo mene osobno i to ne samo u kulturi, potvrđuje nam da se politika izvan svake mjere, poput reklame za margarin, »miješa u sve«, i to samo na temelju obogaćene sile i osiromašenog znanja. Osobno smatram kako je trajna šteta za kulturu što politika, odnosno političari, i to zbog pomućene svijesti o vlastitoj ulozi i veličini ovo nikako ne shvaćaju, jer se isto ponavlja sa svakom smjenom vlasti. O dijelu koji sam spomenuo u vezi s DSHV-om i HNV-om ne bih dulje bar iz dva razloga: većina je zacijelo bolje od mene upućena u detalje ovog problema, a, uostalom, i nije red da se knjiga prepričava. Tko će ju kasnije čitati ako je sve već poznato?

### Prijedlozi iz kritika

Kako ne bi ispalo da Lazina knjiga predstavlja samo listu kritika, skupljenih desetljećima i objavljenih za ovu priliku, recimo da u njoj ima i, što bi se nekoć reklo, »konstruktivnih prijedloga«. Pođimo, za početak, od jednog koji se tiče kritike na izostanak kritike. Ustvrdivši kako je *Dužijanca* najvećim svojim dijelom neistražena »kulturno-etno običajna praksa« autor u nastavku kaže kako kod bunjevačkih Hrvata, »školovanih kritika iz pera povjesničara umjetnosti o umjetnosti općenito, posebno o Dužijanci, ne postoji«. Već iz ovoga se lako da nazrijeti i autorov zaključak-

prijedlog, a koji glasi: »Zajednica konačno treba otvoriti prostor za školovanje mladih ljudi, buduće teoretičare, kritičare i povjesničare kulture, što bi trebao biti jedan od resursa za valorizaciju kulturnog stvaralaštva u manjinskoj zajednici bunjevačkih Hrvata«. Prijedlog je, dakle, dan, a o njegovom sadržaju, kao i kada je riječ o drugim stajalištima u knjizi, svakako vrijedi razmisliti i na temelju toga donijeti zaključak.

Ono što je mnogo manje prijetopno u ovoj knjizi i oko čega će se većina načelno složiti svakako je već poznati prijedlog Udruge bunjevačkih Hrvata o potrebi osuvremenjivanja *Dužijance*, njenoj većoj prisutnosti u javnosti ove države i regije, odnosno privlačenju većeg broja gostiju, napose onih sa strane. Prije nekoliko godina predstavljen projekt o potrebi kupovine parcele i objekta koji bi u perspektivi prerasli u multifunkcionalne ovdašnjoj javnosti je također poznat, ali Udruga bunjevačkih Hrvata, kao nevladina organizacija koja organizira *Dužijancu*, svakako nije jedina koja bi se ovim pitanjem trebala, a objektivno niti mogla, baviti. E, tu bi se – a ne u razne odbore ili organizaciju – i mogla, a još više i trebala umiješati politika, i to ponajprije financijski i logistički, jer upravo politika ima tu moć, a riječ je o općem dobru koje služi na ponos kako grada, tako i regije i države, uključujući i matičnu.

### Dokumentarni dio

Osim jakog autorskog pečata, *Dužijanca* – s nama i u nama ima i onaj prijeko potrebni, dokumentarni dio. To se posebno odnosi na poglavlje koje se tiče 1993., dakle na vrijeme kada je objedinjen svjetovni i duhovni dio ove manifestacije, ali se i u ranijim i u kasnijim dijelovima knjige može naći značajan dio dokumenata, bilo da je riječ o ulozi Katoličkog divojačkog društva na počecima javne proslave *Dužijance* 1911. ili pak javnosti nepoznatog očitovanja **Antuna Kopilovića Šogora** o zabrani osnutka Matice hrvatske u Subotici i namjesto nje formiranja Hrvatskog kulturno-umjetničkog društva, kasnije KUD-a, *Bunjevačko kolo* 1969. Za sve ovo Lazo Vojnić Hajduk poslužio se sa šezdesetak tekstova, koje je objavilo tridesetak autora u različitim knjigama, časopisima, revijama, godišnjacima, novinama ili pak rukopisima. Treba također istaknuti kako je jedan dio u knjizi autor iskoristio, manje zbog faktografije a mnogo više iz čiste ljudskosti, da se zahvali osobama koje su zajedno s njim godinama radile u organizaciji novog, objedinjenog oblika proslave *Dužijance*. Upravo ti ljudi, i to svaki od njih poimenice, za *Dužijancu* znače i vrijede mnogo više od velikog rakaša političara koji su prodefilirali kroz nju ili su u njoj, što je još gore, namjeravali biti neposredni, a nesposobni sudionici.

Konačno, recimo u zaključku i to da ako je netko imao pravo napisati ovakvu knjigu o *Dužijanci*, onda je to upravo Lazo Vojnić Hajduk, jer ne samo da je po funkciji bio na čelu dobro organizirane povorke više od jednog desetljeća nego su njegova iskustva poslužila i njegovim nasljednicima da već utabanim stazama nastave ono što je prije više od četvrt vijeka započeto. Sve ostalo podložno je dijalogu za što je i sam autor, a ne vjerujem da je to bilo slučajno, otvorio širok prostor.

Zlatko Romić

(tekst je pročitao na nedavnom predstavljanju ove knjige u Subotici)

»Godina hrvatskih velikana u Vojvodini«: 175 godina od rođenja Age Mamužića

# Veliki organizator političkog i kulturnog rada Hrvata

**Mamužić je pokrenuo bunjevačke Hrvate, organiziravši ih za politički i kulturni rad. Stoga ne treba smatrati pretjeranim pisanje Danice gdje se navodi: »U Subatici će se još dugo spominjati ime Agino«**

Sutra (subota, 27. travnja) se navršava točno 175 godina od rođenja pisca i novinara **Age Mamužića** (1844. – 1902.), koji je svoj visok položaj u subotičkom društvu (odvjetnik i glavni nadodvjetnik Gradskog poglavarstva) iskoristio za poboljšanje položaja svojih sunarodnjaka. Naime, pokrenuo je bunjevačke Hrvate u Subotici iz mrtvila, organiziravši ih za politički i kulturni rad.

Budući veliki organizator bunjevačkih Hrvata započeo je svoj život u okolnostima nepovoljnim politički i kulturno za njegov rod. Naime, rođen je i odrastao, kako piše u *Danici* za 1903. godinu, »u vrime, kad se je magjarski narodni duh u Subotici u tom pokazivo, da se bunjevština potiskivala sa pozorišta javnosti«. Stoga nije nikakvo čudo što se, poput mnogih mladih bunjevačkih Hrvata u Bačkoj, »u čisto magjarskom duhu odhranio«. Otac mu je bio **Ivan Mamužić**, a majka mu je poticala iz obitelji **Štefko**. Opisujući početke Aginog života, autor njegovog nekrologa objavljenog u već spomenutoj *Danici* ističe da hrvatski jezik nije naučio od majke, nego »na sokaku od dice«, a da ga »za bunjevštinu ništa nije vezalo do obiteljskog imena i pravdoljubja njegovog«. Pa usprkos svim izazovima, Ago je izrastao u rodoljuba koji je mnogo učinio za svoj rod.

## Veliki um

Osnovno i srednje obrazovanje stekao je u Subotici. Njegov gimnazijski profesor gvardijan **Vazul Kovač** rado ga se sjećao iz mladosti, govoreći s oduševljenjem o njegovim izvanrednim učeničkim postignućima. Uostalom, kako *Danica* za 1903. prenosi: »I sve škulske svidocbe o tom govore da je Ago bio velik um«. Poput mnogih mladih bunjevačkih intelektualaca, i on se posvetio pravu, koje je obećavalo veći uspjeh u životu. Završivši pravo sa sjajnim uspjehom, »više put je o tom pomišljao gdi da počme rad: u Pešti ili u Subatici«. Iako su mu prijatelji preporučivali Peštu, »on se odvaži za Subaticu«, jer se »njegova slobodna duša strašila okova velikih zvanija«.



Ova životna odluka ga je dovela u blisku vezu s preporodnim djelatnicima bunjevačkih Hrvata: kanonikom **Ivanom Antunovićem**, **Stipanom Grgićem**, **Blažom Modrušićem** i drugim hrvatskim rodoljubima u Bačkoj. Prema popularnoj predaji, kada mu je Antunović dao spjev **Ivana Mažuranića** *Smrt smail Age Čengića*, on ga je »pročitao jednpud i drugi put«. Čitajući ga, u nje-mu se »probudila narodna svist«. »Njegov veliki um je shvatio duboke misli ove pisme i on je počeo proučavati slavenske jezike i knjige«, piše *Danica* za 1903.

## Faktor integracije

U početku je služio pod »odnarođenim« subotičkim gradonačelnikom **Ivanom Mukićem**, ali se poslije šest godina okrenuo protiv njega. Zajedno s još nekim subotičkim intelektualcima uputio je pismo potpore kalačkom kanoniku **Ivanu Antunoviću**, nositelju nacionalnog preporoda bačkih bunjevačkih Hrvata



# 100. GODINA VELIKANA

1869. godine. Pokrenuo je nekoliko kulturnih društava, od kojih su najpoznatija *Pučka kasina* i *Kolo mladeži*. U tom radu su mu pomogli njegov nećak **Lazar Mamužić**, **Matija Antunović**, **Am-brozije Šarčević** i **Boško Vujić**. Međutim, svega toga ne bi bilo da nije bilo njega. On je bio ne samo poduzimljivog duha, nego i veliki organizator i faktor integracije. O tome ilustrativno govori ova rečenica iz njegovog nekrologa: »Do kasine Agina kancelarija je bila narodna loža gdi se narod sakuplja«.

## Politički rad

Stvorivši tako bazu za politički rad, koja je popularno prozvana *Mamužić stranka*, posvetio se borbi za interese bunjevačkih Hrvata. U tom plemenitom nastojanju ga je, među inima, slijedio i pomagao i njegov nećak Lazo Mamužić. Iako nije uspio dobiti potreban broj glasova za zemaljskog zastupnika, podigao je narod na noge. »Tada je pivo narod: pokaži se bunjevačka snaga, živio nam Mamužić naš Ago«, piše *Danica* za 1903.

S druge strane, njegov nećak Lazo Mamužić prošao je na izborima (1881.). »Ali stožer i glavni stup stranke ostaje Ago. Ako triba proglas sastavljat, to je Agin poso; ako triba pisat ili u skupštini stranku branit na to je samo Ago doraso; ako je tribalo ići prid ministra, to je Ago moro da učini.« Drugim riječima, djelovanju Laze Mamužića je u početku pravac davao njegov rođak Ago. Međutim, kasnije se politički razišao s njim, pokušavajući ga oboriti. Sukob je trajao od 1892. sve do Agine smrti 1902.

Uporište u političkoj borbi pružala mu je *Pučka kasina*, gdje je vodio glavnu riječ. Smatra se da je na njegovo djelovanje utjecao i brak s **Amalijom Vojnić Hajduk**, koja je potjecala iz obitelji bunjevačkih Hrvata.

## Novinar i nakladnik

Bio je i novinar i nakladnik. Izdavao je list *Bácskai Ellenőr* (*Bački revizor*). Za *Subotički glasnik* pisao je članke u obranu prava bunjevačkih Hrvata. Kao član školskog odbora glasao je za prijedlog **Paje Kujundžića** da se u subotičke škole uvede hrvatski jezik (1896.). Njegovom smrću (1902.) bunjevački Hrvati izgubili su vrsnog političkog organizatora, koji ih je doveo na ključne položaje u njihovom najvećem gradu – Subotici. Stoga ne treba smatrati pretjeranim pisanje *Danice*: »U Subatici će se još dugo spominjati ime Agino; jednomišljenici će plakati za njime, a povist će pokazati da je bio veleum, viran drug, a i karakter koji je iskreno ljubio domovinu i rod svoj«.

Za lik i djelo Age Mamužića vezuju se mnoge anegdote, od kojih je jednu zabilježio **László Szalai**, odvjetnik i urednik lista *Szabadság*. Anegdota datira iz vremena kada je Szalai bio odvjetnički vježbenik kod Mamužića, tj. iz sedamdesetih godina 19. stoljeća. Mamužić je jednom prilikom pozvao Szalaj u svoj ured, gdje je, stojeći ispred zidne geografske karte, podijelio s njim svoje mišljenje o granicama pojedinih država. Naime, rekao je između ostalog da Mađarska nema prirodne granice, da Subotica ne može ostati u Mađarskoj i da će se Vojvodina prije ili kasnije otcijepiti od Mađarske i priključiti velikoj slavenskoj državi (Slaviji), koja će se pružati sve do pjeskovitih brežuljaka Halasa. (*Neven*, lipanj-srpanj 1935., br. 6, str. 43)

Mamužićeva predviđanja pokazala su se zastrašujuće točnim. Suprotno svim očekivanjima, Austro-Ugarska je izgubila rat koji je nametnula Srbiji. Srbijanska vojska je Beogradskim primirjem 13. studenog 1918. dobila pravo da zaposjedne oblast do linije: rijeka Maroš – Subotica – Baja – Pečuh – rijeka Drava. Na razvalinama stare monarhije nastala je južnoslavenska državna zajednica – Kraljevina SHS. Istina, Mamužićeva predviđanja nisu se u potpunosti obistinila, ali u glavnom dijelu jesu – Subotica je pripala južnoslavenskoj državi.

Vladimir Nimčević



Ulica Age Mamužića u Subotici u kojoj se nalazi i kuća ovoga velikana

# Obnovljene postaje i nova ograda



**K**ao jedna od inicijativa u sklopu projekta *Bunjevački put križa* od kraja 2014. godine obnavlja se kalvarija u Bajmaku, selu nadomak Subotice. Obnova (o kojoj smo u više navrata pisali) podrazumijeva više faza, a nakon raskrčivanja terena (vađenja šipražja i drveća, čišćenja šuta...) te postavljanja rasvjete (dvaju reflektora), projekt je nedavno ponovno oživio. Tako su na kalvariji i obnovljene i oličene postaje, a završava se i postavljanje žičane ograde s kapijom. Ograda se nalazi duž prednje strane i djelomice sa strane objekta.

»Prije početka obnove kalvarija je bila veoma zapuštena«, podsjeća bajmački župnik vlč. **Zsolt Bende**. »Zahvaljujući donacijama koje su sakupili ljudi koji vode projekt *Bunjevački put križa* te bajmački vjernici, ali i uz njihovu pomoć i kod samih radova na terenu, uspjeli smo završiti neke od faza obnove. Zahvalni smo i poduzeću *Rasvjeta* koje je podiglo dvije bandere, pa je prostor sada noću osvijetljen. Obnova se realizira po projektu arhitektice **Ivane Matoš**, koja je rodom iz Bajmaka. Na obnovljene postaje bit će postavljeni umjetnički radovi, nalik onima koji su u sklopu istoga projekta ranije postavljeni u crkvi u Maloj Bosni. Oni će biti izrađeni od materijala koji je otporan na vremenske nepogode. Podizanjem žičane ograde prostor ćemo zaštititi. Plan je da već iduće godine za Veliki petak kalvarija bude u svojoj funkciji, ove godine to nismo stigli učiniti. Važno nam je da ovo što radimo prije svega ima smisla za naše vjernike koji će tu dolaziti«, pojašnjava župnik.

Nakon ove faze slijedi možda i najzahtjevniji dio: restauratorska obnova križeva, ali i kipova i skulptura na kalvariji. Oni su

u veoma lošem stanju budući da su desetljećima bili izloženi utjecaju meteoroloških neprilika, a pojedina oštećenja došla su i od ruke ljudi. Projektom obnove je predviđeno da se, kada se završe svi građevinski radovi, pristupi pejzažnom uređenju prostora. Planira se i mjesto za sjedenje u hladu, stajalište za bicikle na ulazu i jedan mali ekonomski prostor za odlaganje otpada.

Bajmačka kalvarija podignuta je 1836. godine. Prije aktualne obnove posljednji je puta obnavljana daleke 1910. godine.

D. B. P.





## Počinje hodočasnička godina na Bunariću

Na Marijanskom svetištu Bunarić u nedjelju započinje hodočasnička godina sa sljedećim rasporedom svetih misa:

**28. travnja** – Nedjelja Božanskog milosrđa, sveta misa je u 18 sati

**4. svibnja** – Blagoslov vozača i vozila (prva subota), sveta misa je u 9,30 sati

**13. svibnja** – Gospa Fatimska, sveta misa je u 18 sati

Lik Majke Božje je trajno u svetištu i ono je otvoreno tijekom cijele godine. Župne zajednice koje žele organizirano hodočastiti i imati svoje zasebno slavlje mogu se prijaviti rektoru svetišta. Ž. V.

## Hodočašće u Međugorje

Radio Marija organizira u svibnju svoje prvo hodočašće u Međugorje od 10. do 12. svibnja, a kreće se dan ranije, 9. svibnja u večernjim satima.

Pri dolasku u Međugorje najprije će se obići Mostar, u Međugorju (Brdo ukazanja, Križevac i Majčino selo), a u povratku se odlazi u Sarajevo. Cijena hodočašća iznosi 60 eura s punim panсионom.

Sve informacije mogu se dobiti u uredništvu Radio Marije na telefon 024/600-099 ili na mobitel 069/64-12-47.



Piše: dipl. theol. Ana Hodak

## Vjera je traganje za Bogom

**S**vake godine liturgija vazmenog vremena posebno ističe jednog Isusovog učenika, Tomu Blizanca, zbog njegove sumnje glede Isusovog uskrsnuća. No, Toma nije nikakav negativan lik, kako neki misle, on je predstavnik svih onih koji tragaju za Bogom, pa se u tom traganju susreću s različitim poteškoćama i sumnjama.

### Tomin primjer

Tradicija je Tomi prišla epitet »nevjernik«, ali on nije nevjernik, on je sumnjivac i tražitelj istine. Zato i predstavlja sve one koji tragaju za Bogom, ali taj put je za njih prepun pitanja i nesigurnosti koje nije lako nadvladati. Na Tominom primjeru vidimo kako vjera nije nikako obično preuzimanje tuđeg mišljenja i uvjerenja. Ona teži k iskustvu Boga, zato riječi nekog drugog nisu dovoljne. A do tog iskustva ne dolazi se olako, čovjek mora proći kroz različite sumnje i tamu dok najzad ne osjeti svjetlo Božje prisutnosti. No, to prvotno tapkanje u mraku izaziva određene sumnje i propitivanje.

Toma se zapravo u svojem sumnjičavom stavu nije puno razlikovao od ostalih apostola. Ni oni, kada su im žene javile vijest o praznom grobu i anđelovoj poruci, nisu odmah povjerovali u njihove riječi. I dalje su sjedili u strahu od Židova. U takvom ozračju dočekali su Uskrsloga, koji je stao među njih i rekao »Mir vama!«. Tek pošto su ga vidjeli i proveli s njim vrijeme uistinu su povjerovali u njegovo uskrsnuće i strah je prerastao u radost.

Ne znamo iz kojeg razloga Toma nije u tom trenutku bio s ostalima, a kada je došao dočekala ga je neočekivana vijest o posjeti uskrslog Isusa. Već su Jeruzalemom kružile priče o praznom grobu i različite teorije zbog čega je prazan. On je na putu k ostalim apostolima sigurno već nešto o tome čuo. Ipak, nije mu bilo dovoljno njihovo svjedočanstvo da su ga oni vidjeli i da je grob prazan, jer je Isus uskrsnuo. Želio se i on svojim očima uvjeriti da je Isus opet živ, želio je vidjeti njegove rane kako bi bio siguran da je taj kojega vidi baš Isus, njegov Učitelj. Nije mu bilo lako povjerovati na temelju tuđih svjedočanstava, jer proces vjere nije za svakoga jednako lagan. Naprotiv, često je težak

i prolazi kroz različite sumnje i kušnje, kao kod Tome, zato ga ne možemo osuditi. Toma želi iskustvo koje su imali i drugi apostoli, želi čvrsto uporište u svome iskustvu da se jedan tako neobičan događaj uistinu dogodio. Dakle, on nije nevjernik koji niječe mogućnost uskrsnuća; on traži i ispituje da učvrsti svoju vjeru, koja se naposljetku pred ukazanjem Isusovim potpuno predaje: »Gospodin moj i Bog moj!« (Iv 20,28). Njegovo padanje ničice uzdignuće je njegove vjere koja se oslobađa sumnji i traganja, jer posjeduje iskustvo koje joj je nedostajalo. Takva vjera, prokušana traganjima i sumnjama, čvrsta je i postojana, spremna za svjedočenje, nepokolebljiva i snažna. Zato je Toma bio sposoban svjedočiti Uskrslog sve do Indije, što i za današnjeg čovjeka predstavlja veliki pothvat, te umrijeti kao mučenik za svoga Gospodina.

### Euharistija nas vodi do Boga

Sumnje i traganja nisu ništa loše u vjeri. To je proces vjerskog sazrijevanja i osnaživanja. Nekada je opasnije ako se vjernik ništa ne pita i ništa ga ne muči, jer to može značiti da je upao u vjersku indiferentnost, da je vjernik iz običaja, a da u biti ne traga za Bogom. Sumnja nas može dovesti do iskustva Boga, ali ako joj se ne prepustimo i iz sumnje ne postanemo nevjernici, oni koji niječu Božje postojanje. Moramo biti tražitelji istine, iskustva Boga. Ako ga budemo tražili, on će nam pomoći da ga nađemo, kao što je pomogao Tomi. Zapravo smo svi pozvani na vjersko traganje za Bogom, jer mlakost u vjeri koju mnogi žive nije Kristu mila.

Znakovito je da učenici susreću uskrslog Krista prvoga dana u tjednu, u nedjelju, a znamo da su ga braća iz Emausa prepoznala baš po lomljenju kruha. To nas upućuje na nedjeljnu euharistiju. Pod prilikama kruha i vina Krist svaku misu dolazi među nas. U okupljenoj zajednici koja slavi nedjeljnu euharistiju i sluša riječ Božju razjašnjavaju se mnoge nejasnoće, raspršuju sumnje i pronalazi iskustvo živoga Boga. U osnaživanju naše vjere nije dovoljna privatna pobožnost. Važno je susretati živog Krista u euharistiji, ali je važna i zajednička molitva zajednice kojoj pripadamo.

**Nikola Sudarević, učenik Gimnazije Svetozar Marković**

## Preko sporta do glazbe

**S**edamnaestogodišnji **Nikola Sudarević** učenik je društveno-jezičnog smjera u Gimnaziji *Svetozar Marković* u Subotici. Njegovu obitelj, osim roditelja **Vinka** i **Marije**, čine i stariji brat **Marijan** (19) i mlađa sestra **Marta** (9). Kako kaže, trenirao je puno sportova do sada. Od nogometa i gimnastike, do košarke, pa se okušao i u folkloru. No, svoj životni put pronašao je u glazbi, svirajući tamburaško čelo



u Subotičkom tamburaškom orkestru. U početku je svirao u dječjem orkestru, a nakon nekoliko godina rada i vježbanja, prešao je svirati u veliki orkestar. Nedavno je postao član i Subotičkog tamburaškog kvarteta, pred kojim su dva natjecanja u inozemstvu, kao i zajednički koncert s Novosadskim tamburaškim kvartetom.

Još uvijek se nije odlučio što bi želio upisati nakon srednje škole, ali želja mu je nastaviti školovanje u Zagrebu. Jedno vrijeme želio je postati dirigent i profesor tambure, no još nije siguran je li to pravo zanimanje za njega. Pohađao je Osnovnu školu *Ivan Milutinović* i završio ju kao vukovac s diplomom iz biologije.

Knjiga koja je na njega ostavila poseban dojam je poznata *Ana Karenjina* **Lava Tolstoja**. Iako je opširna, Nikola kaže kako mu je zanimljivo čitati ju. Kada je glazba u pitanju, voli slušati različite žanrove. Kad god ima slobodnog vremena, voli ga provoditi s prijateljima koji ga, kako kaže, uvijek oraspolože i nasmiju.

L. V.

**Dan planeta Zemlje**

## Čuvamo li svoj okoliš?

**D**an planeta Zemlje obilježen je diljem svijeta 22. travnja. Iako bismo ovaj dan trebali slaviti svaki dan, za ovu prigodu se na poseban način podsjećaju stanovnici na jedan od najvećih problema s kojim se suočavamo, a to je zaštita životnog okoliša.

Planet Zemlja je naš dom, kojega svakodnevno uništavamo, svjesno ili nesvjesno. Ako smatrate da se pretjeruje, pomislite samo kakav bi kaos bio u vašem domu da primjerice ne iznosite smeće, da nikada ne čistite, ne kosite travu....?

Nitko drugi nego mi ljudi odgovorni smo za brojne klimatske promjene, efekt staklene bašte, izumiranje pojedinih životinja, brojne divlje deponije... i nagomilani otpad.

Da ne govorim o tome koliko sami sebi štetimo kada je u pitanju zdravlje. Koliki su pesticidi proliveni po našim njivama? Zar mislite da ne štete zemljištu? Da ne štete nama samima? Treba li spominjati razne bolesti i alergije?

Brojne ekološke udruge zagovaraju korištenje solarne energije, eolsku energiju (energija vjetrova), hidroenergiju... Jasno je da mnogi žitelji naše zemlje nemaju financijskih mogućnosti za ovakva ulaganja, no ima brojnih mogućnosti u kojima svaki čovjek može dati svoj doprinos.

Od izuzetnog značaja za očuvanje našeg Planeta je reciklaža – izdvajanje materijala iz otpada i njegovo ponovno korištenje, a pri tome može donijeti i ekonomsku korist.

Od početka ove godine i Srbija je uvela plaćanje plastičnih vrećica, što se pokazalo dobrim. Rezultati pokazuju da se smanjila upotreba istih. Još kada bi se svijest ljudi razvila da te iste vrećice ne bacaju po ulici nego bar u kontejnere... A još bolje bi bilo kada bismo ih skroz zamijenili platnenim vrećicama.

Svjetska potrošnja plastičnih vrećica, kako navode u Zavodu za zaštitu okoliša SAD-a, dosegla je nevjerojatnu godišnju razinu između 500 i 1.000 milijardi komada. Od toga se reciklira manje od 1 posto zbog visokih troškova, jer skuplje je reciklirati, nego praviti nove. Pitanje glasi: gdje završe ostale vrećice? Velika većina njih završi u morima, rijekama, jezerima i pritom ubija milijune životinja.

U našoj zemlji još uvijek nije zaživjelo recikliranje u onoj mjeri u kojoj bi trebalo, te nije ni čudno što su i podaci zastrašujući. Stoga dobro promislite prije bacanja ili još bolje prilikom kupovine.

### Plastika

U svakodnevnom životu plastika je postala nezaobilazna. Svake godine ljudi potroše 1,6 milijuna bačvi ulja samo da bi





napravili plastične boce. Prirodi je potrebno oko 1.000 godina za razgradnju jednoga plastičnog predmeta, za plastične vrećice oko 240 godina.

### Limenke

Aluminijska limenka se može reciklirati nebrojeno puta, a da se razgradi u prirodi potrebno joj je između 80 i 100 godina. Željezne limenke se također mogu reciklirati nebrojeno puta i ne gube na kvaliteti.

### Staklo

Reciklaža stakla je izuzetno jednostavna, a nerijetko ga možemo vidjeti po ulicama i na divljim deponijama. Staklu treba nekoliko milijuna godina kako bi se razgradilo, dok neki stručnjaci smatraju da se ono ne može razgraditi.

### Papir

Kada je u pitanju papir, on je najrecikliraniji, a da se razgradi treba mu od dva do šest tjedana. No, tu bismo mogli postaviti drugo pitanje: što je sa šumama koje se sijeku radi papira?

### Organski otpad

Kada je u pitanju organski otpad, valja se podsjetiti da ljusci naranče treba šest mjeseci, dok jabuci ili banani treba mjesec dana. Ovo bi bilo idealno koristiti za kompost.

Krajnje je vrijeme da promijenimo svoje loše navike i počnemo misliti na nove generacije, na nas same, na naš jedini dom – Zemlju.  
Ž. V.

### Koliko treba za razgradnju?

Plastične čaše – 50 godina  
Pamuk – 3 mjeseca  
Kožne cipele – između 25 i 40 godina  
Baterije – 100 godina  
Karte za autobus/vlak – 2 tjedna  
Drveni namještaj – od 10 do 50 godina  
Sanitarni ulošci – od 500 do 800 godina  
Stiropor – nije razgradiv  
Dječje jednokratne pelene – 500 godina  
Novine – 3 do 12 mjeseci  
Tetrapak – 5 godina

### Kompostiranje

Ako imate dvorište ili mjesto pogodno za kopanje rupe, potrebno je iskopati rupu i okolo ograditi dno i stranice. To možete uraditi ciglama ili drvenim daskama, kako bi se spriječilo miješanje sa zemljom i eventualnim otpadnim vodama. Svaki put kada dodate organski proizvod (kore od jabuke, krumpira, ljuske od jajeta...) prekrijte ih tankim slojem lišća i nanesite tanki sloj zemlje. Nakon dva mjeseca nastaje humus. Ako želite ubrzati proces, poslije kiše ubacite nekoliko kišnih glista. Možete sve ovo napraviti i u nekoj metalnoj bačvi kojoj ćete na dnu napraviti mala vrata, odakle ćete moći vaditi humus.

## RECEPT NA TACNI



### FALAFEL

Rubrika *Recept na tacni* me čini sve boljom i boljom u kuhinji, a pod ovim prvenstveno mislim na recepte koje sam prvo istražila, napisala pa tek onda kuhala. Upravo ovim redoslijedom će u moj život ući falafel. Ove pržene loptice nalik *čuftama* sam uvijek nekako obilazila iz meni nepoznatih razloga, a onda sam ih sasvim slučajno probala i to je bilo to, istraživanje je moglo početi. Najveći problem mi je bio saznanje da se one prže u mnogo ulja. *Čuftice* bez mesa pržiti u velikoj količini ulja mi je bio veliki grijeh, pa sam ubrzo našla alternativu koju i vama danas prenosim.

Potrebno: 250 g slanutka (*leblebija*) potpoljenih u vodi preko noći / 100 g miksa korijandera, peršina i vlašca / 3-4 suhe rajčice / 2 crna luka / 2 češnja češnjaka / 1 žličica mljevenog kima ili kumina / 3 žlice maslinovog ulja / sol / papar / sitna čili paprika / 1 žlica raženog brašna.

Postupak: Slanutak potopiti u vodu i ostaviti preko noći da odstoji. Prvo ispirati luk sa začinima kako bi postao sočniji. U blenderu usitniti vlasac, peršin i korijander, pa im dodati slanutak, pirjani luk, maslinovo ulje, sol, papar i malo sitne čili paprike i sve dobro izmiksati. Pred kraj, ukoliko volite suhu rajčicu, dodajte tri komada i nastavite sitnjenje. Kako bi se masa sjedinila, dodati 1 žlicu raženog brašna i još malo umiješati. Ostaviti u hladnjak 10 minuta da se smjesa prohladi kako bismo lakše pravili kuglice. Praviti kuglice i redati ih na pek papir, te peći u pećnici zagrijanoj na 200 stupnjeva oko 10 minuta, pa okrenuti kuglice kako bi se ispekle sa svih strana.

Tradicionalno se falafel jede uz pita lepinje ili naše redovite lepinje i uz to odlično ide humus i zelena salata.

Ovo je tek početak istraživanja ove kuhinje, pa uskoro planiram igrati se priložima za ove divne pržene kuglice.

Dobar tek!

Gorana Koporan

Idemo li večeras u kazalište (160)

# Kultura – temeljni kapital grada

**G**rad je uistinu najvažnija složena ljudska tvorevina nastala oko 6.000 godina prije n. e. U tom razdoblju čovjek je mahom već kultivirao stanovite biljke i pripitomio životinje, gradeći nastambe duž dolina uz rijeke Nil i između Tigra i Eufrata, gdje je u doticaju s podesnim čvrstim materijalom. Od jednostavnog i skromnog uobličavanja, u drevnom razdoblju, do danas, čovjek pokretan dinamikom uzročno-posljedične sinergije, sve više pridonosi gradu dalekosežnim promjenama u organizaciji vlastita života, stvarajući svojevrsan, neupitno gradski kulturni kapital. Oko 2.000 godina prije n. e. izgrađen je scenski prostor na otoku Kreti (staroegipatski rukopis – scenarij dvorske ceremonije, a drugi poput: Knjige otvaranja usta – scenarij pogrebne ceremonije).

Dodirljivi oblici gradskog kapitala do danas već uključuju kulturno historijsko naslijeđe i dobra, poput spomenika, zgrada, utvrda, vjerskih objekata, pa i cijelih kvartova, nadalje otvorene i javne prostore, te umjetnička djela u nj (skulpture, slike, umjetničke zbirke, artefakte, muzejsku građu i dr.). Nedodirljivi oblici gradskog kapitala predstavljaju duhovno naslijeđe: mitove, običaje, rituale, jezik i lokalne dijalekte, usmenu predaju, kao i predstavljanje kulture: prikladnim slikama iz povijesti grada, kroz umjetnost i medije, filmove, vizualnu umjetnost...) uključujući svjedočenje osoba povezanih s nepoznatom historijom grada, pa i osobne priče.

Definiranje gradskog identiteta temelji se na kolektivnom sjećanju ljudi o pojedinostima i naravi toga naslijeđa, a njegovo je cjelovito i iscrpno sagledavanje među glavnim zadaćama gradske politike.

Identitet grada odgovara na pitanja iz njegove povijesti, predaje, kolektivnog sjećanja i dr. Pored opće poznatih čimbenika na kojima počiva identitet, propituje naslijeđa materijalnih artefakata, institucija, tradicionalnih obrazaca ljudskog ponašanja i dr. U prošlosti, građanski identitet većine malih i velikih gradova poticao je pretežito od javnih objekata kulture. Primjerice: javnih knjižnica, umjetničkih galerija, gradskih ili umjetničkih galerija, koncertnih dvorana ili kazališta.

Tijekom povijesti gradovi su bili posteljica od sudbinske važnosti svim stranama, podupirući ili rušeći pojedince nerijetko sred zahuktala vrtloga proturječja naspram interesa i potreba stanovništva i države. A može se reći i kada ljudi ovladaju spregom što emanira iz njihove kreativnosti i evolucijskog potencijala. Danomice »učitavajući« i upotpunjujući znanja o svijetu, oblikuju svijest o nezamjenjivosti sagledavanja naslijeđa iz amalgamiranih kulturnih nakupina, sloj po sloj, prepoznajući značaj i važnost materijalnih i kulturnih resursa baštine, a uz ostalo i kazališta te i drugih izvođačkih umjetnosti.

U širem smislu kulturni resursi podrazumijevaju i obuhvat tradicionalnih navika i vrijednosti pučanstva, razvoja i raširenosti njegova jezika, izvedbi u kazalištu, obrazaca ponašanja, izbora putova i načina socijalizacije, razvedenost druženja u kavanama, života na ulici, bogatstva i maštovitosti kuhinje, okupljanja za stolom, u javnom prostoru općenito etc.



Zbog svega rečenog grad ne mora nužno posjedovati ni neiscrpane rudokope niti beskrajne parcele pod žitaricama etc. ukoliko gospodari spomenutim i inim kulturnim resursima i dobrima visokih vrijednosti, budući da su oni tada njegov već iskušani vrijednosni i temeljni sustav, validni, visoko cijenjeni nadomjestak za žitarice, ugljen, čelik, srebro, zlato... Dok kreativnost i spoznaja ljudi grada jamči učinkovito korištenje tih sredstava, kao i potrebnu pomoć u određivanju rasta i razvoja.

Multikulturni identitet grada dio je kolektivne svijesti i osjećanja pripadnosti pojedinaca i grupa u njemu ukoliko je sve zasnovano na spoznaji o zajedničkim odrednicama multietničnosti i višenacionalnosti, te multikonfesionalnosti i višejezičnosti. Sukladno tomu, multikulturni identitet se determinira kao polikultura, koja nije postala negacijom partikularnih identiteta i njihove posebnosti.

Skup resursa koje ljudi prepoznaju kao svoje, u procesu nastanka stalnih evolucijskih vrijednosti i znanja, obogaćivanja jezika i tradicije predstavlja dio kulturnog naslijeđa ukoliko stvarno pripada kulturnoj zajednici povezanoj sadržajem i vrijednostima njezina autentičnog kulturnog naslijeđa. Sve dok pojedinci znalački rabe njezine materijalne i duhovne vrijednosti, jakim razlozima potaknuti, odlučni odgovorno ih predati budućim naraštajima (Vijeće Europe, 2005). Dokle god ih drže prihvatljivim, poticajnim i učinkovitim izvorom stvaralaštva, stožerom vjere i tolerancije, prihvaćanja iz različitih identiteta i njihovih jezika. U cilju boljeg razumijevanja navlastitih narodnih entiteta i kulturnih grupa, te kulturnih raznolikosti koji postoje posvuda. Ovom procesu na svoj način posebice pridonosi umjetnost.

U multikulturno nastalim i razvijanim gradovima neophodno je prevrjednovati naslijeđe grada, sukladno aktualnim političkim aspektima razvoja kulturne raznolikosti kako glede naslijeđa, tako i prema suvremenim umjetničkim postupcima i produkciji.

Gradski kulturni kapital od velike je važnosti urbanim središtima u razvoju, a također ih dijelimo prema materijalnim i nematerijalnim aspektima kapitala. Dodirljivi kapital su kulturno-historijska dobra poput građevinskog naslijeđa (zgrade, utvrde, vjerski objekti ili i dijelovi grada u svojoj cjelovitosti mikro središta), otvoreni i javni prostori, umjetnička djela (skulpture, slike, umjetničke zbirke, artefakti, građa i dr.) i ostalo. Dočim, nedodirljivi kapital obuhvaća duhovno naslijeđe: mitove, običaje, rituale, jezik, dijalekt, usmena predaja i dr., kao i predstavljanje kulture: slike i historijat grada, kroz umjetnost i medije (pjesme, filmovi, vizualna umjetnost...), pa i kazivanja istaknutih osoba povezana s gradskom poviješću.



Susret bivših učenika Srednje tehničke škole Industrije električnih mašina Sever

# Pola stoljeća mature

**U** petak, 5. travnja, u tvornici Sever u Subotici susrela se generacija koja se nekada upravo na ovom mjestu školovala tijekom srednjoškolskog obrazovanja. Povod je vrlo značajan i emotivan: navršava se pet desetljeća ili pola stoljeća od velike mature učenika koji su 1969. godine završili srednju tehničku školu. Osobenost je što je ova tehnička škola postojala u okviru tvornice Sever, a imala status poput i svake druge srednje škole. Pokrajinsko tajništvo za obrazovanje i kulturu AP Vojvodine, ustanovilo je 6. ožujka 1963. godine da Školski centar Industrije električnih mašina Sever ispunjava uvjete za rad propisane Zakonom o srednjem obrazovanju.

No, Severov školski centar radio je samo šest godina. I poslije pola stoljeća nekadašnji učenici ovu srednju školu ocjenjuju vrlo kvalitetnom. Jedan od učenika, te organizator jubilarnog sastanka u travnju ove godine, **Petar Marcikić** na sljedeći način opisuje školovanje koje su prošli:



»Srednja tehnička škola IEM Sever bila je dvostupna tehnička škola s dualnim obrazovanjem. U prve dvije godine slušala se teorijska nastava po programu srednje tehničke škole četiri dana po osam sati. Dva dana u tjednu provodila se praktična obuka u školskoj radionici od 6 do 14 sati. Radilo se i subotom.«

Nakon dvije godine polagao se prvi stupanj za zvanje kvalificiranih radnika, tj. strugara, glodača, mašinbravara, brusaca i varioca. Drugi stupanj školovanja nastavljao se u trećoj i četvrtoj godini, također po programu srednje tehničke škole, a po završetku četverogodišnjeg školovanja dodjeljivana je diploma strojarskog tehničara.

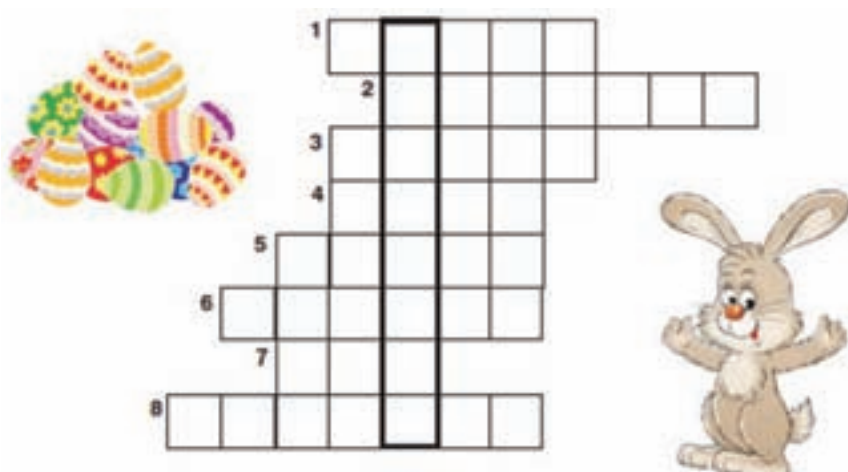
»Ferijalna praksa se odvijala u Severu, dva tjedna tijekom zimskog raspusta, a jedan mjesec za ljetnog raspusta, sve četiri godine u redovnom radnom vremenu od 6 do 14 sati. Svi učenici koji su završili ovu školu imali su mogućnost zaposlenja u Severu«, kaže Petar Marcikić, zahvaljujući se Kompaniji ATB Sever na srdačnom prijemu povodom velikog jubileja bivših srednjoškolaca Severovog školskog centra.

Generacija koja je obilježavala svoj jubilej školovala se od 1965. do 1969. godine i bila je posljednja u tamošnjem školskom centru. U ovom razredu tijekom školovanja bilo je 38 đaka. Sve do kraja dvadesetog stoljeća redovno su se okupljali svakih pet godina, nakon čega je 1999. godine nastala stanka u susretima.

Prvi susret poslije duge pauze od 20 godina organiziran je sada u travnju povodom 50. godišnjice mature.

Na fotografiji sa susreta nastaloj 5. travnja 2019. godine, slijeva na desno: **Petar Marcikić, Marko Orčić, Borislav Šakić, László Molnár, Milenko Nikolić, Marga Kolar Sudarević, Bálint Makács, Ferenc Pesti, Mirjana Vigoda Nićetin, Slavko Todorović, Karolj Saulić, Gabor Ric, Petar Tatalović, Stevan Bešlić, Vaso Tatalović i Hranislav Skenderović.** U donjem redu slijeva: **Mihály Soltis, Nikola Uvalić, József Toma, Đuro Đuraković, József Tót i Josip Bin.**

K. K.



Rješenje \_\_\_\_\_

- |                                     |  |
|-------------------------------------|--|
| 1. Drugi naziv za travanj           | 5. Mesni proizvod koji lahamo na Uskrs |
| 2. Čije uskršnje slavimo u travnju? | 6. Mladanci koke                       |
| 3. Naziv blagdana u travnju         | 7. Životinja s dugim ušima             |
| 4. Običaj je bojati ih na Uskrs     | 8. Uskrs je uvijek toga dana           |



Foto: Prodanovic, Ildusiga Daggot ad, roditeljskipisak.com



Rješenja: mečka, majmari, aljapac, rova, tuljan, gušterica, lav, maki, pekar, rog, jastik, ston, miš, žaba, dišak, žirafa, rak, kobra, vuk

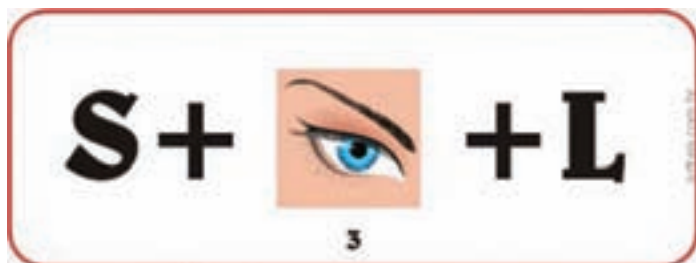




Riješi rebuse:



Rješenje: \_\_\_\_\_



Rješenje: \_\_\_\_\_



Rješenje: \_\_\_\_\_



Tatjana Petrik Mačkaš, 4. h, OŠ Sveti Sava, Subotica



Lea Rica, I. r, OŠ Moša Pijade, Breg



Manuela Šimon, 4. h, OŠ Sveti Sava, Subotica

	Obojena uskrsnja jaja	Izbočeni dio kopa u mere	Stari naziv za Uskrs	Rastavni veznik	
... april					
Prastanovnik Italije					
24. slovo abecede		"Zona inspekcije"			
Ženska ime (Anja)				Štap	
Znak za dušik		M, P Religija			Slastica Ometati Auto oznaka Rijeke Domaća tvornica rublja
I, V			Suzvođe u glazbi		
Onaj koji je cio					
Prva dva samoglasnika			Rastavni veznik		R
	Obavljati ricanje				Sastavni veznik
Vršiti harać					

KOD GLAVNE POŠTE

Subotica

551-045

Srebrna akcija!

**Izdajem** apartmane u Novom Vinodolskom. [www.apartmani-karasic.com](http://www.apartmani-karasic.com)

**Prodajem** u Donjem Tavankutu 1 ha 6 ari pijeska kod groblja, odlična lokacija. Vlasnik. Tel.: 0638560635.

Mijenjam stan u Pančevu, jednosoban od 30 m<sup>2</sup>, III. kat bez grijanja blizu centra za sličan uz morsku obalu ISTRE. Tel: 065/689-35-47.

Starija kuća (4 sobe, ručao, 2 kupao, kuhinja, ostava) + sporedna zgrada (ljetna kuhinja, soba, kupao) se prodaje ili mijenja za stan ili kuću u Zagrebu (centar). Tel: 024 754760 ili 064 2394757.

**Prodajemo** lijepu kuću u Subotici, 145 m<sup>2</sup>, dvije terase, dvije garaže, svi priključci, bazen, legalizirano, može zamjena za manji dvosoban stan, plus doplata. Tel.: 024-456-12-05.

Traže se vozači C i E kategorije s hrvatskim ili mađarskim putnim ispravama za posao u Njemačkoj u okolini Stuttgarta i Ludwigsburga. Tel: + 4917621561026 ili 064/1826160.

U predgrađu Subotice prodajem trosobnu katnicu sa suterenom. Parket u svim sobama, dvije kupao, legalizirano, sa svim priključcima. Plac 560 m<sup>2</sup>. Moguća i zamjena za slično u okolici Zagreba. Tel.: 062-332-247.

Prodajem aparat za zavarivanje, monofazno i trofazno napajanje, kao i sjeme uljane rotkve (pogodno za golubare). Tel: 064/3910182.

Subotica - Bajnat, prodaje se uknjižena dvosobna kuća od miješanog materijala, površine 90 kv m s većim dvorištem i nusprostorijama. Monofazna struja, telefon, kablovska, gradski vodovod i kanalizacija. Cijena 32.000 eura. Interesirati se na 064-2943798 ili 064-1611709.

**Prodaje se** kuća na kat, plac 650 m<sup>2</sup>, kuća 210 m<sup>2</sup>, velika garaža, kotlarnica, 3 prostorije 5x4, ljetna kuhinja i za ogrjev. Dva trosobna stana – 6 soba, 2 kuhinje, 2 kupatila, 2 ostave, etažno grijanje i plin, KDS, telefon, interfon, parket sobe, pločice ostalo, autobus br. 16 Mali Radanovac, Subotica. Može zamjena po dogovoru. Tel.: 061 2323223.

Prodaje se kamionska prikolica registrirana za traktor s atestom 14 t, »Regent« trobrzdni plug, obrtač i sijačica »Olt Gama 18« s lulama 2,25. Tel.: 024/532-570.

**Prodajem salaš** na Mirgeškom putu, 4 km od grada, nova gradnja, sve od čvrstog materijala, trofazna struja, bunar 50 m, dvije kupao, tri štale, svinjci, dvije garaže, vlasnik. Tel.: 064 247-09-49.

**Izdajem** stan na Srednjacima, Zagreb, 25m<sup>2</sup>, topla voda, centralno grijanje, interfon. Tel.: 063 596840 i 024 547204.

**Prodaje se** stambena zgrada u Kertvarosu površine oko 120 m<sup>2</sup>. Tel: 024 546800.

**Prodaje se** građevinska parcela površine 844 m<sup>2</sup> za gradnju stambenog objekta, Mali Radanovac, Ulica Heroja Pinkija. Tel.: 063/551-871.

**U Somboru prodajem** kompletno završenu termoizoliranu veću katnicu sa suterenom, garažom, ljetnom kuhinjom, svim komunalijama i CG u centru grada. Tel: 025 544-92-20; 064 280-84-32.

**Prodaje se** kuća na kat s dva trosobna stana, 210 m<sup>2</sup>, plac 650 m<sup>2</sup>, Subotica, Mali Radanovac, s kompletnom infrastrukturom, plinom, dva strujna brojala legalizirana. Informacije na tel/024-546-061.

**Prodajem** očuvan kauč i dvije fotelje. Tel.: 061 815 2239.

Gradska uprava Subotica, Tajništvo za poljoprivredu i zaštitu životnog okoliša, temeljem članka 25. i 29. Zakona o procjeni utjecaja na životni okoliš (Sl. glasnik RS br.135/04 i 36/09) objavljuje:

### OBAVIJEST O DONIJETOM RJEŠENJU KOJIM JE DANA SUGLASNOST NA STUDIJU PROCJENE UTJECAJA NA ŽIVOTNI OKOLIŠ

Dana 17. 4. 2019. godine nositelju projekta TELE-NOR d.o.o., Novi Beograd, Omladinskih brigada br. 90, je dana suglasnost na studiju o procjeni utjecaja na životni okoliš projekta: Bazne stanice mobilne telefonije SUBOTICA 28 na katastarskoj parceli broj 2189/10 KO Novi grad, Subotica, Ulice Arandelovačka br. 25 (46.106297°, 19.676844°)

Glavni razlozi na kojima se odluka temelji se mogu vidjeti u obrazloženju rješenja koje se u cijelosti može preuzeti sa sljedeće adrese:

[http://www.subotica.rs/documents/zivotna\\_sredina/Resenja/501-39-2019.pdf](http://www.subotica.rs/documents/zivotna_sredina/Resenja/501-39-2019.pdf)

Studije, u kojima su dane mjere koje je nositelj projekta dužan poduzimati u cilju sprječavanja, smanjenja ili otklanjanja štetnih utjecaja mogu se u potpunosti preuzeti sa sljedeće adrese:

[http://www.subotica.rs/documents/zivotna\\_sredina/Studije/501-39-2019.pdf](http://www.subotica.rs/documents/zivotna_sredina/Studije/501-39-2019.pdf)



### Besplatni mali oglasi uz kupon iz Hrvatske riječi koji VAŽI DO 30. 4. 2019.

Poštovani čitatelji našeg i vašeg tjednika, i dalje nastavljamo objavljivati rubrike malih oglasa u kojima možete objavljivati sve ono što želite prodati, mijenjati, kupiti ili darovati. Jedini uvjet za objavu vašeg malog oglasa je priložen kupon kojega objavljujemo u svakom broju Hrvatske riječi.

Duljina malog oglasa ne smije prelaziti više od 30 riječi.

Uredništvo



Hrvatska likovna udruga CroArt prodaje umjetničke slike, djela članova udruge. Zainteresirani se mogu javiti predsjedniku udruge. Tel.: +381 24 529 745; mobil: +381 63 518 218; e-mail: horvat.josip.su@gmail.com



HKC Bunjevačko kolo, Likovni odjel, prodaje slike svojih članova. Slike se mogu vidjeti u prostorijama Centra, Ul. Preradovićeve 4, radnim danom od 8 do 14 sati. Tel: 024/556-898 ili 555-589.

# AKCIJA!

# SG

# internat

već od  
**649** din



**TIPPNET**  
SUBOTICA KARADORDEV PUT 2 TEL: 024/555765  
WWW.TIPPNET.RS



## Tradicionalna nogometna utakmica između ekipa oženjenih i neoženjenih HKPD-a *Matija Gubec* iz Rume



# Mladi daju nadu

Ove godine, u povodu proteklog uskrasnog blagdana, na Veliki petak, na nogometnom igralištu *Jedinstvo* u Rumi, u organizaciji HKPD-a *Matija Gubec* iz istoga grada, održana je tradicionalna revijalna 106. nogometna utakmica između ekipa oženjenih i neoženjenih članova ove udruge. Rezultat je i ovoga puta bio u drugom planu. Važnost održavanja ove utakmice članovi udruge iz Rume vide u održavanju duge i lijepe tradicije, druženja i njegovanja sportskog duha. Ipak, svim igračima je važno i treće poluvrijeme, gdje se u prostorijama udruge nakon utakmice najčešće zbijaju šale na račun onih koji su izgubili. S obzirom na to da je rezultat ovogodišnje utakmice bio neriješen, te nije bilo ni pobjednika niti gubitnika, to nije utjecalo na raspoloženje igrača, posebno zato što je ove godine sudjelovalo više mladih nego što je to bio slučaj proteklih godina.

### Zdrav rivalitet

Iskustva na proteklm utakmicama pokazala su da je do sada više pobjeda imala ekipa oženjenih. Je li razlog tome njihovo duže iskustvo u nogometu ili veća strast, ne znaju. No, ono što znaju i na čega su članovi ove udruge ponosni jest duga i lijepa tradicija ove sportske manifestacije u povodu uskrasnih blagdana.

»Tradicija održavanja nogometnih susreta u našoj udruzi duga je više od jednog stoljeća. Pokojni **Zlatko Kolarić** koji je bio počasni predsjednik našega Društva bio je legenda nogometa na Bregu i organizator ove sportske manifestacije. Mi je s radošću nastavljamo. Nogometni meč između oženjenih i neoženjenih je jedna vrsta njegovanja zdravog rivaliteta članova naše udruge. Ali najvažnije nam je da se okupimo i da se družimo. Poslije utakmice odlazimo u prostorije Društva na večeru, riblju čorbu i prženu ribu, kako običaji i nalažu na Veliki petak«, kaže član udruge iz Rume **Miroslav Galar**.

### Veći broj mladih

U ovom nesvakidašnjem derbiju najaktivniji su članovi sportskog odjela udruge. Ono što daje nadu to je sve veći broj zainteresirane djece za sport.

»Ponosan sam što i na ovom derbiju sudjeluje veliki broj mladih. U ekipi neoženjenih je prvi puta i jedna cura koja profesionalno igra nogomet. A što se tiče rivaliteta, njega uvijek ima. Oženjeni su uglavnom pobjeđivali do sada. S obzirom na to da je mladih sve više na ovim utakmicama, moguće je da se situacija promijeni i da će rezultati narednih godina češće ići u njihovu korist«, kaže voditelj sportskog odjela **Pavle Mišak**.

### Pojačanje

**Anja Maričić** aktivna je članica udruge iz Rume. Dugi niz godina svira tamburicu u Tamburaškom orkestru, a velika strast joj je nogomet. Poželjela je da svojim znanjem i sportskim vještinama pomogne nogometnoj ekipi neoženjenih.

»Od prošle godine igram za prvu ligu Srbije ŽNK *Rad* iz Beograda. Ujak me je motivirao da počnem igrati nogomet i aktivno treniram i igram već sedam godina. Ovdje sam da pomognem ekipi neoženjenih, da pojačam njihov tim i da zajedno pokušamo pobijediti oženjene«, kazala je Anja.

Pobjedu nisu odnijeli, ali nisu bili ni poraženi. Na koncu nije ni važno. Ono što jest to je da se ova lijepa sportska manifestacija nastavlja i da želju za tim imaju i mladi članovi udruge.

S. D.



## Atletika

### Pobjednički povratak Mariane Lukić Čegar

SRIJEMSKA MITROVICA, BEČEJ – Tijekom još jednog uspješnog vikenda natjecatelji AK *Apatin* osvojili su novih pet odličja. Na finalnom državnom natjecanju u skoku u vis, održanom u Srijemskoj Mitrovici, prvi je nastupio **Vladimir Knežević** i u konkurenciji 14 finalista zauzeo odlično 7. mjesto. U istom gradu, na tradicionalnom *Proljetnom mitingu prijateljstva*, mladi su Apatinci osvojili četiri odličja. Zlato u skoku u dalj i srebro u utrci na 60 metara u svojoj dobnoj kategoriji osvojila je najmlađa **Jovana Kuridža**. Uvjerljivo prvo mjesto u svojoj dobnoj skupini u utrci na 60 metara osvojila je neprikosnovena **Milica Zanze**, a srebrom se okitio **Nemanja Kovačević** u bacanju vorteksa. Vikend je začinila **Mariana Lukić Čegar**, trijumfom u cestovnoj utrci na 5 kilometara, održanoj u sklopu manifestacije 3. *Bečejska desetka*. Zanimljivost je da je Čegarovo ovo bila prva utrka nakon više od godinu i pol pauze zbog rođenja trećeg djeteta.

## Karate

### Novi uspjesi Sončana

BAČ – Proteklog vikenda natjecatelji KK *Kumite* iz Sonte uspješno su sudjelovali na tradicionalnom *Uskrsnom turniru* u Baču. U svojim kategorijama zlatna odličja osvojili su **Andrea Majstorović**, **Matea Fabijan**, **Darko Pavlović**, **Anja Tihomirović** i **Tomislav Matin**, srebrna **Marija Domić**, **Ivan Lukić**, **Dajana Pavlović** i **Réka Rizsányi** i brončana **Matija Zablocki**, **Dejan Miloš**, **Lazar Romanić**, **Teona Begović**, **Kristijan Krstić**, **Rajan Kozbasić**, **Marija Macanović** i **Ivona Kovačević**.

## Nogomet

### Srpska liga Vojvodina

### Nenadani pun plijen

PRIGREVICA – Pred tristotinjak gledatelja *Bačka 1901* je u 25. kolu, na gostovanju u Prigrevici kod velikog favorita, trećeplasiranog *Bratstva 1946*, na opće iznenađenje osvojila cijeli plijen pobjedom od 1:2 (0:1). Subotičani su u meč ušli prilično bojažljivo, a u ofenzivu su se upustili tek polovicom prvog poluvremena. Uspjeli su domaćinima nametnuti svoju prepoznatljivu igru i pogotkom **Milića** u 41. minuti na odmor otići s minimalnom prednošću. U nastavku utakmice igra se rasplamsala, a nakon nekoliko propuštenih prigoda, domaćini su poravnali u 68. minuti. Mladi *Crveni đavoli* pokazali su veliko htijenje i želju za pobjedom, pa su u posljednjih dvadesetak minuta konstantno opsjedali vrata domaćina. Dokaz da se utakmica igra dok sudac ne odsvira kraj jest pogodak **Simića** iz opravdano dosuđenog penala u dodanom vremenu i osvajanje velika tri boda. U narednom kolu *Bačka 1901* će ugostiti ekipu dopravnika *Hajduka 1912* iz Kule.

### Vojvođanska liga Sjever

### Poljaković otklonio sumnje

TAVANKUT – Pred oko 200 gledatelja *Tavankut* je u 22. kolu s minimalnih 1:0 (0:0) zabilježio pobjedu protiv fenjeraša *Poleta* iz Karavuvu.

kova. Domaćini su u prvom poluvremenu bili nadmoćni, pogodak je visio u zraku, međutim, **N. Skenderović**, **Plavšić**, **Vizin** i **Godar** kao da su se natjecali tko će zapucati bolju prigodu. U nastavku *Tavankut* i dalje napadaju, ali su i borbeni gosti stvorili nekoliko prigoda, dobrim dijelom nerealiziranih zahvaljujući vrataru domaćina **Sabou**. Jedini pogodak na utakmici djelo je **Poljakovića**, koji je u 58. minuti zatresao mrežu *Poleta* strahovitim udarcem s dvadesetak metara. U narednom kolu *Tavankut* će gostovati u Mladenovu, kod jedne od najugroženijih ekipa, *Budućnosti*.

## Favorit spasavao bod

SOMBOR – Na vojvođanskom Sjeveru 22. kolo je obilovalo u najmanju ruku čudnim rezultatima. Tako je i u Somboru, pred stotinjak gledatelja, izraziti favorit *Radnički* protiv pretposljednje BSK-a iz Bačkog Brestovca poravnao na 4:4 (1:3) doslovno u posljednjim sekundama meča. U ovoj nevjerovatnoj utakmici gosti su pogocima u 9., 15. i 28. minuti imali gotovo nedostižnu prednost, umanjio je **Žeželj** četiri minute prije odlaska na odmor. Iako su domaćini bolje otvorili nastavak, u 60. minuti prednost su povećali gosti. Pet minuta kasnije Somborcima je tračak nade vratio pogodak **Martinovića**, a potom i autogol gostujuće obrane u 80. minuti. Bod je, nevjerovatnim udarcem s ruba šesnaesterca, spasao **Tevanović**, na samom isteku dodanog vremena. U narednom kolu *Radnički* će ugostiti ekipu *Mladosti* iz Turije.

## Preokretom do nova tri boda

TURIJA – Lider prvenstva *Radnički 1912* u 22. kolu je, na gostovanju u Turiji, pred dvjestotinjak gledatelja, zabilježio pobjedu rezultatom 2:4 (2:1) protiv trinaestoplasirane *Mladosti*. Gosti su bili poduzetniji i u prednost došli pogotkom **Boškovića** u 14. minuti, a u 29. su zapucali penal. Uslijedila je kazna, u samo dvije minute, 32. i 33., domaćini iz dva prekida dolaze do preokreta, s kojim se otišlo i na odmor. U drugom poluvremenu lider pojačava pritisak i s nova dva pogotka **Boškovića** (52. i 73.), te **Cvetkovića** u 85. minuti ponovno preokreće rezultat za pobjedu i nova tri boda. U narednom kolu *Radnički 1912* će gostovati kod šestoplasiranog OFK *Vrbasa*.

## Apatinci potonuli

ODŽACI – U 22. kolu, pred dvjestotinjak gledatelja, trećeplasirana OFK *Mladost Apa* je na gostovanju u Odžacima nadigrana i s 3:0 (1:0) poražena od *Tekstilca*, koji se bori za opstanak u ovom rangu natjecanja. Domaćini su se lavovski borili, pružili najbolju igru ovoga proljeća i posve zasluženo porazili Apatince. Prvo poluvrijeme Odžaćani su pogotkom u 19. minuti riješili u svoju korist. U nastavku su gosti krenuli ofenzivnije, međutim, nikako nisu uspijevali probiti zgusnutu obranu *Tekstilca*. Domaćini su pobjedu osigurali pogocima u 61. i 68. minuti, pa će u nastavku prvenstva igrati pod manjim pritiskom. U narednom kolu Apatinci će ugostiti sedmoplasiranu *Crvenku*.

## PFL Sombor

### Šest utakmica bez pobjede

SOMBOR, KULPIN – Somborski ŽAK je u izvanrednom, 22. kolu, na svojem travnjaku neočekivano s 2:3 poražen od pretposljednje *Poleta*. Sivčani su domaćinima, iako je to izgledalo malo vjerovatno, održali pravu nogometnu lekciju iz borbenosti i htijenja. Iako



su Somborci pogocima **Smiljanovskog** u 5. i **Miškovića** u 23. minuti najavili goleadu, gosti su 12 minuta kasnije prepolovili prednost, a potom furioznom igrom u drugom poluvremenu i pogocima u 55. i 62. minuti potpuno preokrenuli rezultat i stigli do bodova koji ih ostavljaju u utrci za opstanak. U 23. kolu, na gostovanju kod *Kulpina*, Somborci su zabilježili novu kapitulaciju (4:1). Bio je ovo šesti vezani susret u kojem ŽAK nije upisao pobjedu, s jedinim bodom osvojenim na domaćem travnjaku protiv fenjeraša, OFK *Odžaka*. Somborci će u narednom kolu ugostiti petoplasiranu *Vojvodinu* iz Tovariševa.

## Bod iz dva kola

BAČ, LIPAR – Iako su bili favoriti, nogometaši *Tvrđave* su u izvanrednom, 22. kolu, pred svojim navijačima zabilježili poraz (1:4) od dvanaestoplasiranog *Radničkog 1918* iz Ratkova. Domaćini su igrali nezainteresirano, a sudeći po reakcijama publike, ovo im je bilo najslabije izdanje u dosadašnjem dijelu prvenstva. Fleku su djelomice izvadili u 23. kolu, na gostovanju u Liparu. Jednoj od najugroženijih ekipa, *Liparu*, u vrlo tvrdoj i borbenoj utakmici otkinuli su dragocjeni bod (1:1). U narednom kolu Bačani će ugostiti ekipu *Budućnosti* iz Paraga.

### PFL Subotica

## Usamljeni s fenjerom

NJEGOŠEVO – Na gostovanju u Njegoševu *Preporod* je u 22. kolu, u derbiju začelja, katastrofalno poražen od dofenjeraša *Proletera* rezultatom 6:2 (3:1). Ovaj poraz Novožedničane je ostavio usamljene na fenjeraškoj poziciji. Ispred sebe imaju četiri ekipe s po bodom više, pa će im svaka naredna utakmica biti kvalifikacijska za opstanak. U narednom kolu, u novom derbiju začelja, *Preporod* će ugostiti Sentu.

## Zakinuli lidera za bod

BAČKO GRADIŠTE – Đurđinčani su u 22. kolu nenadano, rezultatom 1:1 (0:0), zakinuli za bod lidera *Vojvodinu* na njezinom

travnjaku. Domaćini su dobro otvorili utakmicu, stvarali prigode, ali su bili neefikasni. Iz brzih kontranapada prijetili su i gosti, iz jednoga su pogodili i vratnicu. I u nastavku su domaćini imali inicijativu, pa su u 71. minuti došli u prednost. Gosti su u finišu realizirali jednu od brzih kontri za poravnanje i zasluženno osvojili bod. U narednom kolu *Đurđin* će ugostiti devetoplasiranu *Slogu* iz Ostojičeva.

## Bajmačani nemilosrdni

NADALJ – Nogometaši *Radničkog 1905* su i u 22. kolu bili nemilosrdni. Na gostovanju u Nadalju sigurnom i efikasnom igrom i pobjedom od 2:4 (1:1) osvojili su nove bodove, a domaćem *Napretku* ostavili nove brige zbog nezavidne pozicije na ljestvici. U narednom kolu Bajmačani će u derbiju kola ugostiti doprvaka *Iskru* iz Kucure.

### Općinska liga Bačka Palanka

## Službeni rezultat

PLAVNA – Plavanska *Sloga* je u 19. kolu dobila bodove za zelenim stolom (3:0), pošto gosti, ekipa *Slavije* iz Bođana, nisu doputovali na utakmicu. Plavanci će u narednom kolu gostovati u Malom Baču kod *Mladosti*, a *Slavija* će u Bođanima ugostiti ekipu lidera *Maglića*.

### Međuopćinska nogometna liga Sombor – Apatin – Kula – Odžaci 1. razred

## Monoštorci gotovo sigurni

RIBAREVO – Nogometaši *Dunava* iz Monoštora u 16. kolu su pobjedom u Ribarevu protiv izravnog rivala u borbi za opstanak, ekipa *Jedinstva* rezultatom 1:3 prebrinuli sve brige. Ovi zlata vrijedni bodovi omogućit će im opušteniji ulazak u preostale utakmice. U narednom kolu Monoštorci će ugostiti susjeda na ljestvici, *Terekveš* iz Svilojeva.

Ivan Andrašić

## POGLED S TRIBINA

### Hajduk

Iako je *Dinamo* pobjedom protiv *Slavena* (1:0) u prošlom kolu i matematički potvrdio novi naslov prvaka Hrvatske (to je već odavno bilo poznato, čestitke prvaku), glavnu rolu u ovom pogledu ovog puta ima *Hajduk*. Splitski *bili* su u subotnjem jadranskom derbiju naprosto pomeli drugoplasiranu *Rijeku* (4:0) i stigli na diobu trećeg mjesta s *Osijekom*. Susret na Poljudu je pored odlične igre donio i skidanje jednog dugog rezultatskog prokletstva koje je trajalo gotovo osam godina. Naime, *Hajduk* je posljednji puta na svom stadionu pobijedio *Rijeku* prije 2.813 dana (kako su izračunali pedantni statističari), a ova uvjerljiva pobjeda stigla je u pravi trenutak. Iz više razloga.

Ponajprije jer su *bili* i dalje u punom zamahu borbe za europsko mjesto, zatim što je nakon toliko godina čekanja pobijeđen teški rival, te konačno s novim bodovima i potencijalnim raspletom situacije u preostalim kolima moguć je dodatni skok na tablici.

Apetiti su naravno porasli kod svih kojima je *Hajduk* pri srcu, jer

sada se počinju spekulirati i potencijalne mogućnosti osvajanja drugog mjesta koje sada više ne izgleda nedodirljivo. Razlika između *Rijeke* i *Hajduka* je šest bodova, a do kraja je ostalo još toliko ligaških duela. Riječani imaju mnogo teže protivnike (*Dinamo* doma, *Osijek* u gostima, *Lokomotiva* doma, plus polufinale kupa protiv *Intera* i očekivano finale protiv *Dinama*). S druge strane, *Hajduk* ima, od izravnih konkurenata, samo duel na gostovanju kod *Gorice*, te derbi na Maksimiru protiv *Dinama* u posljednjem kolu.

Naravno, sve su to navijačke spekulacije, ali će igra na terenu pokazati pravo stanje stvari i odnos trenutačnih snaga svih momčadi koje pretendiraju na najviši plasman. Tako je to u nogometu (kod *Hajduka* pogotovo), čas te nema nigdje (treba pogledati tablicu na početku proljetne sezone), a sada se već planira druga pozicija. Jer drugo mjesto donosi komotniji ulazak u kvalifikacije Lige Europe (uključivanje u kasnija eliminacijska kola).

No, i pored svega treba se biti maksimalno realan. *Hajduku* je na početku proljeća osnovni cilj bio hvatanje četvrtre pozicije (euro mjesto). Sve preko toga je golemi uspjeh momčadi koja je katastrofalno započela prvenstvo.

Ipak »hajdučko srce« se nikada ne može miriti s osrednjošću...

D. P.

## U NEKOLIKO SLIKA

*Polivači*



**Iz Ivković šora**

## Kredlike



piše: Branko Ivković

Faljnjs, čeljadi. Jalte da kad čovik dođe u godine, da ne kažem omtori, niki ode na dičije, sve mu smeta. Eto, znam po sebi, ja zapatio priklanjjske godine niki kokošivi male fajte, oni što ji prdače kredlike. Da sam znao što sad znam ni na pamet mi ne bi palo donet na salaš taki pilež ni zabadavad da mi dadu, a ja i još i platio fajnskim novcima. To se naleglo, namnožilo, čeljadi moja, triput više neg redovnog pileža. Ta šta da vam kažem, ima i sad puna avlija, kugod posli svaki izbora kad ovi koji pobede nasajkaje njevi rabadžija u varošku kuću, sve njim ni stocova ne bude dosta. Veli Joso da ga neće čudit ako jednog dana ne bude kazano da ti strankaši kad i zaposle moraju donet stoc od kuće jel više nema ni slobodni. Tako i moje kredlike, sad svako jutro u tri sata lipo počmu kukurikat, pa se sve natpivavaje koji mož više, koji je grlatiji, ne spava niko a već se i komšiluk počo bunit, a na salašu ima mista koliko voliš, a i salaši se fajin razridili. Kugod da imadu ona pojačala ko što imadu ovi u zvizdama granda tako slično i dreče. Nosio ja nji kad sam i povačo na golupčiju pecu, ma nikom ne tribadu; svi kad i vide samo se posmijuckavaje pa vele »imo sam i ja«. Oma vidim da se taj jedared privario al više neće cigurno. Ništa, vačat pa u lonac s njima. Čorba je dobra al mesa nema ništa, sitni su i nikaki. Av, moram vam se požalit, čeljadi: ova me korizma satrla skroz, cipo sam i pilo drva po guvnu, vadio panjove a ova moja samo s paradičkom čorbe, niki gomboca, pa flute, čipani valjuščića, čoravog paprikaša i samo više »korizma je, nema jake rane«. Jevo, lipo će mi pekmez izaći na uši, a i fajin sam i skurlo, cigorno jedno dvi kile žive vage mi fali. Pito sam našeg velečasnog već dokle će ta korizma trvat, a on mi veli »pa, Bože, Braniša, kugod da si od juče, ta valjdar znaš da je do Uskrsa«. Velim ja njemu da nisam to pito, to znam još od ditiinjstva, neg do koliko se godina posti, kad mi kazo do 65, e pa lipo se sve urotilo protiv mene. Eto i post. Niki dan ja očo u cocijalno pitat za kaku penziju, načeko se reda ko niko moj, posvađo se bar desetak puti s onim što stalno tamo vise, a borme i dobivaje kojikake pomoći, te u novcima, te u rani te jeptina struja, te kućna hemija i šta ti ja znam i na koncu eto došo i ja na red pa mi ona gospoja, nika bisna kugod ris, veli da sam još priviše mlad, a nemam ni staža da mi oduzmu dvajst posto. Kažu po nalogu nikog memefa. A ja je pito »ta ko vam taj memef, izite ga, kako on mož gazdovat u tuđoj kući?«. Ona se samo nasmijala, pa mi veli da se imam pravo žaliti i da i da možem kupiti nekoliko godina staža. Hu, izem ti divan, mislim se ja. Pa ja da imam tolike novce ne bi ni došo. Al to je oduvijek tako, čeljadi moja: sit gladnim ne viruje i uvijek se kandžija onaj konj što najviše zateže štrange, a kandar je to ode naš svit, na žalost. Ovi što su vazdan na šalterima borme nigdi nisu zasukali rukave, bar ja ne znam ni jednog. Evo idu mi pajdaši, ićemo u polivačinu, zaboravit brige. Ajd, zbogom.



Bać Ivin štodir

# Kuma Tuna odavno vozu



piše: Ivan Andrašić

**B**ać Iva se probudijo i metnijo kafu. Jutros mu se ništa steškalo ščim je pristavijo. Oma se sitijo, njegova će kvečeri na put. Ope će, ko i lane i priklane, u Švapcku brat jagode. Sitijo se i kuma Tuna. Eto, njegova ne mora, dobila posla cila njeva familija oma ščim se učlanjani u pravu partiju. Za dram posvršavali i škole. Istina, škole vidli nisu, al to se ne sapi. Sapi se samo naj komatić papira što dobili. Na njemu lipo natrukovano šta su izučili, al to baš ni oni ne znu rastolmačit nomu ko ne razumi pa pita. Kum Tuna lipo avanzovo i na poslu i u partije, a otkako se priselili u varoš i u crkve. I to i u jedne i u druge. U ve što u njoje krstit, ščim isposlovo da jim država utrni koji dinar, oma unišo u nikaki crkveni odbor. Popa ga sam izbirnijo. Ni mu to bilo dosta, pa isprid partije unišo i u odbor o ne crkve što njevima celivu ruke i najveći u ve države. I on i njegova sad na svake mise u prvi redova u ve crkve di krstit. Redovni i u ne druge, a u države prve i on i njegova, a bome i sva dica i sva njeva dica. I tamo u prvi redova. A lane na crkvene slave bijo i kum. Prvać bijo ko bać Iva i njegove, išo natrag isprika. Bijo na nikake konferencije, pa veli da ji malo obide, ka već prolazi kroz njevo selo. Njima dono kesicu kafe, a curama žvakaće i po čokoladicu. »Ta kume, nisi se tribo trošit, a i naše cure tako štogoda već davno prirasle. Ko da ne znaš koliko jim godina. A nisu više ni doma, ošle svaka svojim putim«, veli bać Ivina i nalje mu polučak. Znade da mu to najslađe, jal tamo di ošo iz polučaka se ne pije. Ponudila mu da ostane na ručku, kuvaće nasuvo kompirma. »Ajoj, otkad toga nisam jijo, a voljijo sam otkad znam za se. Samo, moja to nikada neće pravit, veli ni red da nam kogod naide, a mi jimo tako makaršta. Misliće da nemamo za pravo jilo«, veli kum Tuna, a oči mu oma sinile. »E, moj kume, imadeš ti u punđelaru za svakaka jila, al kanda nemaš u glave«, promrndo bać Iva, više sam za se. Kum Tuna se napravijo da ništa ni čo, samo naljo još jedan polučak i izdunijo ga nabelo. »Nego, kumo, mislijo sam i na tebe, obi tila it radit u varoš? Eto, vaj naš se izborijo da nam se fabrika što naklane napravita proširi, al da vidiš zla, triba dosta rabadžija, a nema. Pa, akoćete, možem isposlovat da primu u nadnicu i tebe i obadve cure. Ne morate baš ko Švabe it zaslužiti kruva«, veli kum Tuna i nalje još jedan polučak. Bać Iva gleda nako ispod oka, pa se misli da drugi put ka dojde kum Tuna, ne triba bocu ni ostavljat nastalu, triba mu otit još i do varoši. »Kume, jal ti tiraš lemuzinu?«, nakašlje se bać Iva i pita ispod glasa. »Ta idi, kume, znaš da mene već odavno drugi vozu. Naj što tira eno drimlje naskaku«, veli kum Tuna i ope se lati polučka. »Bome, kume, idem ga zvat unutra. Niko ko mene nikada ni spavo u lemuzine na ćuprije. Neka samo sramotit ni mene, ni moju kuću!«, veli bać Iva. Kum Tuna se zablendo u njega, pa se digo i izašo. Ni reko ni zbogom. Zaboravijo i na nasuvo kompirma. A bać Ivina će ope u Švapcku, ne triba je krov kakoga nudi kum Tuna.

## NARODNE POSLOVICE

- Išla bi baba u Rim, da imade s čim.
- Ako želiš izgubiti prijatelja, posudi mu novac.
- Bolje je u kolibi pjevati nego u dvoru plakati.
- Gdje je mnogo priče malo je rada.

## VICEVI, ŠALE...

Žena i liječnik razgovaraju:

– Jeste li baš sigurni da je mom suprugu nužna operacija?

Znate, veliki su to troškovi.

Na to će liječnik:

– A mislite da je sprovod jeftiniji?

– Ma ne, ali ne bih voljela platiti i jedno i drugo.

Što bi se dogodilo kada bi se naša vlada iznenada našla u Sahari?

Prvi dan bi se čudili. Drugi dan bio bi sastanak. Treći dan bi poskupio pijesak.

Sudac pita okrivljenoga:

– Zašto ste opljačkali banku?

Okrivljeni:

– Ona je prva počela.

Razgovaraju dvije prijateljice:

– Kako ideš na posao?

– Na silu!

– Ne, nego mislim kako stigneš tamo?

## DJEČJI BISERI

- Benzin se može naći na benzinskim crpkama ili u bocama.
  - Kavana je tu da ti pomogne kada si žedan.
  - Reklame su dosadne priče koje ti upadaju na televizor.
- (Dječji biseri, preuzeti iz emisije: Kefalica)

## FOTO KUTAK



**PETAK  
26.4.2019.**


06:55 Dobro jutro, Hrvatska  
07:00 Vijesti  
07:10 Dobro jutro, Hrvatska  
09:00 Vijesti  
09:10 Dobro jutro, Hrvatska  
10:20 Vjetar u leđa  
11:10 Ekumenizam i religije  
12:00 Dnevnik 1  
12:25 Imperij, telenovela  
13:15 Dr. Oz  
14:00 Normalan život  
15:00 Dobar dan, Hrvatska  
15:49 Don Matteo  
17:00 Vijesti u 17  
17:19 Kod nas doma  
18:09 Potjera  
18:59 Vrijeme  
19:00 Dnevnik 2  
19:44 Vrijeme  
19:47 Tema dana  
20:05 Donatorski koncert HRT za HGZ, prijenos 60'  
21:10 Opasna šifra, film  
23:00 Dnevnik 3  
23:35 Escobar: Izgubljeni raj, francusko-španjolsko-belgijsko-panamski film  
01:35 Sutkinja Rebecca, humoristična serija  
02:00 Don Matteo  
02:55 Vjetar u leđa  
03:40 Potraga za sovom ribaricom, dokumentarni film  
04:30 Na obalama Crnoga mora: Bugarska i Rumunjska, dokumentarna serija  
05:25 Reprizni program  
06:24 Imperij, telenovela



05:20 Kultura s nogu  
05:50 Regionalni dnevnik  
06:34 Juhuhu  
06:35 Pustolovine Vilka i Tile, crtana serija  
10:02 Neustrašiva Freja, serija za djecu  
10:30 Speleološki putopis  
11:05 Naučite to i mog ljubimca  
11:35 McLeodove kćeri  
12:19 Cesarica - HIT ožujka  
12:27 George Clark: Čudesne zamisli  
13:22 Sve u svoje vrijeme, britanski film  
14:57 Na obalama Crnoga mora: Bugarska i Rumunjska, dokumentarna serija  
15:52 Cesarica - HIT ožujka  
16:00 Regionalni dnevnik  
16:43 Cesarica - HIT ožujka

16:51 Potraga za sovom ribaricom, dokumentarni film  
17:48 Zagonetni dječak, hrvatski film za djecu 84'18"  
19:16 Cesarica - HIT ožujka  
19:30 POPROCK.HR  
20:05 Inspektor Montalbano  
21:45 Luther  
22:40 Tajni Versailles Marije Antoanete, dokumentarni film  
23:35 Zakon i red: UK  
00:20 Sve u svoje vrijeme, britanski film  
01:50 Noćni glazbeni program

**SUBOTA  
27.4.2019.**


07:25 Klasika mundi: Pariški orkestar pod ravnanjem Paava Järvija izvodi Brahmsovu 3. simfoniju, 2. dio  
08:05 Visoki stranac, film  
09:30 Dobro jutro, Hrvatska  
10:00 Vijesti  
10:10 Dobro jutro, Hrvatska  
11:10 Kućni ljubimci  
12:00 Dnevnik 1  
12:25 Veterani mira  
13:13 Mijenjamo svijet: Lech Walesa - portet, dokumentarni film  
14:10 Zajedno u duhu  
14:43 Prizma  
15:33 Istrage prometnih nesreća  
16:01 Zdrav život  
16:30 Potrošački kod  
17:00 Vijesti u 17  
17:20 Manjinski mozaik  
17:40 Lijepom našom  
19:00 Dnevnik 2  
19:47 Tema dana  
19:59 Loto 7  
20:05 Hanna, američko-britansko-njemački film  
21:55 Izdajica po našem ukusu, britansko-francuski film  
23:45 Dnevnik 3  
00:26 Pučina straha, film  
01:46 Visoki stranac, američki film  
03:06 Sve će biti dobro, serija  
03:51 Sve će biti dobro, serija  
04:36 Treći format  
05:16 Reprizni program  
05:26 Veterani mira  
06:11 Prizma



05:50 Regionalni dnevnik  
06:34 Juhuhu  
06:35 Pustolovine Vilka i Tile

09:25 Nevolje jednog Branimira, serija za djecu  
10:00 Ovo je umjetnost: Znatiželja, serija  
10:55 Vrtlarica  
11:25 Cesarica - HIT ožujka  
11:30 Tajni svijet ljekovitog bilja: Alpe, serija  
12:25 Špica, riva, korzo  
14:05 Inspektor Montalbano  
15:53 Cesarica - HIT ožujka  
16:00 Regionalni dnevnik  
16:30 Žene, povjerljivo!  
17:20 Cesarica - HIT ožujka  
17:25 Košarka, PH - 1/4 finale, prijenos utakmice  
19:00 Inspektor Gadget  
19:15 Glazbeni Top20  
20:05 Miss Universe Hrvatske 2019., prijenos  
21:40 Dian Fossey - Tajne u magli: Zaštitnica gorila, dokumentarna serija  
22:40 Ljubimac publike, serija  
23:30 Fargo  
00:20 Noćni glazbeni program

**NEDJELJA  
28.4.2019.**


06:45 Carrie, američki film  
08:45 Duhovni velikani: Željko Mardešić - Koncilski kršćanin - čovjek dijaloga  
09:25 Osijek: Uskrs po julijanskom kalendaru - liturgija, prijenos  
11:20 Pozitivno  
12:00 Dnevnik 1  
12:30 Plodovi zemlje  
13:25 Rijeka: More  
14:00 Nedjeljom u dva  
15:04 Mir i dobro  
15:32 Mladenka i njezine mame, američki film  
17:00 Vijesti u 17  
17:20 Mala ubojstva Agathe Christie - Le cheval pâle, francuski film  
19:00 Dnevnik 2  
19:47 Tema dana  
20:00 Loto 6/45  
20:05 'ko te šiša  
20:40 Betonski spavači  
21:40 Devedesete, dokumentarna serija  
22:30 Dnevnik 3  
23:10 Carrie, američki film  
01:15 Nedjeljom u dva  
02:10 Sve će biti dobro, serija  
03:40 Mir i dobro  
04:05 Manjinski mozaik  
04:20 Dnevnik Woodstocka, dokumentarna serija  
05:20 Devedesete, dokumentarna serija

06:05 Rijeka: More



05:15 Ovo je umjetnost: Znatiželja, dokumentarna serija  
06:05 Regionalni dnevnik  
06:34 Juhuhu  
06:35 Pustolovine Vilka i Tile, crtana serija  
09:45 Umorstva u Midsomeru  
11:16 Zagonetni slučajevi dr. Blakea  
12:12 Lidijina kuhinja  
12:40 Dobar, bolji, najbolji... britanski slastičar  
13:40 Indeks  
14:05 Cesarica - HIT ožujka  
14:10 Šegrt Hlapić, hrvatski film za djecu  
16:23 Klub 7  
17:20 Dian Fossey - Tajne u magli: Zaštitnica gorila, dokumentarna serija  
18:07 Cesarica - HIT ožujka  
18:12 Magazin LP  
18:40 Zdenka Kovačiček, 60 godina, KD Vatroslav Lisinski, 2018.  
20:05 Odmetnik Josie Wales, američki film  
22:20 Poldark  
23:15 Graham Norton i gosti  
00:05 Dnevnik Woodstocka, dokumentarna serija  
01:05 Noćni glazbeni program

**PONEDJELJAK  
29.4.2019.**


06:55 Dobro jutro, Hrvatska  
07:00 Vijesti  
07:10 Dobro jutro, Hrvatska  
09:00 Vijesti  
09:10 Dobro jutro, Hrvatska  
10:00 Vijesti  
10:10 Dobro jutro, Hrvatska  
10:20 Vjetar u leđa  
11:10 Treća dob  
11:35 Bonton:  
12:00 Dnevnik 1  
12:25 Imperij, telenovela  
13:15 Dr. Oz  
14:05 Plodovi zemlje  
15:00 Dobar dan, Hrvatska  
15:47 Don Matteo  
17:00 Vijesti u 17  
17:20 Kod nas doma  
18:10 Potjera 45:49  
19:00 Dnevnik 2  
19:47 Tema dana  
20:05 Apsurdistan - Most u

grlu, dokumentarni film  
21:00 Da sam ja netko - serija  
21:50 Popuna  
22:00 Otvoreno  
22:50 Dnevnik 3  
23:25 Romano Bolković - 1 na 1, talk show  
00:10 Don Matteo  
01:05 Vjetar u leđa  
01:50 Dr. Oz  
02:35 Obitelj slonova i ja, dokumentarna serija  
03:25 Svjetske delte: Yukon - Arktička divljina, dokumentarna serija  
04:20 Sve će biti dobro, serija  
05:05 Reprizni program  
05:20 Labirint  
05:45 Imperij, telenovela



05:00 Peti dan  
06:00 Riječ i život  
06:34 Juhuhu  
06:35 Pustolovine Vilka i Tile, crtana serija  
10:02 Neustrašiva Freja, serija za djecu  
10:30 Školski sat  
11:05 Indeks  
11:35 McLeodove kćeri  
12:30 George Clark: Čudesne zamisli  
13:30 Nepoželjna gošća, američki film  
15:00 Svjetske delte: Yukon - Arktička divljina, dokumentarna serija  
16:00 Regionalni dnevnik  
16:40 Obitelj slonova i ja, dokumentarna serija  
17:35 Auto Market  
18:05 Dokumentarna emisija/film - kratka forma  
18:20 TV Bingo  
19:00 Vlak dinosaura  
19:30 POPROCK.HR  
20:05 Stadion  
21:00 Godina nasilja, američko-arapski film  
23:05 Ray Donovan  
23:55 Zakon i red: UK  
00:40 Nepoželjna gošća, američki film  
02:05 Noćni glazbeni program

**UTORAK  
30.4.2019.**


06:55 Dobro jutro, Hrvatska  
07:00 Vijesti  
10:20 Vjetar u leđa  
11:10 Glas domovine  
11:35 Informativka  
12:00 Dnevnik 1



12:25 Imperij, telenovela  
 13:15 Dr. Oz  
 14:05 Znanstveni krugovi  
 14:30 Zdrav život  
 15:00 Dobar dan, Hrvatska  
 15:51 Don Matteo  
 17:00 Vijesti u 17  
 17:20 Kod nas doma  
 18:10 Potjera  
 19:00 Dnevnik 2  
 19:47 Tema dana  
 20:05 U svom filmu  
 21:00 Svemirske sonde: Vanjski planeti, dokumentarna serija  
 22:00 Otvoreno  
 22:50 Dnevnik 3  
 23:25 Hrvatska za 5  
 00:15 Don Matteo  
 01:05 Vjetar u leđa  
 01:50 Dr. Oz  
 02:35 Obitelj slonova i ja, dokumentarna serija  
 03:25 Svjetske delte: Ebro - zeleni dragulj, dokumentarna serija  
 04:20 Sve će biti dobro, serija  
 05:05 Reprizni program  
 05:30 Glas domovine  
 05:55 Imperij, telenovela



05:05 Izvan formata  
 05:50 Regionalni dnevnik  
 06:34 Juhuhu  
 06:35 Pustolovine Vilka i Tile  
 10:02 Neustrašiva Freja, serija za djecu  
 10:30 Školski sat  
 11:35 McLeodove kćeri  
 12:30 Zavolite svoj vrt uz Alana Titchmarsh  
 13:30 U dobru i u zlu, zauvijek, kanadski film  
 15:00 Svjetske delte: Ebro - zeleni dragulj,

dokumentarna serija  
 16:00 Regionalni dnevnik  
 16:45 Obitelj slonova i ja, dokumentarna serija  
 17:35 Luda kuća  
 18:15 Kruške i jabuke  
 19:00 Vlak dinosaura  
 19:30 POPROCK.HR  
 20:05 Dobra borba, serija  
 21:00 Maggie ima plan, američki film  
 22:45 Ray Donovan  
 23:35 Zakon i red: UK  
 00:20 U dobru i u zlu, zauvijek, kanadski film  
 01:45 Noćni glazbeni program

### SRIJEDA 1.5.2019.



06:55 Dobro jutro, Hrvatska  
 07:00 Vijesti  
 10:00 Obljetnica vojno-redarstvene akcije BLJESAK, prijenos  
 10:00 Vijesti  
 10:10 Dobro jutro, Hrvatska  
 10:20 Vjetar u leđa  
 11:10 Eko zona  
 11:35 Bonton  
 12:00 Dnevnik 1  
 12:25 Imperij, telenovela  
 13:15 Dr. Oz  
 14:05 Potrošački kod  
 14:30 Pogled preko granice - Hrvati u BiH  
 15:00 Dobar dan, Hrvatska  
 15:44 Don Matteo  
 17:00 Vijesti u 17  
 17:20 Kod nas doma  
 18:10 Potjera  
 19:00 Dnevnik 2  
 19:47 Tema dana  
 19:59 Loto 7  
 20:05 Kultura s nogu

20:40 Mostovi: Američki junak Petar Tomich, dokumentarna emisija  
 21:09 Mijenjamo svijet: Gandhi - Borba bez oružja, dokumentarni film  
 21:59 Otvoreno  
 22:49 Dnevnik 3  
 23:24 Sutkinja Rebecca, humoristična serija  
 23:49 Don Matteo  
 00:49 Vjetar u leđa  
 01:34 Dr. Oz  
 02:19 Jerete - raskošna ljepota doline trešanja, dokumentarni film  
 03:09 Svjetske delte: Rajna i Maas - carstvo kanala, dokumentarna serija  
 04:04 Sve će biti dobro, serija  
 04:49 Kultura s nogu  
 05:19 Reprizni program  
 05:54 Imperij, telenovela



05:15 Što je klasika?  
 05:50 Regionalni dnevnik  
 06:34 Juhuhu  
 06:35 Pustolovine Vilka i Tile  
 10:02 Neustrašiva Freja  
 10:30 Školski sat  
 11:05 Luka i prijatelji  
 11:35 McLeodove kćeri  
 12:25 Zavolite svoj vrt uz Alana Titchmarsh  
 13:30 Madam Irma, francuski film  
 15:00 Svjetske delte: Rajna i Maas - carstvo kanala  
 16:00 Regionalni dnevnik  
 16:40 Jerete - raskošna ljepota doline trešanja, dokumentarni film  
 17:35 Luda kuća  
 18:15 Kruške i jabuke  
 19:00 Vlak dinosaura

20:50 Nogomet, LP - prijenos utakmice  
 22:55 Nogomet, Liga prvaka - emisija + sažeci  
 23:45 Zakon i red: UK  
 00:30 Madam Irma, francuski film  
 02:00 Noćni glazbeni program

### ČETVRTAK 2.5.2019.



06:55 Dobro jutro, Hrvatska  
 07:00 Vijesti  
 10:20 Vjetar u leđa  
 11:10 Filipovčice iz Komletinci, emisija pučke i predajne kulture  
 12:00 Dnevnik 1  
 12:25 Imperij, telenovela  
 13:15 Dr. Oz  
 14:05 Otkrivamo Hrvatsku: Silba  
 14:30 Prometej  
 15:00 Dobar dan, Hrvatska  
 15:42 Don Matteo  
 16:55 Mirogoj: Jom Hašoa - Dan stradanja u holokaustu, prijenos  
 17:00 Vijesti u 17  
 17:20 Kod nas doma  
 18:10 Potjera  
 19:00 Dnevnik 2  
 19:47 Tema dana  
 20:00 Loto 6/45  
 20:05 Šifra  
 21:00 Puls  
 22:00 Otvoreno  
 22:50 Dnevnik 3  
 23:25 Sutkinja Rebecca, humoristična serija  
 23:50 Don Matteo  
 00:50 Vjetar u leđa  
 01:35 Dr. Oz  
 02:20 Divlja Irska,

dokumentarni film  
 03:10 Svjetske delte: Amazona - ljevakovi tropi, dokumentarna serija  
 04:05 Sve će biti dobro, serija  
 04:50 Filipovčice iz Komletinci, emisija pučke i predajne kulture  
 05:20 Reprizni program  
 05:55 Imperij, telenovela



05:20 Knjiga ili život  
 05:50 Regionalni dnevnik  
 06:34 Juhuhu  
 06:35 Pustolovine Vilka i Tile, crtana serija  
 10:02 Neustrašiva Freja, serija za djecu  
 10:30 Školski sat  
 11:05 Pozitivno  
 11:35 McLeodove kćeri  
 12:30 Zavolite svoj vrt uz Alana Titchmarsh  
 13:29 Nestala sa 17, američki film  
 15:00 Svjetske delte: Amazona - ljevakovi tropi, dokumentarna serija  
 16:00 Regionalni dnevnik  
 16:40 Divlja Irska, dokumentarni film  
 17:35 Luda kuća  
 18:15 Kruške i jabuke  
 19:00 Vlak dinosaura  
 19:30 POPROCK.HR  
 20:05 Klub 7  
 21:00 Sve džaba, hrvatski film  
 22:40 Ray Donovan  
 23:30 Zakon i red: UK  
 00:15 Nestala sa 17, američki film  
 01:43 Noćni glazbeni program

### HRVATSKI PROGRAM NA RTV-U

Informativna emisija na hrvatskom jeziku *Dnevnik* emitira se od ponedjeljka do subote u terminu od 17.45 sati na Drugom programu Radio-televizije Vojvodine. Emisija *Izravno* - razgovor na aktualne teme emitira se nedjeljom u 16 sati, a emisija iz kulture *Svjetonik* nedjeljom od 16.30 sati. Polusatne emisije emitiraju se utorkom i subotom u terminu od 14.15 sati na Trećem programu Radija Novi Sad.

### GLAS HRVATA

Radijska emisija *Glas Hrvata* u produkciji HKUD Vladimir Nazor iz Stanišića emitira se na valovima Radio Fortuna subotom od 16 do 17 sati na frekvenciji 106,6 Mhz.

### ZVUCI BAČKE RAVNICE

Emisija na hrvatskom jeziku *Zvuci bačke ravnice* emitira se četvrtkom od 18 do 20 sati, na valovima Radio Bačke (99,1 MHz).

### GLAS DOMOVINE

Televizijska emisija *Glas domovine* ima stalnu rubriku o Hrvatima u Srbiji, a emitira se na HRT1 utorkom od 11.17 sati. Radijski program *Glasi Hrvatske* emitira se 24 sata dnevno i preko interneta se može pratiti u cijelome svijetu. Konkretno informacije o Hrvatima iz Srbije, koje nema nijedan drugi medij u Hrvatskoj, mogu se slušati i u radijskoj emisiji *Na valovima staroga kraja* ponedjeljkom u 10.05 u trajanju od 45 minuta, te u velikoj trosatnoj emisiji pod naslovom *Hrvatima izvan domovine*, četvrtkom u 20.15, koju prenosi i Prvi program Hrvatskoga radija.

### HRVATSKA PANORAMA NA TV SUBOTICA

*Hrvatska panorama* u produkciji UN Cro info emitira se na TV Subotica. *Cro info vijesti* mogu se gledati svakim radnim danom, od 15 sati i 30 minuta, 17 sati i 50 minuta, 22 sata i 30 minuta i pola sata nakon ponoći. Emisija *Motrišta* emitira se u premijernom terminu utorkom od 20 sati, te u repriznim terminima srijedom od 10 sati i nedjeljom od 21 sat. Polusatna emisija *Zlatna škatulja* je na programu premijerno petkom od 20 sati, a reprizira se nedjeljom od 17 sati i 30 minuta te utorkom od 13 sati i 30 minuta.

# Koliko košta trčanje

**T**ravanj je neplanski dobio trkačku notu kada je ova rubrika u pitanju i meni se to svidjelo. Nakon biznisa u trčanju, kada smo istrčali pet kilometara, treninzi su nam postali sve rjeđi, a planovi sve veći tako da sljedećeg tjedna idemo u Dubrovnik trčati polumaraton. Bez i jedne valjane dužine, bit će to veliki i ne baš pametan izazov, ali nas on može samo nečemu naučiti. Nadamo se ne kako zaliječiti koljeno.

No, o izazovu u Dubrovniku ćemo pričati u nekom od narednih brojeva, danas želim učiniti trčanje svima dostupnim. Ne volim bilo čemu dati epitet glupo, jer tko sam ja da sudim i donosim takve procjene ali sam skoro pročitala jedan tekst o trčanju za koji sam pomislila da je jedna velika glupost. Neka mi oprost autor i svi oni koje ova konstatacija vrijeđa. Ne bi mi bilo pravo da netko o onome što ja pišem pomisli da je glupost, to zaista nije lijepo, a i osobno smatram da ne moramo čitati ono što nam ne godi i onda bolje takve tekstove zaobići nego im staviti etiketu gluposti. Kako bilo, tekst je pričao o tome koliko je novca potrebno za pripremiti i istrčati polumaraton i pri tome je navodio fine iznose koji su se prije svega odnosili na opremu za trčanje, pa za plaćene treninge, pa kotizacije, putovanja i ostale stavke koje ljudska glava može navesti, više u nekim izgovorima i izvoljevanjima nego u osnovnim potrebama. Dakle, ja ću pričati iz svog ugla za koji mislim da je realan. Naravno, uvijek može skuplje i više.

## Oprema

Naravno da vam trebaju tenisice za trčanje, pogotovo ako planirate trenirati na asfaltu, pa je važno da budu one debljeg đona. Ta industrija se jako razvila i cijene najnovijih modela dostižu visine prosječne plaće. Da, ali to ne znači da su vam neophodne. Ja sam svoj prvi polumaraton pripremila i istrčala u tenisicama koje su bile namijenjene nekoj rekreativnoj odbojci ili aerobiku, dakle nenamjenskim i ništa nisam bila lošija. Naravno, kada sam odlučila da ću trčati i dalje, kupila sam si tenisice za trčanje ali želim reći kako je nemanje novca za skupe tenisice nedovoljno dobar izgovor. Za svačiji džep se nađe i trkačka tenisica, a ostalu opremu možete birati po principu udobnosti, a ne posebne namjene za trčanje.

## Trening

Većinu svog dosadašnjeg života sam u sportu, pa imam neku kondiciju i nisam krenula baš od nule i od neznanja kako trčati, ali sam najbolje savjete našla na internetu i od trkača koje sam sretala na stazama. I nećete vjerovati, to sve sam platila nula



dinara. Razumije se, ukoliko želite zapažene rezultate, dobro bi vam došli treninzi pravog trenera kome je to naravno posao i to naplaćuje ali je to već stvar izbora, ja pričam o pripremi i trčanju jednog rekreativca početnika i branim tezu da to ne mora ništa koštati.

## Ostale stavke

Dakle, sa svim do sada pobrojanim vi trčite i to besplatno. Koštale su vas samo tenisice ukoliko ih niste imali ali je skroz u redu u nešto uložiti. Ako pretpostavimo da trčite samo radi sebe i da ne volite utrke i gužvu, to je onda to. Ukoliko ipak nije tako, doživjet ćete prvo plaćanje tek kada se prijavite na utrku i uplatite kotizaciju. Mada, ima utrka i bez kotizacije. Znam, do starta valja i otići, ali uvijek možete izabrati utrku u vašem mjestu, a i kada se popuni jedan auto, ni daleke utrke ne koštaju mnogo.

## Tri, četiri, sad

Ne, nije sve u trčanju i dobrim rezultatima, sve je u izazovima, padovima, dizanjima i svladavanju. Sve je u koraku, disanju. I na kraju, sve je u našoj glavi. Vidimo se na stazi.

P. S. Držite nam palčeve ovog vikenda za naš polumaraton bez treninga u nogama, samo u glavi, a mi već sljedećeg tjedna javljamo kako je bilo i je li nam limit bio dovoljan. Uzdamo se u plavetnilo i miris mora, lake noge i dobri duh trkačke zajednice.

Gorana Koporan





# RADIO MARIJA

NOVI SAD	90,0 MHz
SUBOTICA	90,7 MHz
SOMBOR	95,7 MHz
VRDNIK	88,4 MHz
NIŠ	102,7 MHz
LESKOVAC	107,4 MHz

## Pretplatite se!

## Uz popust od 20%

### TUZEMSTVO

☐ 6 mjeseci = 1300 dinara

☐ 1 godina = 2600 dinara

### \* INOZEMSTVO

☐ 6 mjeseci = 75 eura

☐ 1 godina = 150 eura

Dostavite nam kopiju uplatnice i popunite adresu na koju želite da Vam stiže »Hrvatska riječ« svakog tjedna.

### HRVATSKARIJEČ

Ime i prezime: \_\_\_\_\_

Ulica i broj: \_\_\_\_\_

Mjesto i zemlja: \_\_\_\_\_

Telefon i e-mail: \_\_\_\_\_

### Hrvatska riječ u PDF-u

Pretplata na internetsko izdanje tjednika

\* Tuzemstvo: 1000 dinara godišnje

\* Inozemstvo: 10 eura godišnje

Nalog otvorite na: [www.hrvatskarijec.rs/pretplata](http://www.hrvatskarijec.rs/pretplata)

SWIFT: VUBRS 22  
VOJVOĐANSKA BANKA  
AD MS FIL. SUBOTICA  
IBAN: RS35355000000200292421  
NIU Hrvatska riječ,  
Trg cara Jovana Nenada 15/II, 24000 Subotica.

Ovu narudžbenicu i uplatnicu pošaljite na adresu uredništva:  
NIU »Hrvatska riječ«,  
Trg cara Jovana Nenada 15/II,  
24000 Subotica  
Uplatu izvršiti na broj žiro računa  
355-1023208-69

\*Zbog povećanja troškova dostave novina primorani smo povišiti cijenu pretplate.  
Hvala na razumijevanju.

## SVE NA JEDNOM MJESTU

- PRODAJA POGREBNE OPREME
- PRUŽANJE USLUGA PRIJEVOZA I CEREMONIJALA POKOPA
- KOMUNALNE USLUGE



## JKP POGREBNO

SUBOTICA, TRG ŽRTAVA FAŠIZMA BROJ 1.

[WWW.POGREBNO.RS](http://WWW.POGREBNO.RS)

KONTAKT TELEFON  
ZA DETALJNIJE INFORMACIJE  
**+381(24) 66 55 44**  
DEŽURSTVO 0-24 SATA





***Христос васкрсе!***  
***Kellemes húsvéti ünnepeket!***  
***Sretan Uskrs!***

***Богдан Лабан***  
градоначелник  
polgármester  
gradonačelnik

***Bunford Tivadar***  
председник  
Скупштине града  
a képviselő-testület elnöke  
predsjednik  
Skupštine grada

